

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Första kammaren.

Nr 3.

Onsdagen den 17 januari f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Eriksson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 13, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 (nr 245) angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift;

nr 14, angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; och

nr 15, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § 1 mom. lagen den 11 maj 1934 (nr 140) angående köttbesiktning och slakthus.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 12, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10, 11 och 15 §§ lagen den 18 juni 1926 (nr 336) om sammanläggning av fastigheter å landet, m. m.; samt

nr 17, med förslag till lag med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg.

Föredrogos ånyo och företogos till behandling i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1940/41, nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40, och nr 3, angående förskottsstat för försvarsväsendet m. m. *Statsverkspropositionen m. m.*

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Det är med osedvanligt stort intresse och uppmärksamhet riksdag och folk mottagit de meddelanden och förslag, som regeringen förelägger årets lagtima riksdag. Det är naturligt att intresset i främsta rummet knutit sig till de punkter i trontal och statsverksproposition, som beröra utrikespolitiska problem och de härav bevingade åtgärderna till stärkandet av rikets försvar. I särskilt hög grad har trontalets framhållande av vår förpliktelse att lämna Finlands tappra folk all den materiella och humanitära hjälp, som vårt land kan med hänsyn till sitt eget läge och sina egna möjligheter, funnit gensvar. Jag är övertygad om att alla medel och vägar, som kunna vara lämpliga, skola prövas av regeringen, inte minst ur synpunkten av Sveriges självständighet och framtida oberoende.

Det framstår för mig som alldeles självklart, att vårt lands ställning i framtiden är nära förbunden med utgången av det finska folkets frihetskamp. Det är naturligt att denna vårt broderfolks kamp för sin frihet och sitt oberoende av oss följes med spånt intresse, då ju båda folken sedan sekler tillbaka varit förenade i en gemensam uppfattning om rätt och civilisation, om

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

demokrati och frihet och inte minst under senare år deltagit i det gemensamma nordiska kulturarbetet, i vilket också ingå strävandena för fredens bevarande och de små nationernas rätt att leva sitt eget fria liv.

Trontalets konstaterande att Sveriges förhållande till främmande makter är gott är ägnat att i dessa allvarstider verka lugnande. Det inger oss förhoppningar att regeringen skall lyckas lotsa Sverige genom de nuvarande svårigheterna.

Det måste emellertid anses önskvärt, att riksdagen i största utsträckning hålles underkunnig om regeringens informationer i utrikespolitiska frågor. Visserligen stöter detta på av oss alla kända svårigheter, men regeringen bör kunna finna utvägar, som lösa denna fråga på ett tillfredsställande sätt.

I statsverkspropositionen äskas betydande belopp, avsedda att användas till stärkandet av rikets försvar. Det ofrånkomliga i dessa åtgärder står nu uppenbart för alla. När den nuvarande samlingsregeringen bildades, voro ju också de utrikespolitiska problemen och åtgärderna för rikets försvar de huvudpunkter, som motiverade denna samling. Vad regeringen nu föreslår i fråga om försvaret synes mig utgöra ett bevis för att regeringen på allvar ägnar dessa uppgifter sin uppmärksamhet.

Från den meningsriktning, jag företräder, ha, som alla veta, ej saknats yrkanden på förstärkning av våra försvarsanstalter, men som också alla veta, ha dessa yrkanden från de meningsriktningar, som haft avgörandet i sin hand, tidigare ej vunnit det beaktande som varit önskvärt. Det är med bittert beklagande jag nu konstaterar, att väsentliga svårigheter i finansiella och andra avseenden nu uppstått på grund av att våra anvisningar härvidlag ej godtagits. Som det utrikespolitiska läget undergått en gradvis skeende försämring sedan flera år tillbaka och varnande röster ej saknats, synes det mig att man har rätt att påpeka att allvarliga försummelser tidigare ägt rum då det gäller vår försvarsberedskap. Finansministern yttrade i sitt radiotal för några dagar sedan, att man ej kan »lagra försvarsberedskap». Menar han med detta något dunkla uttryck, att man ej i årtal kunnat ha folk inkallat till förstärkt försvarsberedskap, är det givetvis riktigt. Men detta har ju heller ej ifrågasatts. Vad däremot varit erforderligt men eftersatts i stor utsträckning, har varit utbildningen av *samtliga* värnpliktiga samt en normalt fortgående materielanskaffning. Hade denna skett enligt såväl de ansvariga militära myndigheternas äskanden som inom riksdagen framförda yrkanden, hade vårt läge nu varit betydligt gynnsammare. En rad betydande prishöjningar hade kunnat undvikas, och vidare hade kostnaderna kunnat fördelas på en längre tidsperiod och följaktligen blivit lättare att bära. Alldeles särskilt gäller detta flottans ersättningsbyggnader, som eftersatts på ett beklagligt sätt. Den tidigare regeringen lär ej kunna frångå sitt ansvar i dessa stycken, även om vi nu med glädje konstatera den ändring som skett.

Det är uppenbart att den nu framlagda budgeten i största utsträckning fått sin prägel av de betydande försvarsutgifterna, som nu på en gång måste utkrävas. Det är ej nog med att skattebetalarna vid själva krigsutbrottet belastades med en synnerligen tung skattebörd. De utgifter, som den förra regeringen tidigare vägrade föreslå, då det gällde försvaret, återkomma nu mer än fördubblade och de bli så mycket svårare att täcka som de medel, vilka tidigare kunde avsetts för dessa, i stället använts för andra anslag. Dessa visa sig nu i stor utsträckning bundna, när finansministern själv försöker få besparingar till stånd i budgeten. Mig förefaller det klart, att vi på grund av denna något sangviniska s. k. välfärdspolitik levt över våra tillgångar och nu stå inför delvis onödiga svårigheter, då det gäller absolut nödvändiga utgifter, svårigheter som kunnat undvikas eller åtminstone mildras om regering-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

en tidigare beaktat de krav, som måste ställas på tillgodoseendet av försvarets behov.

Vad arbetet främst måste koncentreras på just nu är givetvis försvaret och dess stärkande, och glädjande nog synes ju här enighet råda i huvudfrågorna. Jag vill emellertid ej underlåta att peka på ett par detaljer. Händelserna i Finland ha med övertygande styrka visat betydelsen av den enskildes skjutskicklighet såväl för militära förbands som för enskildas förmåga att lösa sig anförtrodda uppgifter. Det synes mig uppenbart, att den frivilliga skytterörelsen här har en speciell uppgift att fylla just nu, och som viljan till frivillig utbildning synes vara i kraftig tillväxt, borde hela vårt försvar vara betjänt av att den frivilliga skytterörelsen nu ges betydligt ökade möjligheter att utbilda inte minst alla dem, som på grund av en alltför kort militär utbildningstid — eller i vissa fall ingen utbildningstid alls! — ej kunnat förvärva någon skjutskicklighet. Det omvittnas runt om i landet ett enastående stort intresse på detta område, men skytterörelsens möjligheter att tillvarata detta äro helt beroende av dess tillgång till banor och ammunition. Då den av försvarsministern tillstyrkta anhållan om ett anslag på 470,000 kronor till skytterörelsen inlämnades den 21 juni 1939, rådde ju ännu fred, och man kunde ej förutse att övningsbehovet skulle växa i den utomordentliga utsträckning de senare händelserna betingat. Det synes mig därför som om det borde prövas, huruvida ej ett större anslag måtte utgå till detta ändamål — jag är övertygad om att det blir för försvaret synnerligen väl använda pengar!

Då jag ändå berör detaljer i samband med försvarsberedskapen, kan det också förtjäna att understrykas, att någon formell byråkratism ej får hindra, att de till försvarsberedskapen utkallades familjebidrag och hyresbidrag utbetalas i så god tid, att de utkallades familjer ej bli utsatta för onödiga svårigheter, liksom heller ej formella skäl få hindra att verkligt behövande erhålla sådana bidrag.

En annan detalj, som också kan komma att beröra vår försvarsberedskap, är den propaganda, som från visst håll bedrives i vårt land. Sedan numera riksdagen givit regeringen det medel, som innehålles uti lagen om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara, är det att hoppas att därigenom beretts möjlighet att utan något som helst dröjtsmål fullt effektiva åtgärder må kunna vidtagas.

För att återgå till budgeten i dess helhet förefaller det mig, som om de besparingar, som kunnat åstadkommas, i själva verket äro ganska obetydliga. En rad åtgärder ha visserligen vidtagits för att nedbringa de verkliga utgifterna, men jag kan ej värja mig för det intrycket, att budgeten, trots den allvarliga krigsperiod vi nu befinna oss i, dock *i stort sett* har samma karaktär som en budget under ett högkonjunkturår med rikligt flödande inkomster. Det torde ej vara tillfyllest att nedskära ett anslag här och ett annat där. En omfattande översyn av samtliga utgifter och då också av de s. k. automatiska utgiftsstegringarna bör komma till stånd. I ett utomordentligt läge som detta kan riksdagen mycket väl besluta att låta anstå med förverkligandet av vissa penningkrävande åtgärder, som tidigare beslutats. En noggrann undersökning över hela linjen bör ge större möjligheter till besparingar, ty sådana äro ofrånkomligt nödvändiga, och man har dessutom ej rätt att utan vidare utgå från att nuvarande svåra läge endast är av övergående natur, även om man vill hoppas att så är fallet. Men krisen kan mycket väl vara flera år, och då lär en budget av detta slag endast vara ägnad att ytterligare försvåra den statsfinansiella situationen.

I enlighet med sin tidigare dokumenterade motvilja mot indirekt beskattning har finansministern ej heller i denna budget framlagt några förslag till konsumtionsskatter utöver de av den urtima riksdagen redan beslutade. Läget

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

synes annars vara sådant, att denna väg lämpligen borde föredragits, då det ju om alla skatter gäller, att de äro att föredraga framför upplåning med tanke på risken för inflation. Och om konsumtionsskatter gäller att de — lämpligt avvägda — ej ha samma hämmande inverkan på näringslivet som direkta skatter. Man har vidare anledning att ställa sig frågande inför finansministerns skattekalkyler i vissa avseenden. Omkring 150 miljoner skola belasta skattebetalarnas hela massa i form av värnskatt, medan en särskild inkomst- och förmögenhetsskatt skall påföras innehavarna av förmögenheter över 20,000 kronor. Frågan är om denna senare skatt verkligen kommer att ge den beräknade summan av 23 miljoner kronor utöver de 27 miljoner, som påräknas i den så att säga ordinarie förmögenhetsskatten. Riksräkenskapsverket har ju redan ifrågasatt, om ens den redan befintliga särskilda förmögenhetsskatten skall inflyta på grund av nedgången i aktie- och obligationsvärden, varför det lär bli svårt att hoppas på en fördubblad avkastning. Överhuvud taget ter det sig betänkligt att belasta dessa mindre förmögenheter om 20,000 kronor och närmast däröver med en särskild extra förmögenhetsskatt. Många av dessa förmögenheter äro placerade i fastigheter, som bebos eller brukas av ägaren själv och som ge ringa eller ingen avkastning. I sådana fall blir skatten ett uttag av själva det kapital, som på detta sätt placerats.

Man har överhuvud taget anledning att ställa sig tvivlande inför skatte-kalkylen i dess helhet. Åtminstone de av oss, som ha erfarenhet från kommunala budgetfrågor, känna ju nogsam till, att ju högre uttaxeringen blir, desto svårare blir det att få in skatterna och desto mer ökas restantierna och avskrivningarna. Om budgeten i dess helhet gäller vidare enligt mitt förmenande, att den i alltför hög grad bär prägeln av den tidigare förda politiken. Det framstår för mig som ytterst märkligt, att de ansvariga under de senaste åren med dess goda konjunkturen och förbättrade skatteunderlag visat en sådan optimism i den statliga hushållningen, att vi efter fyra och en halv månaders krig, som vi ej deltagit uti, skola behöva räkna med så utomordentligt stort underskott som i denna budget. Att som förut skett under en högkonjunktur så till bristningsgränsen utnyttja inkomsterna, att det ej ens var möjligt att placera de extra försvarsutgifterna i föregående ordinarie budget utan i stället extra skatter behövde tillgripas, bör åtminstone ha givit den lärdomen, att något sådant ej får upprepas, om vi på nytt en gång gå mot bättre tider. Det visar sig inte minst nu, att den gamla sanningen, att dåliga år alltid följa på goda och att man under de goda åren bör rusta sig mot de dåliga, håller streck. All erfarenhet visar att det är ytterst svårt att nedskära utgifter och åstadkomma besparingar för att återvinna en förlorad jämvikt mellan inkomster och utgifter. Besparingsaktionen efter förra världskriget står härvidlag säkerligen ännu i minnet hos åtskilliga. Den visade att det är möjligt, om resoluta åtgärder vidtagas — men sådana lämnar åtminstone årets statsverksproposition ej anvisningar på.

Det förefaller mig vidare, som om finansministern ej tillräckligt beaktat risken för inflation, då han framför inskränkningar i budgeten och införande av konsumtionsskatter i så stor utsträckning som föreslås föredrar att anlita lånevägen för att täcka underskottet i budgeten. De synpunkter härpå, som beröra den utländska betalningsbalansen, böra givetvis även beaktas. En alltför hög levnadsstandard medför för närvarande, såsom för övrigt redan framhållits från nationalekonomiskt håll, en hastig förbrukning av utländska tillgångar, och denna har sin givna gräns. En förnuftig budgetpolitik måste även härvidlag se till att jämvikt vinnes. Den statliga hushållningen måste ses i samband med landets. På båda områdena föreligger brist, och den föreliggande statsverkspropositionen har ej skapat den klarhet om hur bristen skall

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

täckas, som varit önskvärd. Det måste bli riksdagens uppgift att nu taga upp budgetpolitiken i dess helhet till granskning — en medelsanskaffning som helt bär prägeln av ett provisorium är ej tillräddig.

I detta sammanhang må också på nytt sägas, att den statliga skattepolitiken får nu mindre än någonsin handhavas så, att den undandrar näringslivet oundgängligen nödvändigt kapital, lika litet som de vidsträckta fullmakter regeringen har i vissa fall, t. ex. prisregleringslagen, få användas så att de lägga onödiga svårigheter i vägen för näringslivet. Det är dock ytterst på näringslivets kapacitet och förmåga att uthärda påfrestningar, allt vilar, och varje åtgärd, som insnör företagsamheten och vållar friktion för näringslivet, är nu mer än annars skadlig. Tillämpningen av prisregleringslagen och skattepolitiken bör inte få föranleda något nervkrig mot landets företagare — staten får ej i onödan irritera näringsliv och skattebetalare. Åtgärder, som kunna medverka till en försämring av skatteunderlaget, böra om möjligt undvikas.

Finansministern har nämnt att han förutsätter att »underskottet icke kommer att överstiga tillgången på frivilligt sparande i landet». Han nämner emellertid inte vad som kommer att ske, om denna förutsättning ej uppfylles. Nu räknar man med en årlig nationalinkomst på c:a 10 miljarder kronor, och underskottet i årets budgeter beräknas ej överstiga en miljard, varför man ju egentligen ej skulle behöva måla läget i alltför mörka färger. Men när det gäller extra ordinära förhållanden, vilka delvis kunnat undvikas genom en smula mer framsynthet under gångna goda tider, hade man gärna sett åtminstone en antydning om hur ett svårare läge än dagens skulle kunna bemästras. Vi kunna nämligen tyvärr inte med bestämdhet utgå från att nationalinkomsten i fortsättningen kommer att förbli lika hög som hittills, liksom vi ej heller med någon grad av säkerhet kunna räkna med att ej utgifterna komma att stiga oerhört mycket mer. Liksom en enskild person med försäkringar och på annat sätt söker gardera sig mot oförutsedda utgifter, borde väl även här funnits åtminstone en antydning om de utvägar finansministern anser sig kunna räkna med i ett vida försämrat läge — han hör ju till en åsiktsriktning, som i sitt program talar om en planmässig folkhushållning.

Av finansplanen framgår att en betydande upplåning för täckandet av bristen i budgeten behöver ske, och i den kapitalbudget, som åtföljer statsverkspropositionen, föreslås också betydande kapitalinvesteringar för olika ändamål. Jag har emellertid ej i handlingarna kunnat finna några uppgifter om huruvida regeringen ämnar fullfölja förra årets riksdagsbeslut om förststatligandet av enskilda järnvägar. Det torde allvarligt kunna ifrågasättas om dessa betydande kapitalinvesteringar — det rör sig, vill jag minnas, om c:a 330 miljoner kronor — som på grund av detta beslut skulle företagas, nu verkligen böra komma till stånd, då lånebehovet redan visat sig så stort och budgeten under kommande år kan komma att ytterligare ökas.

Det torde vara högeligen önskvärt, att kommunikationsministern snarast låter sin uppfattning härom komma till synes, då det för närvarande råder en viss osäkerhet bland vissa av de berörda företagen, hur de själva skola bedriva sin egen investeringspolitik i fråga om förbättringar och nyanläggningar. Jag känner från förra världskriget fall, då företag av detta slag på grund av bränslebristen vidtogo åtgärder för utnyttjande av torvfyndigheter, och det har sagts mig, att vissa företag nu tveka om hur man skall förfara denna gång, detta inte minst med hänsyn till deras ovisshet om eventuell ersättning härför vid en kommande uppgörelse med staten. Givetvis bli sådana frågor i hög grad beroende av huruvida förststatligandet av dessa företag kommer att ske vid en nära eller längre bort liggande tidpunkt.

Även i övrigt förefaller det som om kapitalbudgeten torde böra granskas

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ingående. Vissa beskrifningar kunna säkerligen göras i fråga om poster, som ej ovillkorligen betingas av det nu rådande krisläget. Vissa avsättningar till fonder, till exempel till sådana som äro avsedda för bostadsbyggande, ha ju från början tillkommit både med hänsyn till bostadsförsörjningen och eventuell arbetslöshet. Fråga är om fullföljandet av dessa planer inte bör ske i ett något saktare tempo än vad de senaste årens högkonjunktur med dess ytterligt låga räntor medgivit — detta under förutsättning att ej arbetslöshetsskäl eller andra tvingande orsaker föranleda till annat.

Jag har vidare observerat, att det i budgeten finnes en tydlig tendens till övergång från reservationsanslag till förslagsanslag, och det kan ifrågasättas om ej denna utveckling bör vridas åt andra hållet. Som bekant får förslagsanslag överskridas, och när som i föreliggande statsverksproposition så många anslag fått karaktär av förslagsanslag, förloras redan från början möjligheterna att utöva en fast kontroll över budgeten, liksom över hela den statliga verksamheten. Det blir också svårare att hindra en icke förutsedd eller avsedd utsvällning av budgeten. Hur allvarlig denna tendens i själva verket är, framgår bäst av det faktum, att på endast ett departements huvudtitel av 57 utgiftsposter äro ej mindre än 47 förslagsanslag och således endast tio reservationsanslag eller obetecknade anslag. Jag är naturligtvis alldeles på det klara med att vissa anslag måste få karaktären av förslagsanslag, men dessa skola enligt min mening utgöra undantagen och ej regeln.

Eftersom jag nu kommit in på frågan om anslag, kan jag inte underlåta att peka på ett anslag under tredje huvudtiteln, vilket jag tycker är ägnat att förvåna, nämligen ett anslag på 15,000 kronor till viss upplysningsverksamhet i så kallade fredsfrågor. Summan är visserligen obetydlig i förhållande till budgeten i dess helhet, men som anslaget berättigande tidigare varit ifrågasatt, synes det nu som om det saklöst kunde ha slopats, helst som varje besparing är värdefull.

Statsverkspropositionen innehåller vidare flera viktiga poster, som endast beräknats i avvaktan på proposition, som kommer att avlämnas framdeles under riksdagen. Detta gör det givetvis något svårare att på detta stadium bedöma budgeten i dess helhet. Beträffande det stöd och de åtgärder, som äro avsedda för jordbruksnäringen, ha också på åtskilliga punkter bebadats propositioner framdeles. Jag vill här endast uttala den förväntan, att intet här underlåtes, som kan bidra till upprätthållandet och stärkandet av denna viktiga näringsgren.

Tiden medger icke några ingående detaljgranskningar, vilka också vid detta tillfälle skulle vara olämpliga, men det förefaller mig som om vissa betänkligheter måste yppas emot kommunikationsministerns förslag till omläggning av det till vägunderhåll på landet utgående bidraget av bilskattemedel. Det förefaller, som om det skulle bli ytterst svårt att där göra en så noggrann beräkning och avvägning att ej orättvisor skulle uppstå vid tilldelningen av de fasta anslagen till de olika vägdistrikten. Den starka kontroll, som numera utövas över vägförvaltningen, torde vara sådan, att den hittills tillämpade metoden med tilldelning av bidrag efter den verkliga kostnaden för vägunderhållet borde kunna tillämpas även i fortsättningen.

Då en remissdebatt i början av en lagtima riksdag även ger möjlighet till uttalanden, som gå utanför statsverkspropositionens ram, kan jag ej underlåta att erinra om de på senare tid vidtagna åtgärderna att genom tillfälliga förordnanden göra vissa omplaceringar på viktiga chefsposter och att utnämna till exempel länschefer endast för kortare tid. Då jag ej känner de närmare omständigheterna i de förevarande fallen, vill jag ej närmare beröra dessa, men med hänsyn till vikten av stabilitet och kontinuitet i den högsta ledningen

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

inom statliga verk och institutioner måste jag anmäla betänkligheter, därest det avses att på detta sätt inleda en praxis på området.

När jag nu i vissa avseenden framställt erinringar, har jag gjort det i den föreställningen att tillkomsten av en samlingsregering icke får betaga möjligheterna att göra påpekanden eller framställa förslag om ändringar i regeringens framställningar. Det förefaller som om man på alla håll delade den uppfattningen, att en öppen och fri kritikrätt är till gagn för vårt land och bidrar till det bästa möjliga resultat av de beslut, som fattas. Till sist vill jag, herr talman, understryka, att representanterna för den meningsriktning jag företräder nu komma att gå till verket med granskning av budgeten och övriga regeringens förslag i vederbörande utskott visserligen med förbehållen rätt att göra de erinringar vi på sakliga grunder finna påkallade men dock i den anda av lojalitet mot regeringen, som tidsläget med dess maning till nationell samling kräver.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Remissdebatten skall ju anknyta till den av regeringen framlagda budgeten. Förutsättningarna för att i detta avseende i år hålla sig till reglerna kunde ju tyckas vara större än någonsin, eftersom vi begåvats med en budget av alldeles exceptionellt slag, mer samlande än någonsin och framför allt mer tyngande än någonsin för skattedragarna. Man har emellertid på känn, att budgetbekymren i denna remissdebatt icke skulle kunna fånga intresset i alltför hög grad. Trots de oerhörda bördor, som läggas på folkets axlar, är man säkert redo att bortse ifrån dem. Åtminstone ställas dessa bekymmer i skuggan. Huvudparten av intresset koncentrerar sig nämligen som rimligt är på det stora skådespelet där ute, framför allt på händelserna på den mindre krigsskådeplatsen, den i vårt grannland. Jag vill därför inte, och jag har inte någon anledning därtill, fördjupa mig i en sådan finkamning av statsverkspropositionen som den föregående talaren har ansett sig böra exekvera. Men några ord vill jag i alla fall även säga om den.

Det finns ju ett intimt samband emellan budgeten och dessa andra stora frågor, som fånga allt vårt intresse. Budgeten är som sig bör präglad av det utrikespolitiska läget. Att det kräves så mycket pengar av skattedragarna sammanhänger med att vårt land befinner sig i farozonen, i det farligaste läge som Sverige befunnit sig uti på 130 år, ja kanske på ändå längre tid. Ju mer vi offra av pengar, ju mer vi uppbåda av intresse, desto större bli våra förutsättningar att kunna motstå de påfrestningar, som den nära framtiden kan bära i sitt sköte. Varje utgift, som göres, och varje huvudtitel, som komponeras, får lov att ses som ett led i denna nationens rustning för sitt hårda prov, vilket naturligtvis inte betyder att endast det, som toges från de civila uppgifterna och offras för försvaret, skulle fylla ett sådant behov. Även de moraliska kvaliteterna hava betydelse och en avgörande betydelse i en tid som den nuvarande. Allt som göres för att öka sammanhållningen och samkänslan mellan olika grupper inom nationen, tjänar detta vällovliga syfte.

För egen del skulle jag vilja ur denna synpunkt uttala min tillfredsställelse med att den nedskärning av de sociala utgifterna, som självklart har blivit erforderlig, icke gått hårdare fram än den gjort i budgeten, och jag skulle vilja utvidga detta uttalande till att omfatta en önskan om att statsmakterna betraktade det som en uppgift av allra största vikt att råda bot på den arbetslöshet, som trots allt förekommer i många kommuner inom landet. Staten har anledning att intressera sig för detta icke bara ur humanitär synpunkt. Jag måste för min del finna det vara en anomali att så många män-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

niskor i landet skola gå lediga och inte kunna finna arbete, när det ändå är en allmän känsla av att alla armar behövas för det allmänna och för vårt eget väl i denna tid. Å andra sidan får varje klass och varje människa lov att lämna sin tribut — även de, som redan förut levat i en viss närhet av existensminimum. Jag är övertygad om att alla, även dessa, ge sin andel i denna tribut med glädje och icke med suckan.

Ur denna synpunkt få även årets stora avtalsuppgörelser på arbetsmarknadens område betraktas. Man har i samtliga dessa, på grundval av en uppgörelse mellan landsorganisationen och svenska arbetsgivareföreningen, utgått från en viss reglering uppåt av de till arbetarna utgående lönerna. Å andra sidan äro även dessa arbetare säkerligen medvetna om att de nya villkoren betyda sänkt levnadsstandard för dem liksom för andra medborgare i landet. Och det måste betyda sänkt levnadsstandard för alla människor i landet, om den ekonomiska kraft, som staten behöver för att kunna fylla alla sina uppgifter, skall kunna uppnås. Det har sagts i tidningarna, och den föregående talaren var inne även på det kapitlet, att den framlagda budgeten är en inflationsbudget, icke minst på grund av de oerhört stora lån, som det förut-sattes att man skall upptaga under det kommande budgetåret. Professor Cas-sel har ju påyrkat mera konsumtionsskatter, och även herr Johansson i Fred-rikslund tycktes anse, att det var en framkomlig väg, att man skulle låna mindre och lägga mera på människornas livsföring. Vad man syftar på är väl närmast att man skall taga mera av dem, som minst hava, och att man skall lägga mindre på framtiden.

För egen del har jag i alla fall en livlig känsla av att man inte kan komma stort längre på konsumtionsbeskattningens väg. Man måste till och med ifrågasätta, om icke den urtima riksdagen på vissa områden gått över gränsen för det lämpliga i detta avseende. Detta gäller icke minst vin- och sprit-beskattningen, som tydligen inte kommer att ge de inkomster för staten, som finansministern har räknat med. Jag har icke någon invändning att göra emot att finansministern anser sig behöva ytterligare någon tids erfarenhet, innan han tar upp till prövning frågan om en revision i detta avseende, men särskilt beträffande vinet förefaller det i dag som om en revision av urtima riksdagens beslut inte skulle kunna undvikas, icke minst med hänsyn till att det i landet finns så stora lager, som hota att förfaras, om de icke kon-su-meras.

Vad nu inflationsfaran beträffar, ankommer ju allt på om det vid låne-programmets utförande skall visa sig möjligt att hålla det inom ramen av det sparande, som vår nation är mäktig även i dessa tider. Om däremot in-komsterna förbrukas för upprätthållandet av en oförändrad levnadsstandard och endast en mindre del av överskottet blir tillgängligt för statens behov, så ligger naturligtvis den faran nära till hands att en inflation inte kan und-vikas. Det är ett förhållande, som bör uppmärksammas av alla människor i detta land. Det må sägas vara en nationell plikt för varje medborgare att spara i denna tid, således även för den allra fattigaste. Å andra sidan gäller det ju att beakta dessa förhållanden även vid låneprogrammets utförande, vid själva lånens upptagande. Man bör med andra ord medvetet sträva efter att komma i kontakt med just de mindre spararna. Om, för att taga ett enda exempel, det blir tal om att upplägga ett premieobligationslån — vilket väl är antagligt och kan livligt förordas — bör det sörjas för att pengarna till detta lån icke komma ifrån riksbanken eller ifrån affärsbankerna, vilket ju i så fall bara är en omväg till riksbanken. Detta har ju varit fallet i hög grad vid uppläggandet av de tidigare premieobligationslånen på grund av de liberala belåningsvillkor för premieobligationer, som bankerna ha tillämpat, och

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

det innebär ju endast att man tar ur den en fickan och lägger i den andra. Man bör, som sagt, sörja för att pengarna till premieobligationslånen icke komma från bankerna, utan att de komma från folkets egna besparingar, även om det måste ske genom att bankerna följa en betydligt mera restriktiv politik än förr i fråga om belåning av premieobligationer.

Vad det allmänna världsläget och det utrikespolitiska läget för vårt land beträffar, finns det ju så många komplicerade sammanhang, så många aspekter och så många möjligheter, att man kunde hålla långa och ordrika föredrag om desamma. Å andra sidan tror jag inte, att det är mängden av ord, som betyda mest för vårt folk i denna situation. Det, som betyder något, är den hoppfullhet, den förtröstan och den beslutsamhet, som överföres till folket från riksdagen själv, visserligen genom dess ord men framför allt genom dess handlingar.

Man har i flera tidningar före denna remissdebatt framställt krav på att det den här gången skulle talas ut riktigt klart, så att folket finge veta, vad regeringens tanke om läget är och vilka planer den hyser. Man vill med andra ord ha ett klart upplagt program för vårt lands utrikespolitik. Jag tror nu inte att det finns möjlighet att i vårt land i detta avseende komma stort längre, än man har kommit i andra länder. Icke ens de krigförande länderna ha ju offentliggjort några program utöver det rent allmänna, att man skall vinna seger över fienden. Om det finns några mer djuplodande sådana program, aktar man sig under alla förhållanden för att alltför naivt skriva dem fienden på näsan. Även för vårt neutrala land kan det finnas skäl att iakttaga en viss återhållsamhet i fråga om deklarerandet. Det är med beklagande som man måste konstatera, att denna återhållsamhet ofta inom vårt eget land, i våra egna tidningar, utlägges som om det inte funnes några riktlinjer, som om allt vore svävande och osäkert. En viss stillsamhet i det yttre framträdandet tolkas, mer eller mindre mala fide, som räddhåga eller rent av som ovillighet att tillvarata de nationella intressena. »Kraftlöshet» är den sista klyschan, som blev synlig så sent som i går, och den klyschan slungades ut ungefär samtidigt som den svenska regeringen publicerade den kraftiga och beslutsamma not till Sovjetunionen, som föranleddes av Sovjetunionens protest mot vad som kallades vår onutralitet i politiken. Man frågar sig verkligen vad det är för intressen som ligga bakom en sådan propaganda. Nationella intressen kan det under alla förhållanden inte vara.

Kraftlöshet är något som inte får präglade svensk politik i denna farofulla tid. Därför bör det också betecknas som onationellt, för att inte använda ett ännu hårdare ord, att karakterisera den som kraftlös när den inte är det. Jag är för min del övertygad om, att de ansvariga män från olika partier som sitta i den svenska regeringen äro långt mera kompetenta att avgöra vad rikets väl kräver i dag och i morgon än de självdubbade riddare för folkmeningen som söka misstänkliggöra kraften och allvaret i den politik som nu föres. Jag är också på det klara med, att folkmeningen står så samlad som gärna är möjligt bakom den nuvarande regeringen, när denna utan stora ord och åthävor gör sig till tillkännagivare för den fasta vilja till livet som präglar vårt folks hållning i den nu rådande krisen. Jag är däremot inte lika säker på, att samlingen hade varit lika fullständig om de andra: riddarna av de stora orden hade beklättts med samma höga uppdrag.

En sällsynt enighet har kännetecknat vårt folks uppträdande inför de hårda prövningar som i dag övergå vårt finska broderfolk. Aldrig i hela vår historia har det svenska folket känt med ett folk eller deltagit i dess lidanden så som det i dag gör inför det finska folkets strid för sin frihet och sin rätt att leva som ett fritt folk. Denna medkänsla, denna vilja att bringa hjälp har

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

avsatt märkliga uttryck i den rörelse som nu går fram genom vår nation. Att de samtidigt framkallat yttringar av missnöje hos den motsatta parten ligger i sakens natur. Jag hyser å andra sidan de allra livligaste förhoppningar om att styrkan i denna rörelse, liksom i det finska folkets egen hjältemodiga strid, skall inför hela världen, även inför dess motståndare på slagfältet, utgöra ett vittnesbörd om oemotståndligheten i den livsvilja och den folkliga kraft som nu består sitt stora beundransvärda prov. Det finska folket kommer inte att dö. Det kan inte kuvas. Om det kunde inkorporeras av en främmande makt, i en främmande stat, så komme det att inom denna utgöra ett så farligt ferment, att erövraren snart nog komme att ångra sin vinst. Det finska folket kommer heller aldrig att kunna påtvingas en annan regim än den det självt vill ha. Det var framför allt detta jag syftade på, när jag i mitt lilla yttrande efter uppläsningen av regeringsförklaringen före jul talade om det meningslösa kriget. Krig är överhuvud taget meningslöst. Även för erövraren är det meningslöst, inte minst därför att denna aldrig skulle kunna tillgodogöra sig följderna av sin så kallade seger.

Den officiella svenska politiken i förhållande till det finska kriget har bland annat fått ett uttryck i den not, som vår regering avgivit som svar på den tidigare sovjetryska protestnoten. Jag vill för min del helt ge min anslutning till den lugna uppriktighet och den fasta manlighet som i denna not deklarerats.

Det är mäktiga krafter som nu äro i rörelse i världen. Så mäktiga att mången lätt nog får den uppfattningen att ett litet folk som vårt saknar all möjlighet att med egna maktmedel hävda sig gentemot de påfrestningar som kunna komma. Finlands exempel inte minst har visat att sådana betraktelser icke äro berättigade. Detta exempel har stärkt de små folkens förtröstan och givit dem nya förhoppningar. Den svenska riksledningen har säkert aldrig skattat åt defaitistiska stämningar. Det bevisar bland annat de oerhörda anslag som under de senaste åren beviljats till militära ändamål.

Jag skulle i detta sammanhang vilja framhålla att det ju inte är nödvändigt att tala om den snö som föll i fjol. Vi ha haft delade meningar, alla ha sett fel endels och rätt endels. När den senaste talaren uppehöll sig vid vår bristfälliga försvarsberedskap och gjorde gällande att denna skulle ha varit mindre bristfällig, om man hade följt hans och hans partis anvisningar under tidigare år, tror jag att han förbisåg åtskilligt. Om vi hade följt högerprogrammet 1936, hade vi inte stått så särskilt mycket bättre i dag. Jag erinrar om att det program som den gången samlade åtskilliga partier, bland annat högern, gick löst på den magiska slutsiffran av 148 miljoner kronor. I den statsverksproposition som nu är framlagd går den ordinarie försvarsbudgeten upp till vida över 300 miljoner, och till detta belopp har den kommit under ledning av en socialdemokratisk försvarsminister. Ändå ingår i denna summa icke ett långt större belopp som måste beräknas för själva neutralitetsvakten och för åtskilliga andra utgifter till försvaret. Jag tror inte att det finns någon anledning för någon högerman att sätta sig på sina höga hästar. Det finns ingen anledning att rikta klander mot den föregående regeringen. Jag tror tvärtom att den förtjänar allt beröm för att den i tid har varnat faran och utan fasthållande vid doktriner och fördomar vetat att laga sina dispositioner efter denna nya erfarenhet.

Men det är inte vapnen enbart som man har att räkna med. Själva viljan till livet betyder minst lika mycket, vilket också det finska exemplet har visat. Det finns måhända ingen anledning att räkna med det allra värsta, men vi få vara beredda på allt. Vi ha rätt att av vår regering vänta en klok, en smidig och en förutseende politik. Men vi räkna också med en kraftfull led-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ning som samlar nationens livsvilja i sin hand. Å andra sidan har regeringen rätt att av alla människor och riktningar, inte minst av den svenska pressen, vänta en lojal pliktuppfyllelse som underordnar sig det stora hela i nationens välfärds intresse. Frågan om förhållandet mellan stat och press, överhuvud taget om pressens lojalitetsplikt, har under de sista månaderna kommit upp till diskussion. Det finns i dag en av regeringen tillsatt kommitté som arbetar med det ytterst svåra problemet om vilka tvångsmedel en regering i farliga tider skall kunna tillgripa för att disciplinera en icke lojal press. Det är ingen överraskning att detta regeringsinitiativ framkallat oro i presskretsar och överhuvud taget i kretsar, där man skattar det fria ordets betydelse i ett fritt samhälle som ett av de högsta av alla värden. Jag hoppas så varmt som jag kan uttrycka det, att det fria ordet i vårt land skall förbli okränkt i alla tider. Men ansvaret för att så sker är inte bara regeringens och inte bara riksdagens, utan också den svenska pressens. Det är ett stort ansvar, och det är en väsentlig del av den kraft utåt och inåt som vårt land i dag och i morgon skall kunna mobilisera mot tidens våld för att kunna leva. Demokratien är, herr talman, när allt kommer omkring, som Litvinov sade om freden, odelbar.

Med dessa betraktelser, herr talman, ber jag att få ansluta mig till yrkandet om remiss av statsverkspropositionen, och jag gör det i förhoppningen att denna remissdebatt skall inför världen klargöra den svenska riksdagens vilja att samverka till en lycklig lösning av de stora uppgifter som i dag föreligga för hela vårt folk.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Uti det allvarliga läge, vari vi nu befinna oss, krympa meningsskiljaktigheterna i de politiska frågorna alltmera samman inför den allt överskuggande uppgiften: värnandet av vår frihet och vårt oberoende. Vårt folk har visat sig mäktigt att omkring dessa värden åstadkomma en samling, som i offervillighet och samhällsanda på mångfaldigt sätt kommit till uttryck. Den samlingsregering, som för några veckor sedan bildades, är även ett uttryck för att hos folkets valda ombud samma mening blivit förhärskande. Vår frihet har blivit oss så värdefull, så omistlig, och vi ha därigenom bättre förståelse för detta värde även för andra folk. Den vilja till hjälp åt Finland, som kommit till så allmänt uttryck, vittnar otvetydigt därom. Det är icke blott detta hjältemodiga folks heroiska kamp för sin frihet, vilken väckt en hel världs beundran, som åstadkommit den flod av offervilja som nu strömmar över vårt land. Det är heller icke fruktan eller oro för att det nästa gång kan gälla även oss, utan det är lika mycket de rent mänskliga känslor, som kammarens ärade ålderspresident ofta gjort sig till tolk för, att även ett litet folk bör ha rätt att få leva sitt fria liv. Och med denna vår inställning till krav som borde vara rena rättfärdighetskrav, måste vår högsta önskan och strävan vara att kunna bidra till att åstadkomma fred och försoning. Den av regeringen vid flera tillfällen tillkännagivna ståndpunkten, att dess oavslutliga strävan skall vara att hävda vår självständighet och neutralitet, har därför allmän anslutning. Visserligen kan vår neutralitet under nu rådande förhållanden bli utsatt för stora påfrestningar. Men med fast vilja böra vi dock kunna hoppas att lotsa oss rätta vägen. Neutralitetens upprätthållande kräver även stora kostnader och offer för vårt folk. Men de åtgärder som äro nödvändiga för stärkande av vår försvarsberedskap och för dess hållande i ett tillfredsställande skick få vi bära, de få icke underlåtas. Vad man äger rätt att fordra är emellertid, att de offer och de kostnader, som nedläggas härför, komma till den bästa användning och nå högsta

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

möjliga effektivitet, vilket ju är en förutsättning för att förtroendet för vårt försvarsväsen skall kunna upprätthållas. Inkallelserna till den förstärkta försvarsberedskapen böra då så anordnas, att såväl de inkallade som även de av allmänheten, som ej äro särskilt bevandrade i militäryrkets hemligheter, förstå meningen därmed. Likaså är det önskvärt att tiden användes på ett sätt som ger dem förbättrad utbildning icke minst vad skjutskicklighet och användning av nyare och moderna vapen beträffar. Statsmakterna få icke underlåta att tillhandahålla medlen därför. Jag har från åtskilliga håll hört erinringar om att det skulle saknas vad som behövs i detta avseende. Enhetligheten i gällande bestämmelser bör också iakttagas, så att rättvisa vid rekvisitioner för försvaret kommer till tillämpning. Tiden är hård, och vi vilja nog icke öka dess bisterhet. Men under dessa tider få vi med fast beslutsamhet möta svårigheterna.

Den föreliggande statsverkspropositionen bär också tidens prägel. Minskning och nedskärningar förekomma på många anslag, där man skulle önskat att de hade utgått oförändrade, medan återigen ökning förekommer på andra. Finansministern synes ha gjort allvarliga försök att spara in åtskilliga miljoner, men trots prutningen på flera punkter har resultatet ändå inte blivit så lysande, beroende på automatisk stegring av vissa anslag. Det icke minst betydelsefulla i den föreliggande statsverkspropositionen är vad som icke står där och vad som bebådas skall täckas genom beredskaps- och tilläggsstater. Detta kan så avsevärt förändra budgeten, att det icke nu är möjligt att bilda sig en uppfattning om hur den slutligen kommer att vara beskaffad.

Det framlagda budgetförslaget bär även i många avseenden spår av ovisshet. Det synes ha varit svårighet att beräkna såväl inkomster som utgifter. Finansministern har bibehållit alla de nya och förhöjda skatter, som tillfälligt infördes vid urtima, men får likväl en betydande underbalansering av budgeten, eller brist borde vi väl rätteligen kalla det, som på ett eller annat sätt senare måste täckas. För innevarande budgetår beräknas denna brist, med den omfattning försvarsberedskapen har, uppgå till 500 miljoner kronor, och om samma försvarsberedskap skulle uppehållas även nästa budgetår till cirka 1,000 miljoner. Huru detta skall täckas ställer finansministern på framtiden. Lånevägen är väl slutligen den enda möjliga att beträda; att balansera ett så stort underskott låter sig ju icke göra. Finansministerns ståndpunkt att uppskjuta beslutet om hur täckning skall ske synes mig i detta fall vara att förorda, då ett så stort belopp ej bör täckas på en gång utan slås ut på en längre tid än ett år, i synnerhet som dess storlek ej nu låter sig beräknas. Beträffande inkomsterna synas de vara upptagna med en viss försiktighet och böra, om ej för stora rubbningar inträda på det ekonomiska området, vara hållbara. Utgifterna däremot torde vara ännu svårare att med säkerhet beräkna, i synnerhet som kostnaderna för försvarsberedskapen äro så ovissa. Huruvida finansministern skall lyckas i sina strävanden att hindra en mera allmän prisstegring är ganska ovisst. Priserna ha stigit på de flesta av de varor som importeras, av vilka kol och koks utgöra en betydande del, och även för en mängd inom landet förfärdigade alster ha priserna höjts, varav järn och jordbruksmaskiner icke sakna betydelse.

Inom handeln och varudistributionen konstateras samma företeelse. Och på penningmarknaden har ränteläget undergått en avsevärd stegring. Allt tillsammans gör att det torde bliva svårt att hålla prisstegringen tillbaka. Vad som kan göras härför bör emellertid göras. Onödigt lyximport bör också begränsas.

Genom de omfattande inkallelserna till försvarsberedskapstjänst ha en mängd armar tagits ifrån näringslivet och sysselsättas nu i improduktiva för-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rättningar. Detta kan naturligtvis inte undgå att i viss mån påverka produktionsvolymen inom landet och därigenom även folkets levnadsstandard. Om emellertid en begränsning äger rum på vissa områden och nyanläggningar och nybyggnader såväl inom statens verksamhetsområden som inom den enskilda byggnadsverksamheten och inom vägväsendet minskas, behöver det inte därigenom bli så stora återverkningar på folkets levnadsstandard. Bostadsstandarden är ju ganska hög i vårt land, särskilt i städerna, om än något mindre på landsbygden. Om det under någon tid blir stillestånd på dessa områden och de frigjorda krafterna användas till den förstärkta försvarsberedskapen, så böra olägenheterna härav ej bli så stora. Nybyggnaderna kunde ju senare utföras, och om arbetskraften nu kunde utnyttjas för ändamål, där stort behov nu förefinnes, så synes det mig vara att förordas. Naturligtvis kommer på vissa områden en brist på arbetskraft att uppstå, och på andra områden arbetslöshet. Det är då statens uppgift att medverka till att omflyttning till andra sysselsättningar möjliggöres i sådana fall där arbetslöshet uppstår. Det synes mig vara en viktig uppgift att medverka till att åstadkomma den anpassning inom näringslivet på detta område, som är nödvändig.

Jordbrukets betydelse för vårt folks livsmedelsförsörjning behöver knappast framhållas. Den utveckling, som moderneringen under senare år genomgått, gör den även vida bättre skickad än den var under förra krigstiden att fylla sin uppgift.

I fråga om vissa råvaror för jordbruket, såsom gödningsämnen och kraftfoder, äro vi dock i viss mån beroende av utlandet, och ökade importsvårigheter i dessa hänseenden skulle kunna medföra skadliga rubbningar. Redan under tidigare år har tillgången på arbetskraft inom jordbruket på många håll varit ganska knapp. De företagna militärinkallelsorna ha därför drabbat jordbruket ganska svårt. Att en allmän mobilisering skulle hårt beröra jordbruksnäringslivet och därmed en viktig faktor i fråga om folkförsörjningen är uppenbart. Detta problem synes därför vara värt statsmakternas synnerliga uppmärksamhet. Effektiva och lämpliga åtgärder böra vidtagas, som kunna möjliggöra ett fullgott utnyttjande av de resurser som stå till förfogande samt tillföra jordbruket den arbetskraft som så väl behöves.

Tjänstepliktigt folk i värnpliktsåldern, som icke erhållit nödig utbildning för militärtjänst, bör givetvis icke onödigtvis undandragas jordbruket. Även i övrigt bör all möjlig hänsyn tagas till önskvärdheten av att den viktiga insats i fråga om vår försvarsberedskap, som jordbruksnäringslivet utgör, på tillfredsställande sätt måste fyllas.

Jordbruksministern betonade vid urtima riksdagen, att enighet numera råder därom, att jordbrukarna böra erhålla skäliga, med hänsyn till produktionskostnaderna anpassade priser för sina produkter. Från bondeförbundets sida ha vi även alltid klart hävdats nödvändigheten av en produktionsfrämjande jordbrukspolitik, som genom en därför anpassad prissättning skapar fram tillräckliga kvantiteter av behövliga livsmedel. Här har den statliga jordbruksregleringen stora möjligheter att påverka produktionens avvägning.

På grund av prisregleringens frikopplande från de för detta ändamål inrättade acciserna är denna ännu mer än tidigare beroende av de åtgärder, som av statsmakterna i annan form vidtagas. Genom direkta åtgärder och den vidsträckt handlingsfrihet, som på grund av urtima riksdagens beslut lagts i regeringens hand, ha emellertid ökade möjligheter beretts till smidig anpassning efter i nuvarande tidsläge lätt ändrade förhållanden.

Befinnes det därvid önskvärt att av andra skäl — sociala eller penningpolitiska — motverka stegringen av jordbrukets produktpriser, böra dess utövare icke ensamma bära kostnaderna härför. Tvärtom talar omtanken om

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

folkförsörjningen uppenbarligen för att de ökade produktionskostnader som kunna tillkomma på lämpligt sätt uppvägas.

Mjolkproduktionen bör under nu rådande förhållanden tryggas och margarinfabrikationen anpassas för att i erforderlig omfattning bereda rum inom landet för smöret. Regleringen måste anknyta till de förhållanden, varunder produktionen i olika landsdelar och under skilda förutsättningar bedrivs.

Vi ha Norrland såsom ett ur jordbrukspolitisk synpunkt särskilt kapitel med betydelsefulla, starkt lokalbetonade problem. Icke minst framträder här starkare än på de flesta andra håll det naturliga sambandet med skogsbruket. Med hänsyn till speciella produktionsförhållanden kräver även småbruket ett särskilt tillgodoseende.

Den betydande del av vårt lands jordbrukarkår det här gäller kan icke förbises, när det blir tal om åtgärder till det svenska jordbrukets fromma. Och, såsom jag förut berört, skjuter det nuvarande tidsläget jordbruket alldeles särskilt i förgrunden just med hänsyn till folkförsörjningen.

Beträffande vägväsendet föreslår kommunikationsministern i år ändrade grunder för beräkningen av bidrag till vägunderhållet på landet. Detta utgår nu med 85 procent av underhållskostnaden för senaste år. Enligt förslaget skall visserligen samma procentsats utbetalas, men efter ett genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen beräknat belopp av underhållskostnaden för åren 1937 och 1938. Fördelningen skall även ske genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Någon rätt till erinring däremot är icke avsedd. Kommunikationsministern beräknar, att underhållskostnaderna på grund av reducerad trafik böra minskas till 80 procent av vad som år 1939 utgått. Bidragen beräknas för 1939 med 70 miljoner, och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har beräknat samma bidrag för 1940 till 58.8 miljoner kronor, medan kommunikationsministern, utgående från de nya beräkningsgrunderna, ansett sig kunna förorda en sänkning av samma bidrag till 51 miljoner kronor.

Emot kommunikationsministerns avsikt att göra en besparing även på detta område torde ej vara så mycket att erinra. Men med hänsyn till att bidragen för de olika vägdistriktet skola beräknas efter en kostnad, som ligger två år tillbaka i tiden, är det mycket tvevelaktigt, huruvida en rättvis fördelning därigenom ernås. Inom flera vägdistrikt har organisationen byggts ut och kostnaderna ökats, varigenom vägdistriktet bundits vid utgifter, som icke utan stora svårigheter kunna beskäras. Materiel och dammbindningsmedel äro av många vägdistrikt redan inköpta och till priser, som ligga omkring 50 procent högre än tidigare. Även om kvantiteten alltså skulle begränsas till två tredjedelar av vad som under år 1939 förbrukats, så kommer ändå kostnaden för dessa materiel att uppgå till samma belopp som tidigare. När därtill kommer, att mot fördelningen ej får göras erinran eller att densamma ej får överklagas, en princip, som ej brukar tillämpas i svenskt förvaltningsväsen, så måste man ställa sig ganska betänksam mot denna nyhet.

De bebådade eller föreslagna nyheterna förekomma eljest icke så talrikt uti den föreliggande statsverkspropositionen. Den är ju utarbetad med hänsyn till att sparsamhet, måttfullhet och försiktighet ha mest iakttagits på alla områden. Det är endast inom ett område, där man mera får lov att se på effektiviteten och vad som är nödvändigt än på kostnaderna — där man måste skaffa vad man förmår. Budgeten och statsverkspropositionen bära ju också prägeln härav. Liksom föregående talare vill jag därför hoppas, att när riksdagen går till prövning av de föreliggande förslagen, det skall ske i känslan av ansvar och med en vilja att i samförstånd komma till den bästa lösningen. Under återopande av vad jag yttrade i början av mitt anförande tillåter jag mig uttala den förhoppningen, att regering och riksdag under för-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

troendefullt samarbete skola på bästa sätt söka lösa föreliggande frågor. Jag vill tillika liksom den närmast föregående talaren framhålla, att jag hoppas, att det språkrör för vår opinion, som den fria pressen utgör, måtte företräda en sådan mening, som i övrigt företrädes av den ansvariga ledningen i vårt land, ty därigenom gagnar den bäst vårt land under nu rådande förhållanden.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Inför det fruktansvärda drama, som nu utspelas i Europa och som nått alldeles inpå våra egna gränser och ställt Sverige i en mera farofylld situation än det varit i under 130 år, bli alla ord så tomma och meningslösa. Själv har jag en stark känsla av att det nu minst av allt är plats för deklamationer. Nu kräver tiden själv handling, men handling av ansvars-kännande män och kvinnor, som ställa in hela sin gärning, all sin vilja och strävan i fosterlandets tjänst.

Detta handlande skall äga rum under ledning av landets ansvariga regering, som har rätt att påkalla allmän samling och allmänt förtroende, då den fullgör sin svåra uppgift, nu mera krävande och ansvarsfylld än kanske någonsin förr. För egen del hälsade jag den nuvarande regeringens tillkomst med den största tillfredsställelse. Den representerar en verklig samling av nationens bästa politiska krafter. Det är enligt min mening rent nonsens att påstå, att regeringen skulle blivit mera vuxen sin uppgift och att den skulle omfattats med större förtroende hos folket, om i densamma ingått några s. k. kraftkarlar utanför riksdagen. Ingen har mig veterligt kunnat peka ut, vilka märkliga män som därmed åsyftats. Och ännu mindre har man kunnat bevisa eller ens göra sannolikt, att sådana »outsiders» skulle ha bättre och på ett mera förtroendeingivande sätt än Konungens nuvarande rådgivare handhaft rikets affärer. Ätminstone från riksdagens sida — och jag vågar påstå, att den alljämt representerar det svenska folket — är det naturligt och riktigt, att regeringen mötes med ett praktiskt taget enhälligt förtroende.

Den dryga månad, som gått sedan regeringen trädde till, synes mig ha ådagalagt, att vi, som hälsade denna samlingsregering med glädje, haft rätt. Dess ställning är helt visst nu starkare än för en månad sedan. De, som ständigt vilja utså misstro och söka fel, ha blivit färre. Regeringen själv har ryckt undan grunden för belackarna och de professionella klandrarna. Den har lugnt och besinningsfullt *handlat*, och det är just vad svenska folket nu vill att dess regering skall göra.

Jag är också viss om att regeringen kan påräkna icke blott riksdagens utan också den stora kompakta folkmajoritetens anslutning till den utrikespolitiska linje den konsekvent fullföljer. När den strävar »att skapa förtroende och respekt åt vårt folks vilja till självständighet och neutralitet», som det hette i regeringsförklaringen, då har den en överväldigande majoritet av folket med i denna strävan. Det finns nu liksom under världskriget en högröstad grupp, som jag i avsaknad av en bättre benämning kallar för aktivister. Jag betvivlar icke dessas fosterländska sinnelag, men jag misstror deras utrikespolitiska omdöme, och jag tror att det finns starka skäl att uttala ett varningens ord, om grupper och kottierier söka driva en egen utrikespolitik vid sidan av eller i strid med den politik, som föres av landets ansvariga regering.

Man må icke försöka framställa den starka folkrörelse, som nu samlar hela vårt folk i en utomordentligt glädjande enighet till stöd för det blödande och härjade Finland, såsom en aktivistisk rörelse mot regeringen. Den är tvärtom ett stöd just *för* regeringens strävan, som vår Konung i trontalet uttryckt så: »Sverige har känt och känner sin förpliktelse att lämna Finlands tappra folk all den materiella och humanitära hjälp, som vårt land med hänsyn till sitt eget läge och sina egna möjligheter kan giva.»

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

För min del betraktar jag det nationella uppvaknande, som nu äger rum i Sverige, som morgonrodnaden till en ny dag, gryningen till en framtid med vidare och hoppfullare perspektiv än de senare årtiondenas. Jag vill också uttryckligen betona, att jag ser Finlands hjältemodiga kamp för sin frihet såsom ett av historiens vackraste och mest beundransvärda exempel på vad en liten nation verkligen kan uträtta när den hotas till livet och när den endrätteligen samlar sig sig för att göra sitt yttersta. Icke minst för andra små stater i liknande läge är Finlands exempel manande och styrkande.

Gärna vill jag också ansluta mig till den så ofta uttalade uppfattningen, att det för Sverige är av yttersta betydelse, att Finland bevaras såsom en fri och självständig stat. Vi hjälpa oss själva, då vi hjälpa Finland. Därför bör och skall Finland erhålla *all* den hjälp det står i vår förmåga att ge. I det avseendet hyser jag icke den ringaste tvekan. Men, herr talman, hjälpen skall ges på det bästa och mest effektiva sättet, och den skall ges så, att den icke kastar oss ut i förvecklingar, vilka vi måhända icke kunde behärska och som kanske t. o. m. direkt lände Finland till skada. För min del är jag livligt övertygad om att de yttersta avgörandena i dessa avseenden måste träffas av landets regering, vilken *ensam* har den nödvändiga översikten över läget och ensam har ansvaret för att landets säkerhet icke sättes i fara.

Detta givetvis under förutsättning att den sittande regeringen verkligen har den inställning till Finlandshjälpen, åt vilken den givit så oförtydbara uttryck i regeringsförklaringen och nu senast i trontalet. Och därpå tvivlar icke jag. De allra senaste dagarna har en viss press häftigt och hänsynslöst angripit regeringen och särskilt dess chef med beskyllningar om bristande vilja och förmåga att leda Sveriges politik och särskilt dess utrikespolitik. Och man tror sig i dessa angrepp, vilka också insinuera skiljaktiga meningar inom regeringen på avgörande punkter, ha stöd av en utbredd folkmening. Om regeringens inbördes solidaritet tillkommer det icke mig att göra något uttalande. Men i fråga om det svenska folkets mening upprepar jag vad jag nyss uttalade: Det är grundfalskt, om man försöker göra gällande, att detta folks majoritet genom sin högeligen prisvärda solidaritetsförklaring med Finland och med sina stora offer av pengar och arbete velat giva sin anslutning till någon aktivistisk äventyrspolitik.

Den nationella enighet, åt vilken jag så varmt gläder mig, skulle dödas och vårt folk kastas in i förödande strider, som kunde äventyra hela vår framtid, om de splittringens krafter, på vilka jag hänsyftar, skulle erhålla eftersträvat inflytande. Vad är det i själva verket man vill? Den nuvarande regeringen duger inte, säger man. Den nu sittande riksdagen, vars förtroende denna regering åtnjuter, duger givetvis inte heller. Kanske är det själva demokratin man vill komma åt. Vi må icke fördölja för oss, att det är farliga tendenser, som här uppenbara sig. Det gäller att se upp i tid och icke låta vilseleda sig av fagert tal.

»Tryggandet av rikets säkerhet står i förgrunden», heter det i trontalet. Ja, herr talman, tryggandet av rikets säkerhet är nu icke blott vår största, den är nära nog vår enda verkligt betydelsefulla uppgift. Ty kan den uppgiften icke fyllas, är allt det andra, allt lagstiftande, allt medelsbeviljande, all granskning och revision av platt intet värde. Därför är stärkandet av vårt försvarsväsen nu den ojämförligt främsta uppgift, vi skola samlas om. Intet tjänar det då till att tjata om tidigare försummelse och missgrepp. Ingen nytta kan det göra att komma med förebräelser mot dem, vilka man menar icke ha varit tillräckligt förutseende och vidsynta. Nu gäller det att i *denna situation* göra det allra bästa vi förmå. Och om den uppgiften kan Kungl. Maj:ts regering och riksdagen enas. *Inga* offer äro här för stora, *inga* bördor för

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tunga. Vi måste göra offren och taga på oss bördorna, så sant vi vilja leva som en fri nation. Jag är viss om att regeringen och närmast försvarsministern kommer att förelägga riksdagen alla de förslag till försvarsförstärkningar, som nu befinnas erforderliga och möjliga, och jag är säker på att riksdagen kommer att icke blott välvilligt pröva dessa förslag utan i sin mån bidra till deras utformande på bästa möjliga sätt. Det skulle förvisso stå oss dyrt, om vi nu ådagalade en missriktad sparsamhet med anslag till försvaret. En sådan sparsamhet ha vi helt enkelt icke råd med.

Men naturligtvis måste riksdagen bestämt hävda, att de stora anslagen komma till planmässig användning och att sparsamhet och ordning bli rådande även inom den militära förvaltningen. Redan vid urtimans remissdebatt omnämnde jag, att så visst icke alltid varit fallet. Sedan dess har jag hört omnämnas ett otal exempel på slöseri och dålig disposition av medel. Men jag vill icke gå in på detta kapitel, eftersom jag är övertygad om att den särskilda revision, som kommer att igångsättas, skall noggrant undersöka förhållandena och i sinom tid framlägga resultaten. Jag förstår dessutom väl, att särskilda svårigheter möta med den utomordentligt stora apparat, som nu satts i gång och som hänger så strängt samman, att man icke ens kan rätta till ett upptäckt fel i organisationen, därför att man då riskerar icke överskådliga konsekvenser på kanske många områden.

Vår värnpliktiga ungdom, som nu i viss utsträckning mobiliserats, får under hårda villkor göra sin plikt mot landet. Över detta skall icke klagas, och det har varit en stor glädje att iakttaga, hurusom de unga själva utan minsta knot och klagan tagit bördorna på sig. Men, herr talman, det må icke missförstås, om jag säger, att tjänsten icke bör göras tyngre än som är oundgängligen erforderligt. Det bör sörjas för att förläggningen, särskilt långt uppe i norr, blir någorlunda dräglig, och det bör ordnas så att mathållningen blir så riklig, som det hårda klimatet fordrar. I allmänhet har det helt säkert också i dessa avseenden gjorts vad som varit möjligt att göra. Men den militära organisationen är väl icke så fulländad, att det icke klickar på en eller annan punkt. Och när det sker, kan det göra icke bara pojarna själva utan försvaret skada. Jag vädjar till försvarsministern att jämte allt annat han skall ombesörja också ägna någon ytterligare uppmärksamhet åt frågan om de mobiliserades förhållanden, icke minst beträffande mathållningen.

Om försvaret skall jag ytterligare icke säga mera än att jag livligt hoppas, att regeringen ingenting försummar i fråga om vår industris krigsmobilisering och att den materialanskaffning, som skall göras, sker på sådant sätt, att den ger *snara* resultat. Det, som kan bli färdigt först om flera år, *måste* nu stå tillbaka för det, som om någon månad kan skänka oss ökad säkerhet.

Nära frågan om vårt försvar står spørsmålet om huru vi skola kunna värna oss mot direkt samhällsskadliga, ja, landsförrådiska element inom landet. Det måste kännas icke blott förödmjukande utan nära nog vanärande, att det alltjämt inom kommunala organ och i riksdagen finnes representanter för en riktning, som icke företräder svenska utan främmande intressen. Med uppriktig glädje har jag iakttagit den uppreisning, som håller på att äga rum inom de fackliga organisationerna. Vad som av statliga verk i samma riktning åtgöres må också noteras med tillfredsställelse. Att justitieministern upprepade gånger beslagtagit och åtalat tidningar av kommunistisk färg, är också mer än väl befogat. Den nya lagstiftning, som vid den urtima riksdagens slut antogs, skall väl lämna regeringen ökade möjligheter att inskrida mot och oskadliggöra landsförrådiska stämplingar. Jag hoppas att dessa möjligheter verkligen utnyttjas, och jag uttalar därjämte den förväntan, att rege-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ringen, om ytterligare lagstiftning i samma riktning visar sig nödvändig, icke försummar att framlägga förslag därom. Riksdagen skall förvisso icke neka sin medverkan till den upprensning, som här är oundgänglig.

Då jag nyss talade om åtalen mot kommunistpressen, inskränkte jag avsiktligt min komplimang till justitieministern till att gälla åtalen mot just denna press. Den står nämligen i absolut särklass. Det är mig omöjligt att ge samma betyg åt justitieministerns åtalsbeslut i vissa andra fall. Det enligt min mening mest omotiverade åtalet ledde lyckligtvis icke till resultat. Tidningen blev frikänd. Jag föranledes av dessa åtal och av den nyligen igångsatta utredningen rörande tillämpningen av, eventuellt ändringar i tryckfrihetsförordningen att för min del uttala ett bestämt varningens ord. Vår tryckfrihet är liksom vår yttrandefrihet, vår församlingsfrihet m. m. enligt min mening en hörnsten i vår demokratiska samhällsbyggnad av sådant värde, att den icke kan få bli föremål för några attentat i aldrig så välmenande uppsåt. Det är klart, att pressen skall visa ansvarskänsla och ta hänsyn i en allvarlig, ja kritisk situation. I stort sett gör den också detta på ett utomordentligt sätt. Jag är innerligt glad över att pressen icke är likriktad, att det alltjämt finns utrymme för en personlig stämma, som talar fritt ur sitt eget hjärta. Jag är personligen säker på att alltför betydelsefulla, ja omistliga värden skulle gå till spillo i det ögonblick pressens frihet allvarligt kringskures. Det är klart, att verkliga missbruk av tryckfriheten skola beivras. Därtill lämnar också vår nuvarande tryckfrihetsförordning otvivelaktigt möjlighet. Att väsentligt rubba på nu gällande stadganden är enligt min mening en mycket allvarlig sak, och jag vill därför uttrycka en livlig förhoppning om att planer i denna riktning icke måtte komma till utförande.

Vid en remissdebatt skulle man väl egentligen tala om den framlagda statsverkspropositionen. Om denna har jag hittills icke sagt ett ord. Jag kan glädja kammaren med att de reflexioner jag i detta sammanhang vill framföra varken skola bli många eller långa. Jag har nämligen sagt mig, att det nu omöjliga kan tjäna något till att orda vare sig om vidtagna eller uteblivna besparingar och ännu mindre om sättet för täckande av de väldiga utgiftsbelopp, som finansministern måst upptaga. Den nu framlagda budgeten är ju alls icke någon nödbudget. Man har avvisat nya anslagskrav, och man har prutat litet nästan överallt. Ser man på det blygsamma slutresultatet, så kan man nästan ifrågasätta, om inte prutningarna ibland mera bli ägnade att åstadkomma olust än göra någon verklig nytta för statsfinanserna. Jag kan ändock icke göra någon allvarlig invändning mot finansministerns metod. Vi ha ännu inte kommit i sådant ekonomiskt nödläge, att vi kunna vara beredda att uppgå de framsteg, särskilt på sociallagstiftningens område, som blivit genomförda, och till vilka den meningsriktning jag tillhör så gott som undantagslöst medverkat. Det är uppenbart, att om tiderna bliva sådana, att vi få skjuta allt annat åt sidan för att kunna rädda vårt liv, då måste budgeten få ett helt annat utseende än den nu framlagda, och då skall förvisso vårt folk visa sig mäktigt att gå igenom även den prövningen.

Herr talman! Mitt remissdebattanföreläggande skall icke bliva längre. Jag kan emellertid inte sluta utan att än en gång med all den kraft jag är mäktig understryka vikten av att vi möta den kommande tidens påfrestningar, *vilka de än må bliva*, såsom ett enat folk, samlat kring vår regering, som förvisso förtjänar det förtroende och den tillit, som vi vilja skänka den.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Lindhagen: Herr talman! Den siste talaren slutade med att vi borde samlas kring vår regering såsom vår naturliga ledare. Jag är också glad över att vi äntligen ha fått en samlingsregering. Det är ett experiment, som kan bli till vägledning. Men jag vill å andra sidan också i likhet med vad herr Höglund skrivit i Social-Demokraten säga, att vi inte få sjunka ned till att bli ett *skenparlament*, såsom skett t. ex. i Tyskland, Ryssland och Italien, utan här skall råda fri talan, och här kunna sanningar framkomma, som det kan vara nyttigt också för en samlingsregering att få kännedom om.

Årets statsverksproposition, om vilken denna remissdebatt skall röra sig, innebär ostridigt en krigsberedskap i första och man kan säga även i sista rummet. Kulturfronterna nödgas vidkännas ytterligare förknappningar. Nya anslag, som ansetts omistliga och utlovats särskild uppmärksamhet denna riksdag, ha fått krypa i skrinet. Den sedvanliga uppräknningen i trontalet av väntade propositioner saknas alldeles.

Trontalets gamla försäkran, att *Sveriges förhållande till främmande makter är gott*, återkommer, ehuru statsverkspropositionens rustningsfront och våra upplevelser utgöra en levande protest mot uppgiften om ett sådant välförhållande. Detta känna vi alla, och i mina ålderspresidenttal har jag berört kausalsammanhanget. Men den gamla försäkringens upprepande har väl ett fog såsom uttryck åt en förhoppning, att förhållandet snart åter kan bli gott. Därför har den väl för dagen fyllt sin bestämmelse.

Tidsläget kräver dock, enligt vad många ute i landet mena, att man går *till grunden med tingen*. De senaste lagtima och urtima riksdagarna ha, som sagt, ägnat sig åt upprustningen och t. o. m. ansett nödigt — vilket jag inte vill bestrida — att stifta vissa tvångslagar. Man hade dock sannerligen inte behövt låta tvånget gå så långt, att man *suspenderat motionsrätten*. Riksdagens motionärer hade dock bort kunna komma med erinringar mot det polisgodtycke, som nu släpps löst i landet i olika instanser. Vi känna det från förra världskriget. Det måste vara någon uppsikt över det stora missbruk, som kommer till stånd i alla länder med en sådan frihet för polismakten och andra dylika, hemliga statsorganisationer för att hålla folket till ordningen efter makstens tycken.

I fråga om upprustningen, som jag också måste finna mig i såsom en nödvändighet för tillfället, vill jag dock framhålla, att det är problematiskt, om det inte varit bättre, ifall *stormakternas upprustning hade besvarats med avrustning från de mindre staterna* eller någon av de mindre staterna. Jag undrar, om det inte hade varit lyckligare både för det landet och för hela mänskligheten, som fått ett sådant föredöme. Jag har vågat framföra detta såsom en tänkvärd sak, ty *Finland har just visat*, hur man har kunnat hålla sig fri, då man icke varit rustad — men nu håller Finland på att gå under, därför att det är rustat. Hade en sådan avrustning förekommit där, då hade bombplanen inte fått någon uppgift och verksamhet — bombplanen, som ju äro världshistoriens största förbrytare. Ett sådant avrustat land hade blivit till en helgedom för folken i hela världen, som alla längta efter fred. Det hade, om anfall inträffat, fått vida större visshet att återvinna friheten än om det lilla landet erövrats med vapenmakt.

Hur var det med Finland? Det var även under den ryska tiden ett konstitutionellt fritt land med en egen författning. Denna var inte från Finlands sida omhändertagen med någon som helst härordning, därför att det var förbjudet för finnarna att hålla regementen. Så kom då Bobrikovs välde, varvid man ville försöka att avklippa åtskilligt av den fria finska författningen. Schauhans pistolskott gjorde slut på detta regemente. Visserligen hotade Ryssland med vapenmakt, men då inträffade det för Finland och även för världs-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

historien betydelsefulla kriget med Japan, vilket ledde till de asiatiska folkens första seger över en europeisk stormakt. Finland hade inga vapen, men det organiserade en privat generalstrejk. Då blevo ryssarna, som voro engagerade i det japanska äventyret, så rädda, att de återgävo Finland dess författning. Där ha vi således ett exempel på ett litet land, som kunde reda sig utan vapen på ett mycket bättre sätt än det nu kan med sina vapen.

Vi fredsaktivister, om jag så får kalla oss, ha tövat att föreslå, att vårt land skulle följa exemplet. Det första försöket är äventyrligt. Men det är ett fruktansvärt perspektiv, som nu reser sig vid horisonterna, att slutligen bli underkuvad med vapenmakt. Mitt enda inlägg om upprustningsfrågan under urtima riksdagen gick därför ut på, att om det anses nödvändigt, att vi skapa pansarskepp, böra dessa ha samma fart som stormakternas, med vilka de skola tävla om herraväldet på havet. Därför skulle jag ej kunnat förordna en minskning av kostnaderna för ett sådant skepp genom att minska dess fart. Där måste jag instämma med Fabian Månsson, som i en liknande situation under förra världskriget sade: »Dessa nya krigsskepp kunna ju inte ens fly!» Att kasta pengarna i sjön på det sättet kan inte heller en fredsaktivist vara med om.

Nu kommer jag till huvudsaken, som närmare utvecklades i de två ålderspresidenttal, som jag nyligen har hållit. Vi fredsaktivister mena, att vid sidan av upprustningen skall sanningens makt även mobiliseras. Här står striden mellan *osanning med stöd av våld och sanningen, som ensam kan göra oss fria*. Det finns nämligen *orsaker till krig och rustningar*. De äro, såsom jag ofta framhållit, enligt historiens berättelser och samtidens upplevelser fem stycken, nämligen *nationalitetsförtrycket, språkförbistringen, ekonomiskt kaos, överbefolkning och förakt för de andliga värdena*. Detta kan inte alltför ofta upprepas.

Det gäller nu att icke gömma undan för folken de odödliga kraven på en internationell rättsordning, som alla människor längta efter. Det hade också varit ett stöd för Finland i dess kamp nu, om man samtidigt från de neutrala länderna eller från Norden rest krav på att vi vid sidan av debatterna om krigsfrågorna även skola gå fram för världsfreden, *för den internationella rättsordningen* med kännetecknande av dess detaljer, så att folket kunde begripa, vad det var fråga om, och det inte bara bleve en längtan efter någonting i allmänhet.

Andre vice talmannen Åkerberg sade, att det inte var en mängd av ord, som här behövdes. Här, sade han, får inte någon kraftlös politik föras, utan i stället skulle man ha livsviljan i sin hand. Jag förstår så väl, att han då syftade på oss fredsaktivister. Han har också skrivit en ledare i Örebrokuriren i anledning av att jag i det första ålderspresidenttalet förordade, att man *vid sidan av rustningarna* skulle företa en mobilisering även av sanningens makt, så specificerad som jag har sagt. I tidningen skrev han med stöd av tryckfriheten, att »hr Lindhagen fordrade *i stället för upprustning* en mobilisering av sanningens makt». Det var väl ett hörfel, ty herr Åkerberg är ju en samvetsgrann person, men referatet innebar en förljugenhet, och på det sättet får en tidningsredaktör sprida vilka osanningar som helst bland folket. Det var bara fråga om ett par ord, bevars, orden »vid sidan av», som ersatts med »i stället för». Men han önskade, att det skulle tolkas på det sätt, som han återgav det, och så kom han fram till att löjet(?) dödar.

Om *sanningens makt* med den utformning, som jag nyss angav, har för övrigt Tegnér sagt:

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

»Vad våldet må skapa är vanskligt och kort,
det dör som en stormvind i öknen bort.
Men sanningen lever. Bland bilor och svärd
lugn står hon med strålände pannan.
Hon varnar alltjämt för den nattliga värld
och pekar alltjämt mot en annan.»

Konungen skriver ju också i trontalet, att han hoppas få stöd för sin mening, att vi nu även *skola verka för fredens tillblivelse*. Det är just detsamma, som vi också påyrka, men det är Konungen som person, som medgivit detta. Partierna tillåta inte, att man talar om freden som en omistlig realitet just nu.

Stora fredskongresser ligga bakom uppslaget om fredens tillblivelse vid sidan av våra rustningar. Jag behöver inte räkna upp dem. Jag har deltagit i dem, och de ha enhälligt uttalat sig just för fredsaktivisternas tillägg till upprustningen. En biskop i Norge vid namn Eyvind Berggrav har precis samma uppfattning. Han har skrivit en broschyr, som syftar till att man samtidigt med rustningarna skall förbereda freden. Jag har nyligen fått den — han har tillägnat mig den. Och han har hållit ett föredrag inför Oslos studenter, vari han sagt, att så skall problemet ställas. Oslos studenter! Här skulle, synes det, inte kunna tänkas, att några studenter av något slag skulle vilja höra ett sådant föredrag.

Vidare finns det en folkhögskola i Danmark, som heter Ryslinge, på Fyen — den första folkhögskolan i världen, säger man där. Man har där bildat en särskild nordisk avdelning under ledning av en svensk, läraren Arne Lindgren, som jag står i förbindelse med. Den har just nu till uppgift att arbeta för att Norden skall gå fram med en mobilisering av sanningens makt samtidigt med rustningarna. Sanningen är på marsch. Ni skola inte föreställa er, att vi komma att uppgiva denna sak, ty folket kommer att sluta upp kring den mer och mer. Jag begriper inte, vad det går åt gamla Sverige, som inte tolererar en sådan självklar sak. Det var en gång någonting ruttet i Danmark, såsom Hamlet sade, och på den här punkten kan jag inte förstå annat än att det är någonting ruttet även i Sverige i vår tid.

Vi tala således för denna Nordens kallelse, och vi skola söka bereda *utrikesutskottet* någon sysselsättning, ty någon annan motionär än den, som här representerar fredsaktivisterna, kan knappast förväntas. Men detta utskott, som efter nio års bemödanden kom till stånd på mina motioner, har hittills enhälligt avstyrkt allt detta. Nog är det trevligt att bo i detta land. Jag förstår Strindberg, då han sade, att fäderneslandet hade värkt bort. Var det någon, som mumlade?

Vi ha också, som jag nyss nämnde, flera inre frågor, som inte få förglömmas. Vi behöva en allmän *revision av grundlagarna*; de äro gamla och innehålla åtskilligt nu överkligt, och där finnas luckor, som böra fyllas. En sådan revision påkallades av mig redan 1917 i en omfattande avhandling, och sedan har detta upprepats vid andra tillfällen. Men konstitutionsutskottet säger: kan inte komma i fråga! Nå, vi få då ta upp några detaljer.

Utrikesutskottet har ju blivit ett utskott med ett Janusansikte. Till en del utgör det en fortsättning av den gamla utrikesnämnden, som det ju var meningen att få bort. Utrikesministern har också hittills huvudsakligen, för att inte säga alltid, låtit utskottet fungera som denna nämnd, när han haft någonting att meddela. Då föras där inga protokoll, och man får ingenting veta om vad som säges. T. o. m. statsrådet Westman kallade det en gång för en förgylld rättfälla. Kungen sitter ju också ordförande, så det är ett litet statsråd, som

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hålles där, i strid mot grundlagens förbud mot att Konungen är närvarande vid några riksdagens förhandlingar. Det är således också en laglöshet.

Så måste vi slå vakt om *interpellationsrätten*. Det är alldeles nödvändigt, att denna konstitutionella praxis blir lagfäst, ty nu är det snart ingen alls fason på den. Om en kammare beviljat en interpellation, skulle det inte falla mig in, om jag vore statsråd, att inte svara på densamma. Det vore ju ett brott mot demokratiens helige ande och således det svåraste brottet, herr talman! Det har rentav gått så långt, att vederbörande statsråd förkunnat inför kammaren, att han först skall fråga partiledarna, om de ha någonting emot att en interpellation besvaras — och det gällde just fredsfrågan, som jag talade om. Då är det verklig fara på det här taket.

Likaledes bör motionsrätten omhägnas. Vi hade i gamla tider en författning, som förstod att fördela den rättvist. I vanliga fall var motionstiden 10 dagar, men i fråga om ärenden, som skulle behandlas av tillfälliga utskott, sattes motionstiden till 20 dagar, och när det gällde grundlagsfrågor, fick det motioneras hela riksdagen. För att nu minska riksdagens arbete ville man hindra sådana motioners tillkomst, och motionstiden sattes över lag till 12 dagar. Jag tror, att det kan vara på tiden att återinföra den gamla redbara ordningen.

Så ha vi den stora frågan om *demokratien*. Den är ju hotad, och vi äro en demokratisk stat. Jag vill dock säga, att s. k. självhärskare eller imperatorer alltid behövas i upprörda tider. Därför kan jag inte sätta mig emot fullmakterna till regeringen. Men även i fredstider sitter ju här hos oss i varje vinkel och vrå en diktator. Och komma vi till *pressen* — den behöver ju också reformeras i högsta grad — finna vi, som den föregående talaren sade, »att dess tryckfrihet inte får minskas». Vilka ha tryckfrihet i detta land? I min motion 1910 förklarade jag, att bara bokförläggare och tidningsredaktörer ha sådan, och vi andra få stå inför tidningsredaktörerna med mössan i handen och tigga vår rätt, när det gäller de andliga tingen. Jag känner dig, vackra mask, på grund av en oändlig massa fall!

Vidare straffas inte den, som skriver något brottsligt, utan pressen har fått rättighet att hålla en bulvan, en fattig sate, som man säger, vilken gärna går i fängelse för uppehållet. Är det också demokrati? Skall inte även här den straffas, som är skyldig? Jag kommer igen vid denna riksdag med motion även därom, om jag hinner, med den korta motionstid, som nu förekommer.

Så ha vi frågan om *en ledande tanke och en ordnande hand över jordproblemet*, särskilt för Norrland. Här ha tre kommissioner — Norrlandskommittén, jordundersökningen och jordkommissionen — kämpat för att återbörda till allmogen, som det heter, de odlingslägenheter, som finnas kvar på de av industri och skogsspekulanter från staten gratis förvärvade eller plundrade jordarna, som ingingo i Gustav Vasas donation till Norrlands jordbrukare av hela den då obebyggda delen av Norrland.

Det talas om att *jordbruken äro för små*, så att jordbrukarna behöva tilllägg av jord, men det har visat sig omöjligt att få rättelse nu, då industrialismen har sin andra stora uppgång. Ingen regering, av vad kulör den vara må, intresserar sig för saken annat än beträffande någon liten detalj, som visserligen också den kan vara viktig. Greve Douglas, landshövding och f. d. utrikesminister, lantbruksstyrelsens chef Feilitzen, Fredrik von Wachtmeister, som var chef för domänstyrelsen — alla dessa män förordade — Wachtmeister genom suppleant — återlämnande till allmogen där uppe genom tvångsavlösning av odlingslägenheterna, som ingingo i det gamla Gustav Vasa-arvet. Nu hålla norrlänningarna möten och börja sammansluta sig, de klaga över, att de ha det så knappt, att jordbruken äro så små och att de äro missgynnade på olika sätt. Men det första villkoret för att de skola kunna höja sig är väl,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att de få mera jord och få den jord, som rätteligen tillhör dem. Men det är omöjligt!

Så ha vi *psykiatriens privata rättsskipning* här i landet. Den måste jag återkomma till, om jag hinner. Det är upprörande att på det sätt, som sker, förstöra vår rättsordning och demoralisera domstolarna och det med hemlighetsmakeri till på köpet. Här råder rättslöshet för de psykopater, som ha obehörigen inburats, och för dem, som ha satts på fri fot med stränga föreskrifter, att de inte få bo annat än på visst ställe o. s. v. Hur dessa människor skola försörja sig, ägnar man ingen omtanke. Sinnessjukhusnämnden är bland det grymmaste som finns, när den hindrar dem att få det uppehälle, som kan stå dem till buds. Skall man inte kunna få någon rätsida ens på en sådan sak?

Ja, så ha vi *Ålandsfrågan*, som vi ju skulle få veta någonting om. Ingen vet, hur den ligger till nu. Det säges — jag vet inte, om det är riktigt — att Finland har besatt Åland med trupper, om i strid med den internationella konventionen känner jag icke. Sådant skall väl svenska riksdagen vara med om att tillåta? Och den där regeringsparollen från förre utrikesministern, att hädanefter är det stora finsktalande Finland ålänningarnas rätta fädernesland, är väl också ett slags landsförräderi mot oss alla, som kämpat här. Hela regeringar och riksdagar — 1908 och 1918 — ha kämpat för ålänningarna, och på min motion uttalade bägge kamrarna 1921 enhälligt, att ålänningarna borde få tillgodose sin gamla längtan att få komma hem. Ingenting hörs av. Dödstystnad. Vart tar det vägen med det lilla landet?

Vidare är det *lapparna*. De höllo häromåret sin andra lappriksdag i Arvidsjaur — de hade förut haft en i Östersund. Där ha de framlagt sina krav att betraktas som ett folk, jämbördigt med det övriga folket, och få en viss självstyrelse, såsom ett minoritetsfolk bör ha. Den saken skulle nu äntligen komma fram i år. En kommitté har på mitt initiativ suttit däruppe i fem år — utan någon representation för lapparna — men det har inte hörts av något därifrån, och det kommer väl inte heller något.

I det dilemma, vari vi nu befinna oss, skulle det vara av intresse för oss att få den s. k. *skuldfrågan* i krigstillstånden någorlunda belyst. Jag syftar på skottet i Sarajevo och de tyska och österrikiska dynastiernas krigsförklaringar, därför att en hög hertig hade blivit dödad genom det skottet. Efter kriget kom en segerfred — vi hade hoppats på en utmattningsfred, men det blev en segerfred. Ännu värre hade det dock kanske blivit, ifall Tyskland segrat. I segerfreden äro också Förenta Staterna och dess president Wilson medskyldiga. Nu uppleva vi följderna av segerfredens misstag. Branting räknade också upp dem på sin tid, och jag har gjort det många gånger. Det är den saken, som försätter oss i detta obehagliga dilemma, där vi *för första gången sedan dansktiden under medeltiden* riskera att förlora vår frihet och vår självbestämmanderätt.

Många ute i landet fråga mig: *Varför kunde man inte tillmötesgå Tysklands önskan att lösa konflikten genom en autostrada över polska korridoren, Danzigs återförening med Tyskland och återlämnande till Tyskland av dess kolonier?* Nej, svarades det. Man har också frågat: *Varför har det blivit krig mellan Finland och Ryssland?* Man trodde ju, att allt skulle gå i lås genom förhandlingarna i Moskva mellan finska och ryska representanter. Man gick från finsk sida ryssarna till mötes och ville t. o. m., tror jag, avträda öar i Finska viken ävensom en del av det s. k. näset inne i Finska viken. Till gengäld lovade ryssarna finnarna några socknar i det finsktalande Karelen. När ryssarna nu sätta sådant oerhört värde på att få en sådan där arrenderad plats ute på Hangöudden, likaväl som de ha tillförsäkrat sig arrenderade områden i Estland, Lettland och Litauen, får man ju räkna med att om finnarna

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hade tillmötessgått detta och kanske i stället begärt en eller två socknar till i Karelen, så hade vi inte haft allt detta över oss. Det har också gjorts påtryckningar från svenskt håll, att finnarna inte skulle ge efter i Hangöfrågan, ty det var även för Sverige en så oerhört viktig sak, att där inte kom till stånd några militära anläggningar. Ni se ju, att bombplanen i alla fall flyga vart som helst, och de ha redan nu bränt ned Hangö stad. — Barnsligheter!

När man har en sådan mäktig granne, som är tvåhundra år efter sin tid, som inte har genomgått den franska upplysningsfilosofiens skede och inte gjort den franska revolutionens landvinningar eller lärt känna liberalismens pacifiering av sinnenlagen får man vara försiktig. Hade man varit det, hade vi inte haft det här kriget, och då hade också finnarna kunnat få en del till av det finsktalande Karelen, som de längtat efter så länge. Men herregud, det är kanske bäst, att vi bli riktigt knorvade, så att man får se, hur vi kunna reda oss i längden! Ja, i längden reda vi oss i alla fall, ty det finns ett världssamvete, och det kommer alltid att rädda Norden. Men en sådan där övergång, som nu hotar oss, är mer än pinsam, det tycka vi allesamman, och vi hade helst velat, att den inte kommit till.

Ja, dessa frågor får jag ute i landet. Och de framställas ungefär så, som jag nu skildrat dem.

Herr talman! »Försvaret främst», högerns gamla paroll, har nu segrat tack vare förhållandena. Jag gläder mig över att vi få experimentera med en samlingsregering. Den har också tagit på sitt program »försvaret främst». Jag gratulerar högern till den stora segern, vilken ju inte är högerns utan världslägetts förtjänst. Men inför de faror, som hota, säga vi fredsaktivister: Freden främst! Och det är därför jag har talat för den saken, herr talman.

Jag slutar med samma appell som i mitt ålderspresidenttal vid denna lagtima riksdags öppnande: »Med dessa påminnelser i det viktigaste av allt, påminnelser hurusom avrustningen för närvarande är mänsklighetens enda hopp och förberedelserna för freden icke tåla uppskov, får jag förklara denna lagtima riksdags förhandlingar öppnade.»

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att tala om så mångahanda saker, som den föregående ärade talaren berörde, utan för att framföra några synpunkter på de nedskärningar, som i besparingssyfte skett i statsverkspropositionen i avseende å de framställningar om medelsanvisningar, som gjorts av myndigheter och institutioner. Dessa nedskärningar beröra nämligen också intressen, som ligga mig om hjärtat och för vilkas tillgodoseende jag i augusti, då framställningar skulle göras, efter överläggningar i en hel del institutioner och styrelser deltog i förslagen till regeringen. Dessa förslag ha nu blivit noggrant synade och hårt beskurna.

Under normala tider, herr talman, hade man naturligtvis övervägt, hurvida man borde försöka att motionsvis vinna någon höjning av anslagen i ett eller annat av dessa fall. Men nu kommer detta för min del icke i fråga. Jag anser mig icke nu ha rätt till att komma med några dylika förslag, då den statsfinansiella situationen påkallar den allra största återhållsamhet. Andra synpunkter än under normala förhållanden måste nu oavvisligen läggas på medelsanvisningen, och för att tillgodose fjärde huvudtiteln och vad därtill hörer ha sådana synpunkter lagts på alla de andra huvudtitlarna. Skulle nu, herr talman — jag säger det särskilt i dessa motionsdagar — envar representant för intressen, som fått sina anslagskrav nedskurna eller vägrade, begära extra förtursrätt, skulle nu från skilda källor samlas motionärer som sökte stödja varandras intressen enligt den gamla satsen »do ut des» — vad du gör, skall jag hjälpa dig med, om jag får hjälp av dig — och skulle anslagskraven kunna komma att bifallas, då skulle följden bliva, att budgeten

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

bleve så hårt ansträngd, att det vore till förfång för försvaret och den legitima folkförsörjningen.

Vår strävan får väl i stället gå ut på att undersöka, om utan skada för den normala statsförvaltningen ytterligare besparingar kunna göras. Ske sålunda besparingar inom en huvudtitel, bör det icke rimligen föranleda därtill att andra poster inom samma huvudtitel höjas för att tillmötesgå enskilda motionärer. Huvudtitelns slutsumma är icke något tabu, som icke får ändras nedåt, utan man skall försöka att om möjligt få den ytterligare nedskuren och så begagna, vad man därigenom vunnit, till att ytterligare säkra försvar och folkförsörjning.

Av omständigheternas makt anser jag mig tvungen att fatta mig ännu kortare än jag hade tänkt. Jag vill dock, herr talman, säga, att jag tillåtit mig att framföra mina synpunkter för att alla de, som utom riksdagen med mig dela bekymren över anslagsnedskärningar, skola förstå, att nöden har ingen lag utan att vi måste i stort sett i allo rätta oss efter Kungl. Maj:t. Men framför allt vill jag säga att vad som nu är det allra viktigaste och allt överspännande är att vi söka få fram så mycket medel som möjligt för att säkerställa försvar och folkförsörjning. Därpå beror ju i denna ödesdigra, hårda tid landets oberoende, landets frihet.

Herr Tjällgren: Herr talman! Vid fjolårets lagtima riksdags remissdebatt tillät jag mig att här i kammaren framhålla några synpunkter och önskemål beträffande jordbruket i allmänhet och det norrländska i synnerhet. Jag hoppas emellertid, att det måtte ursäktas mig, om jag även i år i all korthet vidrör samma ämne.

De problem av skilda slag, som för jordbruket i Norrland redan uppkommit och vilka enligt min bestämda mening med största sannolikhet bliva mer och mer brännande för varje år, som går, äro för den norrländska befolkningen så allvarliga och betydelsefulla, att det helt enkelt vore ansvarslöst att vid ett tillfälle som detta icke, åtminstone i någon mån, söka påvisa desamma. Jag tillåter mig säga detta, även om det tilläventyrs här i riksdagen finnes personer, som på grund av bristande kännedom om förhållandena i Norrland hava svårt att fatta rättmätigheten av de krav, som från oss norrlänningar vid olika tillfällen framställas.

Redan från början vill jag, för att icke bliva missförstådd, säga ifrån, att vi norrlänningar icke missunna eller avundas våra yrkesbröder i mellersta och södra Sverige de fördelar i form av prisreglerande åtgärder i avseende å jordbrukets produkter av olika slag, som av statsmakterna vidtagits under senare år för jordbrukets stödjande. Tvärtom erkänna vi, att dessa åtgärder varit nödvändiga, och vi besjålas fortfarande av god vilja att stödja dessa våra yrkesbröder till erhållande av all den hjälp, som för jordbruksnäringen kan anses erforderlig.

Vi äro villiga att erkänna och medge gärna, att även för Norrlands vidkommande vissa statliga åtgärder vidtagits, som varit till stor nytta för jordbruket där. Jag syftar då givetvis i främsta rummet på regleringen av mjölkpriset. Rätt skall vara rätt, och det lär väl av ingen ansvarsmedveten person bestridas, att utan genomförande av sistnämnda åtgärd skulle vi för närvarande stått oss ganska dåligt beträffande mjölk- och mejerihanteringen. Samma torde också i någon mån kunna sägas vara fallet med slaktdjursregleringen.

Nu förhåller det sig emellertid så — såsom vi ju också alla ha oss bekant — att inom Norrland, och dit räkna jag landet norr om Dalälven, förekommer i regel icke, med undantag för vissa delar av Kopparbergs län och Gävleborgs län, spannmålsodling annat än till husbehov. Genom det statliga stöd

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

brödsädesodlingen erhållit ha ju självfallet jordbrukarna i mellersta och södra delarna av landet — d. v. s. de, som odla brödsädesspannmål — kommit i åtnjutande av en fördel, som icke kommit de norrländska jordbrukarna till godo. Ja, detta var ju endast ett exempel; flera skulle ju måhända kunna anföras. Liksom vid fjolårets remissdebatt vill jag även nu omnämna, att bland jordbrukarna inom de norrländska länen finnes en ganska allmänt utbredd mening, att jordbruksnäringen där, vad det s. k. jordbruksstödet beträffar, icke är fullt kompenserad. Jag är angelägen betona, att vad här nu sagts icke är avsett såsom någon kritik eller något klander mot den eller dem, som närmast bära ansvaret för det s. k. jordbruksstödet, helst som jag vet, att den nuvarande regeringen är angelägen om att så långt möjligt är genomföra åtgärder, som kunna anses vara till gagn för jordbruket i Norrland. Men det är givetvis av allra största vikt, att alla de säregna förhållanden, som icke minst för jordbrukets vidkommande äro rådande inom nyssnämnda landsända, bliva kända.

Såsom jag vid något tidigare tillfälle framhållit, är det åtskilliga faktorer, som var och en i sin mån bidraga till försvärandet av jordbruksdriften i Norrland.

Den korta vegetationstiden — två och en halv à tre månader, men icke sällan ännu kortare tid — har till följd, att så gott som allt jordbruksarbete under sommaren, från och med sådden till och med skörden, måste forceras. Härigenom fördyras givetvis arbetskostnaderna högst betydligt. Fraktkostnaderna för kraftfoder och gödselmedel bliva på grund av de långa avstånden — trots bidrag i vissa fall från staten — ofta rätt höga. Samma gäller i fråga om utsäde, i den mån sådant måste köpas. Nämnda förhållanden göra, att den norrländska jordbrukaren icke har samma möjligheter eller förutsättningar att mot någorlunda rimlig ersättning för nedlagt arbete driva sitt jordbruk som jordbrukarna i det övriga Sverige.

Även i andra avseenden än här ovan nämnts intaga jordbruken i Norrland en särställning. Strukturen är ofta av sådan beskaffenhet, att den i avsevärd grad försvårar jordbrukets drift och minskar dess räntabilitet. Ågollotterna eller brukningsdelarna äro ofta av den ringa storlek, att deras brukande med motorkraft icke blir ekonomiskt lönande.

Vid remissdebatten för ett år sedan tillät jag mig att från denna plats beröra en fråga, som då ansågs synnerligen aktuell, nämligen bristen på arbetskraft vid jordbruket inom Norrland, särskilt vad beträffar kvinnliga ladugårdsskötare. Då någon förändring till det bättre i berörda avseende icke har inträffat, utan kanske snarare tvärtom, anser jag mig skyldig att även vid detta tillfälle framföra jordbruksbefolkningens oro och bekymmer i samma sak. Jag tillåter mig därför att här återupprepa något av vad jag i denna sak anförde under remissdebatten vid 1939 års lagtima riksdag. Yttrandet var följande: »Jag skulle också med några ord vilja beröra en fråga, som står i nära samband med landsbygdens avfolkning och som, framför allt i mitt hemlän — och jag tror även inom de övriga norrländska länen — för närvarande är särskilt aktuell. Det är bristen på arbetskraft vid jordbruket, särskilt vad gäller kvinnliga ladugårdsskötare. Inom nämnda län äro jordbruken som känt i regel av den ringa storlek och kreaturens antal så litet, att man icke anser sig ha råd att hålla sig med manliga ladugårdsskötare utan anser det vara förmånligare med kvinnliga sådana. Under de senaste åren har det emellertid, praktiskt taget, blivit så gott som omöjligt att anskaffa något så när dugliga sådana. Man kan utan tvekan säga, att för närvarande är bristen på kvinnliga ladugårdsskötare ett av de svåraste och allvarligaste problem jordbrukarna där uppe hava att dras med. Inom Väster-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

norrlands län är det icke så få jordbrukare, som på grund av nämnda förhållande nödgats sälja sina kreatur, ja till och med sina jordbruk, och det är ju en ganska allvarlig företeelse. Jag vill säga det, att för min del har jag funderat inte så litet på hur man om möjligt skulle kunna komma till rätta med detta missförhållande eller denna olägenhet, men jag har inte kunnat hitta på någon framkomlig utväg. Problemet är enligt min mening ur såväl jordbrukets som hela landets synpunkt så allvarligt, att det med allra snaraste bör upptas av regeringen till omprövning, och jag vågar i detta avseende vädja till herr jordbruksministern, att han måtte så fort som möjligt upptaga frågan till allvarligt övervägande.»

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag tillåtit mig upptaga tiden med att återupprepa detta mitt yttrande vid fjolårets remissdebatt. Men jag har gjort detta dels därför, att jag anser berörda fråga vara synnerligen allvarlig och av den allra största betydelse för det norrländska jordbruket, dels ock därför, att densamma icke undergått någon nämnvärd förändring sedan i fjol. Onekligen står den fråga jag nu berört i ett nära förhållande till och är i högsta grad beroende av flykten från landsbygden, särskilt då ungdomens inflyttning till städerna. Nämnda fråga utgör ju ett särskilt kapitel, och jag skall icke nu upptaga tiden med att försöka angiva orsakerna till flykten från landsbygden, helst som meningarna därom kunna vara delade. Men jag kan icke underlåta att framhålla såsom min mening, att kunde vi komma dithän, att lönen för jordbruksarbetet stode i rimlig proportion till lönen inom andra yrken, framför allt inom industrien, så skulle flykten från landsbygden till städer och industrisambhällen i avsevärd grad minskas, ja kanske i det närmaste upphöra. Detta är emellertid icke möjligt, så länge jordbrukets produkter betalas med priser, som i jämförelse med priserna på andra produkter och i förhållande till produktionskostnaderna måste anses oskäligt låga. Vi få väl hoppas, att den s. k. jordbruksutredningen av år 1938 så småningom skall kunna åstadkomma ett rättvisare förhållande i nämnda avseende.

Så skulle jag gärna, herr talman, önska yttra några ord rörande sjätte huvudtiteln.

Jag gör mig säkerligen icke skyldig till någon överdrift, om jag säger, att vad i årets statsverksproposition föreslås i fråga om statsbidrag till underhåll av de allmänna vägarna åstadkommit oro och bekymmer bland dem ute i landet, som ha med vägväsendet att skaffa och sålunda äro ansvariga för väghållningen. Under en följd av år har nyssnämnda statsbidrag utgått med 85 procent av de verkliga kostnaderna för vägunderhållet under *nästföregående* år. Nu är det enligt propositionen meningen, att statsbidraget i fråga skall från och med i år — visserligen med samma procentsats som tidigare, d. v. s. 85 procent — beräknas och utgå, icke efter de verkliga kostnaderna, utan efter de uppskattade kostnaderna för samma år, nämligen år 1940. Departementschefen utgår från det antagandet, att kostnaderna för vägunderhållet för år 1940 skola bli betydligt mindre än t. ex. under år 1939, och detta är ju möjligt. Han anför därom å sid. 44 i propositionen bl. a. följande: »De nu rådande förhållandena med knapphet på motorbränsle hava medfört, att särskilda åtgärder måst vidtagas i syfte att minska trafiken med motorfordon. Dessa åtgärder ha haft till följd, att trafiken för närvarande kan beräknas uppgå till omkring 80 procent av den eljest normala trafiken. Då behovet av vägunderhåll står i intimt samband med trafikens omfattning, medför trafikens nedgång ett minskat behov av vägunderhåll.»

Jag vill inte bestrida riktigheten av kommunikationsministerns påstående, och det är inte heller min mening att här rikta någon kritik mot statsrådet

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

för hans försök att nedbringa kostnaderna för vägunderhållet, men jag har inte kunnat underlåta att uttala mina farhågor för att vägstyrelserna kunna komma i en rätt besvärlig ställning, om den i statsverkspropositionen föreslagna anordningen godtages av riksdagen. Jag är för min del övertygad om att vederbörande myndigheter fortfarande komma att fordra, att ingenting brister eller eftersättes vare sig i fråga om sommar- eller vinterväghunderhållet, trots att vägstyrelserna enligt propositionen för detta ändamål skulle få till sitt förfogande endast ett visst begränsat belopp, nämligen det belopp, vartill kostnaderna för vägunderhållet på sätt i propositionen föreslås uppskattas. Jag skulle vara synnerligen tacksam, om jag från kommunikationsministern kunde få ett uttalande om hur vägstyrelserna skola förfara i ett sådant fall, som jag nyss antydde.

Slutligen skall jag, herr talman, be att få rikta ett par ord till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet. Bland en del av de jordbrukare inom de fyra nordligaste länen, som under innevarande vinter för visst ändamål levererat hästar till staten, råder ett ganska stort missnöje över den ersättning, som man erhållit för sina hästar. Det har inte så sällan förekommit, att bönder och småbrukare, som varit ägare till endast ett par hästar, fått dessa rekvirerade av de militära myndigheterna. Den ersättning, som staten lämnat, har i regel uppgått till omkring 1,000 kronor per häst, vilket ju i och för sig kanske inte är ett så dåligt pris. Jordbrukarna i fråga ha emellertid ofta varit nödsakade att ganska snart skaffa sig andra hästar i stället för dem, som staten inköpt, och ha då ofta fått betala ett avsevärt högre pris, ja, ända upp till 1,400 å 1,500 kronor per häst. Den extra utgift, som dessa jordbrukare på detta sätt förorsakats, har självfallet för de allra flesta av dem varit ganska kännbar, och den har i många fall ökat vederbörandes skuldbörda, vilket givetvis i sin tur bidragit till att öka deras bekymmer för att få sin näring att gå ihop. Då det knappast torde ha varit statsmakternas avsikt, att enskilda jordbrukare, som i en kritisk tid leverera hästar till staten, därigenom skulle åsamkas kännbara förluster, vågar jag från denna plats värdsamt hemställa, att herr statsrådet ville företaga en undersökning i saken och, i den mån så kan anses befogat, föranstalta om att de personer, som jag här åsyftar, erhålla gottgörelse för de förluster, som på detta sätt förorsakats dem.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Genom deltagande i debatten i andra kammaren har jag varit förhindrad att följa diskussionen i denna kammare, men av de upplysningar, som jag erhållit, har jag funnit, att debatterna i båda kamrarna rört sig efter ungefär samma linjer.

Jag är medveten om att kammarens intresse framför allt samlar sig kring vad som från regeringsbanken kan sägas om vårt lands ställning utåt, men jag anser mig på ett par punkter också böra beröra de inre frågorna, Jag tänker därvid inte ingå på det nu framlagda förslaget till budget, vilket fått sin prägel av de särskilda förhållanden, som råda. Det har visat sig, att vissa viktiga angelägenheter kräva alldeles särskild omsorg även i fråga om finansiella tillskott, och detta gör, att vissa andra ting måste stå tillbaka.

I sin regeringsproklamation angav samlingsregeringen, att de förnämsta uppgifterna för dess arbete — och så blir det också för riksdagens arbete — äro fortsatt stärkande av försvarsberedskapen och folkförsörjningens trygghet. Det är utan vidare klart, att regeringen beaktar båda uppgifternas stora betydelse, och det torde icke med skäl kunna sägas, att något försummas, när det gäller att stärka våra möjligheter att hävda Sveriges självständighet och neutralitet. Men den omständigheten, att man måste koncentrera

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sig på vissa stora uppgifter, får naturligtvis inte betyda, att man skall åsidosätta sådant i den normala verksamheten, som även under en mindre normal tid kan utföras. Jag betraktar det såsom en angelägenhet av vikt, att vi i vårt arbete beakta angelägenheten av att skydda den sociala och kulturella standard, som uppnåtts. Givetvis kunna kraven på andra områden driva oss till långtgående återhållsighet i fråga om utgifter för socialt och kulturellt ändamål, och vi räkna inte heller med att det skall bli möjligt att i någon nämnvärd omfattning nu fullfölja det vanliga reformarbetet. Naturligtvis är det uteslutet, att man i dessa tider av statsmakterna skulle kunna begära genomförande av sådana planerade reformer, som skulle ställa stora anspråk på statsfinanserna eller belasta näringslivet. Men så mycket mer bör man ägna uppmärksamheten åt att skydda det, som redan har skapats, och bevara den vunna grundvalen för fortsatt arbete, när normalare tider komma. Jag tror också, att man bör ha uppmärksamheten riktad på att särskilda omständigheter nu kunna ställa särskilda anspråk på social omsorg. Jag tänker på de svårigheter som drabba alla dem, som utkallas till tjänst vid vår neutralitetsvakt, och deras familjer. Det kan också bli nödvändigt att utöva en social omsorg på grund av arbetslösheten. Jag hoppas dock, att genom det arbete, som bedrivs, skall bli möjligt att disponera arbetskraften på sådant sätt, att man i möjligaste mån undviker det tillstånd, som karakteriseras av arbetslöshet på vissa områden och bristande tillgång på arbetskraft på andra områden. I ordnandet av arbetsmarknadens förhållanden kunna vi — därom är jag förvissad — påräkna det allra bästa stöd från de stora organisationerna på detta område, landsorganisationen och arbetsgivarförbundet, och jag använder gärna detta tillfälle för att ge uttryck åt djup tillfredsställelse över den samhällsanda, som fått göra sig gällande, när dessa båda stora parter gått att i denna svåra tid handlägga allvarliga avtalsfrågor.

Det är också ett par andra frågor, som berörts under debatten i denna kammar, bland annat frågan om tryckfriheten, för vilken särskilt herr Sam Larsson drog en lans. Jag använder tillfället att säga, att den svenska regeringen icke har några planer på att i onödan begränsa de värdefulla rättigheter, som det svenska folket tillerkänts i sina grundlagar. Det finns hos regeringen ingen lust att sätta munkorg på pressen, men det har framträtt en nödvändighet att försöka hindra en del av pressen att utöva en verksamhet, som är till uppenbar skada för vårt lands förhållande till andra makter. Ingen begär av de svenska pressmännen, att de skola avkoppla sitt omdöme om vad som sker även utanför våra gränser. Ingen begär ens, att de skola underlåta att offentligen ge uttryck för dessa omdömen. Men jag är övertygad om att om man inom den svenska pressen ville ålägga sig en naturlig vaksamhet inte minst i omdömet om personer i framstående ställning i andra länder och om andra länders regeringar, skulle man i väsentlig mån undanröja svårigheter, som man nu bereder den svenska regeringen. Ett sakligt bedömande och ett sakligt framförande av detta bedömande kan icke på andra håll uppväcka den misstro, som en polemik, varpå invektiven få sätta färgen, utan tvivel måste göra. Om den svenska pressen i fosterlandets intresse ville disciplinera sig, skulle regeringen endast vara glad, om den kunde konstatera, att det icke är nödvändigt att skaffa statsmakterna ytterligare maktmedel för att skydda vårt lands intressen.

I nära samband med spørsmålet om tryckfriheten står frågan om en viss grupps operationer i vårt land. Jag tänker på den kommunistiska rörelsen, vars inflytande mer och mer reduceras och i fråga om vilken allvarliga ansträngningar icke minst från arbetarorganisationernas sida göras för att förhindra den i dess skadegörande verksamhet. Genom nyligen antagna lagar

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

har regeringen fått i sin hand maktmedel mot en sådan trafik, och jag håller före, att den stora uppgiften är att med användande av dessa lagar kontrollera rörelsen och inskrida för att förhindra skadegörelse. Jag vet, att den tanken också finnes, att man skulle gå vidare genom förbudslagstiftning. Personligen ställer jag mig rätt tveksam till sådana förbud överhuvud taget, men jag är naturligtvis ense med andra därom, att om det skulle visa sig nödvändigt, får även den vägen beträdas.

Jag tror inte, att jag har anledning att uppehålla mig vid de inre frågorna i vidare mån, än jag nu här gjort.

När det gäller Sveriges ställning utåt, måste förklaringar bli upprepningar. Det har icke inträtt någon förändring i den svenska utrikespolitiken sådan denna både före krigsutbrottet och efter detsamma definierats och deklarerats. Kärnpunkterna i denna politik äro självständigheten och neutraliteten.

Under remissdebatten för två år sedan yttrades från regeringsbanken i andra kammaren bland annat: »Våra uppgifter äro och måste vara begränsade. De måste vara begränsade med hänsyn till våra resurser och förankrade i vårt folks fasta och djupa vilja att såvitt överhuvud taget kan vara möjligt undgå att indragas i en väpnad konflikt.» Yttrandet fölldes i anslutning till ett meningsutbyte om utvecklingen inom folkförbundet. Det hade i detta meningsutbyte från regeringsbanken hävdats såsom ett svenskt intresse och ett intresse för alla de alliansfria mindre staterna att motverka varje tendens att förvandla folkförbundet till en sådan alliansgrupp, mot vilken de andra utanför folkförbundet stående staterna skulle känna sig stå i omedelbar och direkt motsättning. Klart och bestämt vidhölls den uppfattningen, att Sveriges uppgift såsom medlem av folkförbundet var att vidmakthålla en åt alla håll oberoende politik. Någon orientering vare sig i det ena eller andra väderstrecket borde icke ifrågakomma.

Denna i klara verba formulerade svenska ståndpunkt har upprätthållits och markerats, sedan en fortsatt olycklig utveckling lett till krig mellan stormakter. Det har icke funnits någon tvekan eller några delade meningar om hur Sverige skulle förhålla sig i denna situation. Efter krigets utbrott gavs genom förklaringar om Sveriges fullständiga neutralitet till känna den hållning, som hela Sveriges folk var fast beslutet att intaga. Vad därefter förekommit av för de neutrala stundom nog så påfrestande natur har ingenting förändrat i vårt beslut att hävda Sveriges självständighet och neutralitet samt vår vilja att med alla de i kriget deltagande nationerna upprätthålla vänskapliga förbindelser.

Sedan några veckor tillbaka pågår i utländska tidningar en livlig och stundom ganska påträngande diskussion om Nordens och särskilt Sveriges möjlighet att i fortsättningen kunna hålla sig utanför kriget. Å ena sidan sägas västmakterna utöva en stark påtryckning på oss för att draga oss in i kriget på deras sida, och åtskilliga uttalanden särskilt i den franska pressen skulle kanske kunna anses stödja en sådan uppfattning. Å andra sidan påstås det, att Tyskland skulle varna och till och med hota de nordiska länderna, i föregiven oro för att vi skulle vara betänkta på att övergiva neutralitetens väg. Hela denna pressdiskussion kan bäst karakteriseras såsom ett meningsutbyte över våra huvuden mellan de krigförande ländernas tidningar. Vi ha varken utsatts för påtryckningar från västmakterna eller för varningar eller hotelser från Tyskland. Det bör vara tillåtet att alltjämt räkna med att ingen av de krigförande parterna önskar vårt lands indragande i kriget. Och i varje fall veta de ansvariga ledningarna, att vi själva icke önska det, att vi komma att avvisa varje förslag av sådan art och att vi ämna med alla till buds stående

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

medel möta varje försök att kränka vår neutralitet. Det är då också klart, att allt tal om att vi själva skulle kunna begå oneutrala handlingar genom att tillåta genommarsch av krigförandes trupper eller begagnande av stödjepunkter på svenskt territorium eller på något annat sätt är fullkomligt gripet ur luften. Något sådant kan icke komma i fråga. Om det vore möjligt att nå den samlade världspressen med ett råd, skulle man vilja uppmana den att sluta upp med hela denna diskussion, som är ändamålslös och som i allt väsentligt bygger på en felaktig föreställning om de faktiska förhållandena, men som kan vara ägnad att skapa oberättigad misstro till uppriktigheten i den hållning av oberoende, självständighet och neutralitet, som vi från början själva valt.

Denna hållning har aldrig betytt isolering från och likgiltighet för vad som sker omkring oss. Angelägna om att upprätthålla vänskapliga förbindelser och mellanfolkligt utbyte åt alla håll, ha vi dock känt oss särskilt dragna till övriga mindre nationer i vårt eget läge och med vår egen inställning. Inom folkförbundet ha vi hållit ständig kontakt med dessa nationer, och en naturlig fortsättning härpå är samarbetet mellan de alliansfria neutrala staterna för bevarande och bevakande av de neutralas gemensamma intressen under kriget. Många omständigheter göra, att detta samarbete måste bliva rätt begränsat och icke kan ge mera betydande omedelbara resultat. Det har dock sitt värde även i dagens besvärligheter. Det kan måhända få ännu större betydelse såsom en tillgång vid återgången till den fredliga ordning, som ju en gång måste avlösa krigstillståndet.

Om dessa små nationers starka önskan och vilja att bevara sin fred och medverka till allmän fred behöver icke mycket ordas. Den är ådagalagd och dokumenterad. Genom belgiernas konung vädjade dessa nationer om förhandlingar, medan den hotande katastrofen ännu kunnat undgås. Senare ha Holland och Belgien erbjudit sina bona officia. Sveriges konung har senast vid denna riksdags högtidliga öppnande förklarat sig nu såsom alltid beredd att lämna sin medverkan i arbetet för fredens återställande. Vad dessa små nationer eftersträva, kan icke vara en fred hurudan som helst, utan en fred, som ger trygghet genom rättfärdighet. De ha vågat tro, att en sådan fred skulle kunna vinnas genom förhandling, innan en ny stor förödelse gått fram över Europa.

Med den uppriktigaste önskan om välgång för alla folk och den ärligaste vilja att medverka till uppfyllelse av denna önskan kan väl förenas vad som uttryckes i satsen, att envar är sig själv närmast. Att Sveriges fred och Nordens fred äro föremål för vår första tanke och närmaste omsorg, är icke utslag av någon trång egoism eller krass åstundan att i avskildhet få njuta en behaglig tillvaro. Norden är en del av Europa och världen, och vår frid och lycka äro starkt beroende av det internationella tillståndet. Men vi ha att lösa våra uppgifter hos oss själva. Förhållanden och omständigheter, på vilka jag icke behöver närmare ingå, ha gjort det naturligt, att Nordens folk härvid stå i intimaste kontakt med varandra och utveckla sitt särskilda samarbete. Under det stora kriget i Europa åren 1914—1918 förenades de skandinaviska länderna i omsorg om neutraliteten och i ömsesidigt stöd vid mötande av de påfrestningar, för vilka försvarade handelsförbindelser utåt utsatte de skandinaviska folkhushållen. Inför faran av en ny allvarlig konflikt i Europa har under de senaste åren utförts ett nordiskt beredskapsarbete för att kunna möta liknande påfrestningar. De allmänna svårigheterna för folkförsörjningen ha ännu icke ställt denna beredskap på alltför hårda prov. Men de särskilda svårigheter, för vilka Finland blivit utsatt, har gjort detta så mycket mera.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Härmed är jag inne på den fråga, vilken sedan några veckor så starkt systerats oss alla. Hänsyn av olika slag ha länge tvingat till återhållsamhet i officiella uttalanden. Ett klarläggande både utåt och inåt utöver vad som skett i regeringsförklaring och trontal är emellertid här på sin plats. Jag skall försöka tala så öppet och oförbehållsamt som möjligt.

Det må erinras om att när Finlands regering i slutet av 1935 högtidligen tillkännagav sitt lands anslutning till det övriga Nordens politik, innebar detta icke någon förändring i förutsättningarna och uppgifterna för det nordiska samarbetet. Tryggande av de nordiska ländernas neutralitet och oberoende genom fredliga strävanden förblev det förnämsta målet för detta samarbete. Under detsamma har militärt samgående mellan de nordiska länderna icke varit på tal inom ansvariga kretsar. Däremot har i samarbetets egen art och natur legat en beredvillighet att lämna ömsesidigt bistånd av annat slag, om förhållandena så skulle kräva. Sådant bistånd har också givits.

För bedömande av Sveriges ställning i det läge, som sedermera har uppkommit, kan man fästa mer eller mindre avseende vid vad som tidigare förekommit. Mina erinringar härom ha intet annat syfte än att om möjligt från diskussionen utesluta sådant, som bygger på den föreställningen, att Sverige genom sitt deltagande i det nordiska samarbetet eller annorledes bundit sin prövningsrätt eller givit anledning till förväntningar, vilka man sedan icke velat uppfylla.

I viss såväl utländsk som inländsk opinion har gjorts gällande en förpliktelse för Sverige att sluta upp på Finlands sida i den kamp, vari vårt grannland trots förhandlingsvillighet och beredvillighet till eftergifter har tvingats in. Motiveringen för denna mening känna vi. Den är starkt känslöbetonad men innefattar också synpunkter, vilka väl kunna förstås även av den, som icke kan acceptera den såsom avgörande för ett ställningstagande. Jag skall i detta sammanhang icke underkasta den någon prövning. Det är klart genom vad som hänt — eller kanske snarare genom vad som icke hänt — att dessa synpunkter icke kunnat bli bestämmande för dem, vilka i ansvarig ställning haft att träffa sina avgöranden och som därvid förvisso befunnit sig i full överensstämmelse med en stark övervägande mening inom vårt folk.

En sak är klar och otvetydig. Frånsett ett litet förvillat fåtal känner hela Sveriges folk starkt med Finlands folk i dessa ödestunga dagar. Det är mycket, som samlar sig i denna känsla. Varje litet folk måste känna sig upprört, när ett annat litet folk anfaller. Den nordiska samhörigheten beröres djupt av att det är ett av Nordens folk, som våldföres och som hotas med att tvingas ut ur den nordiska gemenskap, som det valt såsom sitt större livsrum. Gammalt svensk-finskt samliv, gemensam historia, kulturell samhörighet och nära grannskap konstituera andra element i samkänslan och medkänslan. Däremot finnes i denna ingenting av ovilja eller fientlighet mot det ryska folket.

Det är från dessa utgångspunkter man har att bedöma vad som nu rör sig inom det svenska folket och det uttryck detta tagit sig. Efter de deklamationer, som vid olika tillfällen avgivits, kan ingen vara i tvivelsmål om att hjälpen till Finland ligger regeringen lika mycket som hela svenska folket varmt om hjärtat. Men varm medkänsla och den bästa vilja att hjälpa kunna icke enbart bli bestämmande. Vi kunna icke avstå från att besinningsfullt pröva de reella förutsättningarna för vårt handlande. I nuvarande ömtåliga läge finnes det en mängd faktorer av olika slag, som måste tagas i betraktande, när det gäller att avgöra på vad sätt och i vilken utsträckning Sverige bäst skall kunna bispringa Finland. Var och en bör förstå, att dessa saker icke alltid kunna framläggas till offentlig diskussion. Därför måste regeringen

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kunna påräkna förtroende att avväga vad som bör göras i uppkommande lägen.

Vi ha icke kunnat lämna ur sikte sammanhanget med hela det internationella läget. Norden består av fem länder. Fyra av dessa bilda tillsammans en geografisk enhet, som har sina gränser åt både öster, väster och söder. Detta läge, som annars anses bjuda på så stora möjligheter till ett fredligt liv, är under den nu rådande konflikten i Europa ömtåligt. Det fordras aktsamhet och varsamhet, om vi skola undgå att bli en del av området för den stora konflikten. För att förstå detta ha vi icke behövt och heller icke fått mottaga några anvisningar utifrån rörande vårt förhållande till Finland. Vårt eget fria bedömande ligger till grund för vår uppfattning om hur vi bäst tjäna Nordens och därmed också Finlands sak.

Det skulle vara en lucka i uppriktigheten, om jag förbige en annan betydelsefull synpunkt. Den avser bevarandet av enigheten inom vårt eget folk. Denna enighet har icke kunnat vinnas kring en politik, som haft i sikte en militär intervention från Sveriges sida. Jag har också ett intryck av att förståelsen växer för vikten av att hålla samman om det, som kan ena oss alla. Detta är icke endast omsorgen om vår egen fred och frihet. Det är också en villighet att bistå Finland, så långt detta är förenligt med vår ställning utanför konflikten samt med hänsyn till vårt eget läge och våra egna möjligheter. Denna linje ha vi valt och följt oberoende av och innan folkförbundet tagit sin ställning. Den har fullföljts på ett sådant sätt, att Sverige icke behöver göra sig några förebråelser eller taga emot sådana utifrån. Både i jämförelse med andra och i betraktande av vår särskilda ställning såsom Finland närmast stående ha vi så handhaft vad vi anse vara vår rätt och vår plikt, att vi kunna lugnt tillbakavisa det på grund av okunnighet eller överspändhet förda talet om att vår heder och ära icke skulle ha bestått provet. I det stycket motser jag med lugn framtidens dom.

Nu ha vi icke tid till inbördes tvister och förebråelser. Må vi samla hela vår kraft i fortsatta bemödanden att väl beställa om vårt hus och ge grannen hjälp! Inom vårt folk har framträtt en stark vilja till solidaritet och uppoffring. Den har tagit sig storslagna uttryck. Arbetarna ha visat sig beredda att satsa sitt arbete, de fattigaste sina sista slantar, våra ynglingar sina liv. Utan knot och klagan bära tiotusenden de mödor och bördor, som en omfattande vakthållning kring vår fred och frihet kräver. Det strålar emot oss ur allt detta en anda av samhällighet, som ger mod och förtröstan. Må denna anda ena oss alla i arbetet för fosterlandets väl!

Herr Sandler: Herr talman, mina herrar! Vi leva ju nu under extraordinära tidsförhållanden, och gamla vanor få maka åt sig. En svensk remissdebatt i år kan inte förlöpa enligt det vanliga receptet. Det brukar ju vara, att oppositionens talesmän först få ordet för att utveckla sina kritiska synpunkter. Men vilken opposition skall här träda fram, då de fyra partierna med sina ansvariga representanter gemensamt bildat regering? Måhända kunde det tänkas, att det parti, som företräder en utländsk macts intressen, hade någonting otalt med regeringen, men det har, såvitt jag känner till, inte anmält sig. Kanske har det uppmärksammat skillnaden mellan opposition och landsförräderi.

Vi ha alltså att inrätta oss för den nya situationen att föra en remissdebatt i samlingsregeringens tecken. Samlingsregering får naturligtvis inte betyda samlad tystnad eller unisona partideklarationer om att vi skola vara eniga om att vara eniga. Just därför att alla partier nu äro officiellt företrädade i

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

regeringen, finns det verkligen särskild anledning, att enskilda riksdagsmän ur olika partier framföra sina synpunkter på rikspolitiken utan att därför behöva anmäla sig som His Majesty's Opposition.

Regeringen är inte endast alla partiers regering. Då den är hela landets, är den ju därmed också alla landsdelars regering. Jag tillåter mig här i begynnelsen en observation, som i varje fall har sitt kuriositetsintresse, nämligen att landets samlingsregering i sin sammansättning har fått en så anmärkningsvärd geografisk begränsning. Vid den ombildning av regeringen, som skedde i december, hände det sig, att samtliga de fyra norrlänningar, som funnits i den förra regeringen, avgingo. I den nuvarande regeringen sättes nordpolsrekordet av ortnamnet Rasjön!

Ja, mina herrar, detta är en händelse, som inte får vara någon tanke. Men då det är ett faktum, att Sveriges i nuvarande läge mest utsatta landsända är alldeles orepresenterad i regeringen, kan det ju vara särskilt naturligt, att representanter för denna landsända anse sig ha anledning att taga till orda i riksdagen.

Personligen har jag dock främst andra grunder för mitt framträdande. Till för en månad sedan hade jag ledningen av utrikesdepartementet. En meningskiljaktighet inom den dåvarande regeringen föranledde mig att begära mitt entledigande. Ett kort meddelande från statsministern och från mig angav vid regeringsskiftet anledningen. Något offentligt dryftande av denna sak har jag sedan inte ansett böra komma i fråga, förrän ett lämpligt tillfälle yppade sig i riksdagen. Denna remissdebatt, som ju är ägnad åt synpunkter på den allmänna rikspolitiken, förefaller mig vara det tillfälle, som bättre än något annat ägnar sig därför. Det är i varje fall för mig svårt att utveckla vissa av mina synpunkter på Sveriges läge och politik utan att först något beröra denna sak. Jag skall därför avge några nödvändiga förklaringar, vilka kunna ges utan att kränka legitima hänsyn.

Den första är denna: jag har ansett och anser allttjämt, att Sverige bör aktivt med insättande av egna stridskrafter medverka i samarbete med Finland till tryggheten av den neutraliserade Ålandsregionens säkerhet, detta även i det förändrade läge i Östersjön, som det nya förhållandet mellan Tyskland och Ryssland samt det ryska angreppet på Finland innebär. Mitt ställningstagande beror ingalunda på att jag anser Sverige engagerat för vissa åtgärder genom tidigare förhandlingar. Regeringen, liksom jag personligen, har haft full frihet att med hänsyn till det faktiska läget taga ställning på ena eller andra sättet. Här kan alls icke vara fråga om sviket ord, utan om en fri bedömning. Det är denna bedömnings olika utfall, som skilt mig och den dåvarande regeringen, då jag för min del ansett svensk medverkan i denna angelägenhet vara ett svenskt intresse av första ordningen.

Vid den tidpunkt, då meningsolikheten blev konstaterad, kunde jag inte i det ömtåliga förhandlingsläge, som uppkom mellan Finland och Ryssland, därav draga den personliga konsekvens jag ansåg ofrånkomlig. Med det ryska angreppets fullbordade faktum bortföll denna anledning till uppskov.

Jag har att ytterligare tillägga, att den samlingsregering, som trädde till i december, bildades under förutsättningar, som gjorde mitt ledamotskap i den nya regeringen lika uteslutet som i den gamla. Även i en politikers tillvaro får det ju ändå lov att finnas ett visst sammanhang, och i sista instans måste envar själv vara bedömare av när bristningsgränsen är nådd. För min del har jag inte alls varit lockad av det camouflaget det innebär, om en person står kvar, sedan hans politik har fallit.

Det skulle visserligen för sakens skull vara en tillfredsställelse att veta, att samlingsregeringen själv inte betraktar dessa förutsättningar såsom defini-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tiva för all framtid. Men därom kan jag ju inte begära något uttalande i dag. Det är nog att veta, att i denna dynamiska värld inte så värst mycket är definitivt, varken en samlingsregerings ståndpunkt eller dess tillvaro.

Den slutsats jag dragit ur den angivna meningsskillnaden rörande Sveriges Ålandspolitik beror naturligen på den vikt, jag har tillmätt densamma. Men min personliga slutsats har inneburit någonting mera. Åland är i och för sig en mycket viktig realitet, men det var också ett symptom, som har större räckvidd. För min del har jag betraktat den ståndpunkt, som den nuvarande regeringen tagit i arv av den avgångna, såsom ett sammanbrott för den nordiska politik, för vilken jag verkat under alla de år, jag haft tillfälle därtill. Vad som inträffat betyder, så som jag ser saken, att vid det första tillfälle, då det verkligen gällde allvar, var Sverige icke moget att taga den nödvändiga risken. Och då detta inträffat med den största, och, ytligt bedömt, också starkaste nordiska makten, innebär det ju ett sammanbrott för det nordiska samarbetet i dess helhet såsom en verklig politisk realitet.

Att röja upp och göra rent hus är ju vad som är på sin plats, då en byggnad har störtat samman. Och det är bäst att göra det nu. Jag har ju märkt, att i kretsar, där denna under år bedrivna nordiska politik städse motarbetats under den ringaktande beteckningen »nordism», har man inte dolt sin belåtenhet, och jag måste finna denna deras triumf lika befogad som hela deras politik förkastlig.

Det nordiska samarbetets politik har verkligen lidit ett nederlag, som jag inte vill eller kan överskyla. I den mån jag varit ansvarig för den politiken, accepterar jag nederlaget. Nederlag är emellertid icke kapitulation, och det sista ordet är icke sagt.

Men det är ju för resten inte riktigt så, att det här endast har varit fråga om *min* politik. Det vore ju bra pretentiöst att föreställa sig det. Det var med anslutning av de svenska statsmakterna denna nordiska politik långsamt fördes steg för steg fram emot den punkt, där dess hållfasthet fick sin prövning. Och detta gör saken allvarligare.

Som ett personligt vittnesbörd må jag få säga kammaren, att för mig var det nordiska statschefsmötet i oktober med sin fascinerande demonstration av nordisk sammanhållning naturligtvis storartat och gripande, främst genom folkets spontana deltagande. Men bakom fasaden skedde torpederingen i stillhet av just det praktiska samarbete, som läget krävde.

Därför åhörde jag också med en viss undran orden i samlingsregeringens programförklaring om ett utvidgande av det nordiska samarbetet. I årets trontal är formuleringen blygsammare, och nu vågar jag också tro, att regeringen i sina gärningar är mera nordisk än i sina ord.

Men innan vi kommit till den punkt, där vi nu stå, har i mitt tycke svenskt nationalmedvetande genomgått en av sina verkliga förnedringsperioder. Under de första veckorna efter det ryska överfallet på Finland vilade — det veta ni alla — en hemsk förtrollning över svensk opinion. Helst ville jag förbigå denna period, i den förhoppning jag numera hyser, att förtrollningen dock håller på att hävas. Dess lågpunkt är tyvärr inskriven i denna kammares protokoll. Herr Åkerberg har i dag själv gjort ett retuscherat återgivande. På den nya regeringens första dag fingo vi i denna kammare höra, att regeringen bör klargöra även för Finlands folk meningslösheten i det pågående kriget, d. v. s. klargöra för Finland meningslösheten att föra det krig, som är det påtvingat och som gäller hela dess existens som självständig kulturnation. Den maningen har Sveriges regering självfallet icke kunnat följa. Den är ett prov på vart man kan föras av en doktrin, för vilken jag icke finner något annat ord än neutralitetsidioti.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Mina intryck från förnedringsperioden voro för övrigt sådana, att jag åtskilliga gånger av reaktionerna inom den svenska riksdagens flertal och i föreställningen att detta också avspeglade vårt folk på gott och ont föranleddes fråga mig: Besitter den svenska nationen i vår generations gestalt de egenskaper, som behövas, om vi ha att genomgå några av världshistoriens järnätter?

Efter allt det goda och rejäla arbete, som rest det svenska välfärdssamhällets stolta och beundrade byggnad, kom krigssituationen, avslöjande en gnällighet på många håll över intrång i bekväma levnadsvanor, vilken syntes visa, att vi förlorat det, som inrymtes i »den svenska fattigdomens betydelse». Jag kommer just från det land, där man i dessa dagar kan få lära sig vad detta betyder. Och med den så ofta dominerande olusten att bli störd av världshändelsernas gång följde en benägenhet att sticka huvudet i busken, som ställde skrämmande frågor om vårt folks inre kraftresurser.

De första veckorna av det nordiska kriget förde också med sig en värde-minskning av Sveriges internationella anseende, som man här helst blundade för. Är det förvånande, att det gjorts jämförelser mellan Sverige nu och Sverige under abessinienkriget om riskfri rättskänsla och om en karskhet, som stiger med kvadraten på avståndet? Även om det nu varit under en relativt kortvarig övergångsperiod som undran sålunda fick sprida sig i världen, gingo därunder good will och respekt förlorade, som det nu gäller att återvinna.

Det är inte min mening att här föra talan om regeringens ansvar. Både den förutvarande och den nuvarande känna precis till, hur det är med den saken. För resten är jag övertygad om att regeringen — både den ena och den andra — har varit ett tämligen riktigt uttryck för flertalet inom riksdagen. Parlamentariskt sett är sålunda allting all right. Men om det går illa med Sverige, går det tyvärr illa även med parlamentarismen. Vad riksdagen beträffar, är det också det mest troliga — jag har ingen anledning betvivla det — att den väl representerar det svenska folket. Det är verkligen också min mening, att det är menige man inom hela det svenska folket, som det nu är anledning att väcka till en självprövning. Det är dess sak det gäller. Det är detta folk, som ytterst får betala både brist på fattning eller på beslutsamhet och fallenhet för dåraktiga äventyr. Dess egen reaktion — det måste jag för min del finna — har i begynnelsen varit svag och obeslutsam, famlande mellan räddhåga och lättrodd känslsamhet.

Om jag i det sammanhanget skulle säga ett ord till regeringen, är det detta. Jag tror nog, att regeringen emellanåt frågar sig vid sina överväganden: Vad vill egentligen det svenska folket? Det bör ju vara en vägledning för de riktlinjer regeringen har att draga upp. Vore det inte skäl att i den allvarliga tid vi genomleva i stället fråga: Vad bör det svenska folket vilja? Inte ett ögonblick vill jag här tillåta det missförståndet, att folket skulle påtryckas diktatoriskt den mening, statsledningen fordrar av folket. Ingen, vare sig utom eller inom regeringen, har någon rätt att föreskriva det svenska folket vad det bör vilja i nuvarande läge. Men var och en av oss, och kanske främst regeringen, har rättighet att säga ut sin mening om vad folket nu bör vilja. Och den frågan skall då ställas till var enskild man och kvinna i vårt folk. Ges det material för att denna självprövning skall kunna väl utföras, har man efter min mening gjort någonting värdefullare än att avlyssna meningar, som fötts ur en långvarig fredstids normala förhållanden, utan att man ställts inför det kategoriska imperativet att bestämma sig för vad man bör vilja, nu när det brinner i närheten och uppenbar fara hotar oss alla här i Norden.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Fara för Norden? Är det så? Här kan det vara skäl att röja upp i en annan ruin av den senaste tidens svenska politik. Det gäller de förutsättningar, på vilka vår politik vis å vis Sovjetunionen och dess förhållande till Finland varit byggda. Även i detta fall måste jag ärligt medge, att hela den politik, jag sökt föra, lett till en kapital misräkning. Den vilade nämligen på förutsättningen, att Sovjetunionen för avsevärd period framåt koncentrerade sitt intresse på sitt samhälles fredliga uppbyggande och att Sovjetunionen följaktligen av realpolitiska grunder var att påräkna som en faktisk, mäktig fredsfaktor samt att från dess sida tills vidare inga imperialistiska syften vore att befara. Det faromoment, med vilket vi hade att närmast räkna, var motsättningen mellan det bolsjevikiska Ryssland och det nazistiska Tyskland. I förhållande till bägge dessa makter har Sverige då haft att förhålla sig korrekt neutralt och har däri sett sin bästa säkerhet.

Men därjämte har ett viktigt ledmotiv för svensk utrikespolitik under senare år varit en ständig strävan att, så långt härifrån har kunnat ske, verka utjämnande i förhållandet mellan Finland och Sovjetunionen. Och med stor tillfredsställelse trodde man sig för ett par år sedan kunna konstatera påtagliga framsteg i ökat förtroende mellan de bägge makterna, sedan man även i Moskva syntes ha blivit övertygad om att Finland vid en europeisk kraftmätning skulle komma att upprätthålla en obrottslig neutralitet, sådan som de övriga nordiska ländernas.

Allt detta är ju nu i samband med kursändringen både i Moskva och Berlin slaget i spillror. Och den svenska samförståndspolitik, som ärligt och konsekvent fullföljts under årtal, tillerkännes i dagens Moskva intet värde. Men icke blott därmed måste vi vara på det klara. Den allmänna karaktären av Sovjetunionens utrikespolitik är radikalt förändrad. Det vore en parodi att nu tala om Sovjet som fredsmakt sedan den i syften, som den själv brukar kalla imperialistiska, övergått till användning av alla de aggressionsmetoder den berömt sig av att främst i täten bekämpa. Denna förmålning av bolsjevism och imperialism ger åt läget dess verkligt allvarliga signatur. Ty en imperialistisk bolsjevism är farligare än den gamla tsarismen var. Jag måste här ge en tankeställare till de många, många stilla i landet, som för sig själva tänka ungefär så här: även om nu det värsta skulle hända med Finland, så hade vi ju Ryssland till granne under hela 1800-talet, och vi fingo ändå leva i fred. Varför skulle vi inte ha den chansen nu? Och om den chansen finns, om än aldrig så liten, varför inte ta den? Bara hålla oss så stilla och omärkbara som möjligt.

Nu tänker jag inte alls inlåta mig på någon spekulaton, huruvida en segerande bolsjevikarmé gör halt vid Haparanda eller vid trekröset — med Atlanten närapå inom synhåll. Därom vet ingen här någonting. Det enda, som kan sägas med visshet, är, att faran begränsas säkrast, om den s. k. röda armén aldrig kommer så långt, utan återgår till de fredliga fabriker och kolchoser, som den är kommen ur. Då behöva vi heller icke reflektera över möjligheten att någon svenskfödd Kuusinen i en gränsby försöker att förpakta bort den svenska friheten, på det att hela vårt stolta välfärdssamhälle må nivelteras ned till sovjetnivå.

Vad svensk allmänhet däremot på allvar bör tänka sig in i är vad Finlands nederlag skulle innebära i jämförelse med Sverige—Finlands nederlag 1809. Det var dock inte så, att vi då fingo det tsaristiska Ryssland till granne. Vår granne var det i sina inre förhållanden autonoma storfurstendömet Finland, först på 1890-talet utsatt för den brutala russificeringspolitik, som då också genast framkallade farhågor här i Sverige. Men där den röda armén segrar nu, där sker en fullständig bolsjevisering av samhället. Vi ha senast sett det

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

i de vitryska och ukrainska områden, som besatts efter Polens nederlag mot Tyskland.

Men det finska folket kommer icke att låta bolsjevisera sig. De finska stammarna i Karelen och Ingermanland äro borta i okända trakter. Man vet i Finland vad som väntar, om icke hela den finska civillbefolkningen hålles samlad bakom fronten. Med en beundransvärd organisation har krigszonens hela befolkning flyttats många, många mil västerut i Finland. Men vad sker, om fronten själv skulle flyttas västerut och norrut såsom 1809? Ingenting jämförligt med då, utan en organiserad folkvandring till och över Sveriges eller Norges gräns — med ett ord den finska folkstammens bosättning i Sverige, respektive Norge.

Ja, detta tema behöver nog inte vidare utläggas. En sak måste dock vara tillagd, innan jag lämnar frågan om vårt förhållande till Sovjetunionen. Att Sovjets egna handlingar tvinga till en revision av vår uppfattning av Sovjets politik, är ju en sak, och beredskap är verkligen icke någon fientlig handling. Men det finnes ingen vettig människa här i landet — och jag räknar mig alltjämt till dem — som önskar se Sverige i krig med Sovjetunionen. Intet skulle vara oss mera välkommet än att se detta väldiga rike återvända till sin tidigare fredsbetonade, för att nu inte säga fredsaktivistiska politik. Det kommer också att helt bero på Sovjets egna åtgärder, om förhållandet oss emellan skall bli bättre eller sämre.

Om neutraliteten och det nya läget tillåter jag mig sedan att göra vissa reflexioner. Redan vid begynnelsen av den neutralitetsdebatt, som har ackompanjerat utformningen av den officiella svenska neutralitetspolitiken, ställde jag en fråga: svensk eller nordisk neutralitet? — en fråga som man emellertid i debatten i regel ryggade för att närmare analysera. För egen del har jag i alla offentliga uttalanden talat om den samfälliga nordiska neutraliteten. Vilket läge, som skulle uppkomma, därest ett av de nordiska länderna komme i krig, har för mig alltid varit en öppen fråga, som jag icke tilltrött mig att i förväg besvara. Detta vore, menade jag, ett krigsfall, som för Sverige uppställde andra allvarliga problem än varje annat krigsfall. Sammanhållningen de nordiska länderna emellan har för mig varit det primära och neutraliteten en naturlig uttrycksform för denna sammanhållning. Med varje fiber reagerar jag också mot den föreställningen, att det sammanhållande bandet eo ipso brister redan för det faktum, att ett av länderna råkar ut för krig, fränsett omständigheterna. Med hänsyn till den vikt vi tillägga den nordiska neutralitetspolitiken måste här göras en kategorisk distinktion, en distinktion mellan det iråkade krigsfall, då en av våra stater trots en av alla krafter vidhållen neutralitetspolitik blir angripen och försvarar sig, och det mer eller mindre förvällade krigsfall, då en stat kommer i konflikt genom tvetydigheten och otillförlitligheten i sin egen politik.

Här kan icke finnas minsta tvekan om hur det finska fallet skall karakteriseras. Den finska neutralitetens sköld är blank och utan fläck. Finland har otadligt och tålmodigt framhärdat i aldeles samma neutralitetslinje som de övriga nordiska länderna även efter att ha blivit invecklat i krig. För att bevara sin framtida rätt att kunna fortsätta denna politik sätter Finland in sitt folks hela kraft mot angriparen. Och då frågar jag: vilket land i Norden har gjort mer för att hävda och upprätthålla sin neutrala ställning?

Bland de sämsta undanflykter undan verklighetens krav, som jag har hört, är följande argumentering: tidigare förda resonemang angående förhållandet Sverige—Finland, som äga giltighet, så länge båda länderna äro neutrala, äro ej giltiga nu, ty nu är Finland icke längre neutralt. Jag ber kammarens ärade ledamöter att var för sig tänka sig in i det fall, att det land, som under full-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

följande av en konsekvent neutralitetspolitik bleve anfallet av en mäktig granne, emedan det icke ens för krigets hot accepterade anspråk, som vore oförenliga med dess neutralitet, hette Sverige. Vem ville då stiga upp och säga: Nu är det slut med Sveriges neutrala ställning? Och hur skulle man reagera, om det inom broderfolken då sades: »Ja, nu är Sverige i krig; det är bara vi andra, som alltjämt äro de neutrala!» På mig verkar sådant tal lika groteskt som att säga, att en kvinna förlorar sin dygd, om hon framgångsrikt försvarar den mot en våldsvarkare.

Till den nordiska neutraliteten har jag att knyta ytterligare en kommentar. Denna neutralitet är icke bara självvald, den är det trognaste uttrycket för de nordiska ländernas vilja till självständighet. Det är genom den vi hävda vårt oberoende i förhållande till de olika stormakternas politik. Den är sålunda till sitt väsen icke ett uttryck för passivitet. Den är vår aktiva politik, genom vilken vi mot hotelser och mot lockelser vilja styra en egen självbestämd kurs. Det är blott inom en sådan aktiv neutralitetspolitiks ram det program verkligen passar in, som i trontalet anges vis à vis Finland. Att med de medel eget lands läge och eget lands resurser möjliggöra stödja ett broderland, som är angripet med krig, gör endast en stat, som i neutraliteten icke främst ser en bekväm metod att hålla sig undan, utan den stat, vars neutralitetsvilja just innebär dess vilja att åt alla håll hävda sitt fulla oberoende.

I avseende på de farhågor Sveriges eget läge har framkallat, inför det naturliga talet om risker i olika väderstreck, som måste noga beaktas, vill jag bara göra den allmänna reflexionen, att skaffar man sig respekt i ett väderstreck, brukar man få det även i andra, medan svaghetsymtom, visade åt ett håll, mana fram lusten på annat håll att bli den svages protektor.

De hjälpaktioner till stöd åt det hårt kämpande Finland, som nu från olika stater ifrågakomma, ha också föranlett bekymmer för att vårt eget land genom själva parallellismen i detta stöd skulle kunna indragas i det stora europeiska kriget. Jag säger, att denna risk måste vi med alla medel förebygga. Vid den neutralitetsdeklaration i fråga om stormaktskriget, som vid dess början avgavs, skall Sverige stå fast. Vi ha att hövligt och bestämt betacka oss både för att bli livsrum och för att bli en rörlig komplettering åt den till synes stelnade västfronten. Även i Finland, som nu ensamt uthärdar anfällskrigets alla påfrestningar, är man fullt medveten om de riskmoment, nu och för framtiden, som föreligga. Det bör här understrykas — och med särskild styrka — att hittills har Finland, trots att det befinner sig i krig, icke tagit ett enda steg, som fört landet utom ramen av dess egen neutralitetsdeklaration vid stormaktskrigets begynnelse.

Min slutsats är då den, att svenskt stöd åt Finland i de former, vi som självständig stat äro berättigade till och som vi äro mäktiga av, utgör den effektivaste begränsningen av vår egen risk att dragas in i det stora kriget, därmed också den säkraste plattformen för att fullfölja den neutralitetspolitik, om vilken vi alla sedan storkrigets början varit ense, och därjämte till sist den bästa garantien för att även Finland, då dess självständighetskamp är lyckligt ändad, icke förlorat något av sin självbestämningrätt att tillhöra den av stormakter helt oberoende nordiska statsfamiljen.

Jag befarar däremot, att om en tvehågsen föreställning, att halva steg äro halva risker, får reducera den svenska insatsen till något, som icke hade varit värt ett trontal, så kan Sverige, genom den utveckling händelserna då taga, alldeles utan att vilja det slira in i storkriget med alla dess konsekvenser. Och då har vad man kallar försiktigheten motverkat sitt eget syfte.

Jag har i början av mitt anförande talat om förnedringens period i ordalag, som vore den ett förgånget stadium. Detta uttrycker nog till en del en för-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hoppning, men till en del och icke oväsentlig, ett faktum. För den andel däri regeringen tagit, senast genom svarsnoten till Sovjetunionen, har jag givetvis blott ord av oförbehållsam erkänsla.

Men jag anser tvende andra faktorer ha varit verkningsfullare. Främst Finlands fast otroliga motståndskraft, som givit det svenska folket några välbehövliga veckors rådrum för att tänka sig in i sitt eget läge och sin egen säkerhets sammanhang med utgången av Finlands försvarsstrid. Och där-efter kommer det svenska folkets egen spontana reaktion i de många olika formerna av stöd åt Finland. Det är denna reaktion, som nu skall visa sin bärighet för kommande veckor och månader. I denna folkrörelse, som förstummar partidissonanser och enar klasser till den demokratiska frihetens värn, äro de frivilliga att ställa främst. Ty de äro ju beredda att ge allt. Intet förpliktar dem mer än deras egen övertygelse. Då de gå att göra sin insats i Finland, bör det vara sagt i denna sak att det ligger i Sveriges intresse, att deras insats blir effektiv. Om de jämte sina finska och norska kamrater där uppe i Nordfinland trygga dess säkerhet, ge de samtidigt åt Nordsverige och Nordnorge en trygg gräns. Då så är, skola heller icke de, som arbeta för frivilligsaken, med beteckningen »aktivister» behandlas som vore de landets fiender. Jag tillåter mig i all stillsamhet att varna för en fortsättning på den trallen.

Jag vill för övrigt tro, att ur den solidaritet, som där uppe i nordlanden sammansmides, skall framgå ett nytt och större nordiskt program.

Mitt anförande begynte i Ålandsfrågans tecken. Jag vill nu sluta det med en erinran om det nordskandinaviska områdets betydelse. Åland är så att säga spännet i det bälte, som i intressegemenskap förenar Sverige och Finland vid Bottenhavets inlopp. Den nordskandinaviska kalotten ned till Bottniska viken är tre nordiska rikens gemensamma hjässa. Deras riksområden äro där så invecklat hopfogade, att säkerheten för dem alla är den enda verkliga säkerheten för en var av dem. De tre nationerna måste verkligen väckas till insikt därom, att där uppe gäller det en för alla och alla för en. Och det får sedan bli en uppgift att finna de ändamålsenliga formerna för en även till det militära området utsträckt trestatskooperation, så att vi för framtiden alla skola kunna ha vår arktiska hjässa i behåll.

För oss, som leva i en järntid, som snabbt rullar baklänges — tycker man — emot stenåldern, i fall mänskligheten icke förmår att tämja de våldskrafter, den själv släppt lösa, är detta, som jag nu antytt, vad jag anser vara det aktuellt viktigaste tillskottet till ett realistiskt program för utvidgat nordiskt samarbete.

Det var, herr talman, vad jag ville ha sagt i årets remissdebatt.

Hans excellens herr statsministern Hansson: Herr talman! Jag har inte någon avsikt att gå in på någon polemik med min gamle vän och kollega till helt nyligen i regeringen, men jag måste påtala något som jag finner vara en orättvisa i hans framställning. Av denna framställning borde ha framgått, att man kan vara lika intresserad för det nordiska samarbetet och de olika nordiska ländernas ställning till varandra, även om meningarna skifta om hur detta intresse bäst skall taga sig uttryck. Den särskilda händelse, som föranledde Rickard Sandler att till min stora sorg lämna regeringen, kan icke tagas till utgångspunkt för sådana hårda omdömen, som han här i dag har fällt. Ingen kan säga om det hade varit betydelselöst, om vi hade följt den Sändlerska rekommendationen. Och ingen har sagt, att Richard Sandler med denna rekommendation avsåg att Sverige skulle ha gått längre än Sveriges ansvariga regering har gjort.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det finns här icke anledning till att ironiskt tala om en feghet och illustrera detta med två olika tillfällen: Abessinien och Finland. Det är inte sant att modet har växt med kvadraten på avståndet. Men det är sant att vi under herr Sändlers egen ledning voro mycket återhållsammare i Abessinienkonflikten än vi ansett oss kunna vara när det gäller Finland.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Efter herr Sändlers anförande, då jag har oturen att få taga till orda, vill jag endast säga att jag kan gilla principinnehållet däri. Kravet på att man i en sådan tid som den nuvarande skall lojalt och enigt medverka till landets bästa i alla avseenden är naturligt och riktigt och kommer säkerligen att uppfyllas av alla de grupper, som här äro representerade, med undantag naturligtvis av den kommunistiska gruppen, som icke borde tillåtas att disponera vare sig banker eller arvoden i vår riksför-samling och icke heller annorstädes.

Den enighet, som jag här omnämner, kan i riksdagen taga sig olika former. *Antingen* så, att man tillämpar samma metod som i diktaturländerna, där representationen endast mottager meddelanden någon enstaka gång, *eller* att man visserligen mottager regeringsförslagen, men godtar dem utan nog-grannare behandling eller ändring, *eller* så att riksdagen, främst genom sina utskott, söker kontrollera regeringens förslag och hållning i allmänhet, ser till, att allt blir så praktiskt utformat som möjligt, att avvägningen mellan olika ändamål blir lämplig, och att riksdagen därefter beslutar så som den själv anser vara klokast och bäst.

I de båda första fallen vore det säkerligen riktigast om man skickade hem riksdagen, varigenom man sparade några miljoner kronor och riksdagsmännen komme i tillfälle att mer än vad som nu är fallet ägna sig åt sin hembygd eller syssla med andra nyttiga ting. Emellertid tror jag att det tredje sättet — att riksdagen går till en ordentlig granskning och säger sin mening — är det riktigaste. Ty det måste ju vara uppenbart att ingen regering, inte ens en samlingsregering, kan vara allvetande eller på egen hand alltid rätt uppfatta landets och folkets behov eller de stämningar, som röra sig i folkets sinnen. Därför kan det inte vara annat än riktigt att även under nuvarande förhållanden åsikter och tankar här få komma till uttryck, i all synnerhet som man säkerligen ändå kommer att få bevittna en enighet i besluten som kanske aldrig tidigare under den moderna riksdagens tillvaro.

De nu allt överskuggande frågorna äro dels vårt försvarsväsendes sättande i bästa möjliga skick och på kortast möjliga tid och dels vilken linje vi komma att välja i förhållande till Finland. I fråga om försvaret kan det knappast anses förmätet, trots att man tycker att det borde vara onödigt just nu, att göra särskilda påminnelser angående den brådska, som är av nöden. Med hänsyn till den under decennier ådagalagda felbedömningen från deras sida, som haft makten i landet, vilken för mig och många andra varit fullkomligt ofattbar, men som förelegat även de allra sista åren och ännu så sent som i höstas, trots obestridliga förbättringar, måste nu begäras, *att den enda gränsen uppåt för anskaffande av alla slags stridsmedel och utrustning för landets stridskrafter må vara vår industris produktionsförmåga, när den är satt på krigsfot, samt ett fullständigt utnyttjande av de möjligheter, som finnas till import från andra länder.* Skulle till äventyrs den principen icke vara godtagen av regeringen i dess helhet eller av dess flertal, så menar jag att man felbedömer läget ännu i denna dag. En regering just nu skall icke blott mer eller mindre motvilligt emottaga och besluta i fråga om de olika myndigheternas förslag och initiativ, regeringen skall leda och uppmuntra till dylika och se till att den gamle seglivade S:t Byråkratius får sitta så trängt som möjligt. Hans full-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ständiga evakuerande borde höra till en av de viktigaste beredskapsåtgärderna. Även i sådana saker ha vi säkerligen anledning att taga exempel från Finland.

Mycket är ju gjort, som väl är, men sent och dyrt. Och ännu är allt inte färdigt. Det viktigaste just nu på detta område torde vara, att hela den därför avsedda och lämpade krigsindustrien snarast möjligt sättes på krigsfot. Under den urtima riksdagen blev det egentligen aldrig offentligen talat om vår utrikespolitik. I det skedet var detta måhända det bästa. Det passar kanske inte heller nu att ingå på en fullständig analys från alla parterers sida av läget, även om jag anser det vara riktigt att vad herr Sandler nyss yttrat fick komma fram i dagens debatt. Det måste vara på sin plats att en sak, som jag tror konstateras och debatteras allmänt i landet, också blir uttalad här i kammaren, såsom herr Sandler gjort. Och det är för att visa, att han därvidlag inte är ensam, som även jag vill uttala, att *Finlands sak är vår sak* lika väl som hela den nordiska kulturkretsens. Såväl känsloskålen som »sacro egoismo» peka åt samma håll, och att inte erkänna detta måste, som herr Sandler har påpekat, innebära både ärelöshet och felbedömning. *Det får helt enkelt icke ske att Finland går under eller att den generation, som levde i Sverige 1940, kommer att gå vanärad till historien.*

Med dessa huvudprinciper för ögonen må sedan de män, som nu äro satta att leda vårt lands öden, bedöma det lämpligaste tillvägagångssättet under besinnande av att något alternativ, som icke är förknippat med stora risker, säkerligen icke finns. Genom att taga vissa även ganska stora risker kan man för visso i ett visst läge vinna, att risker av större och kanske förödande omfång undvikas. Vi få därför icke låta den storartade samling och den offervilja, som vårt folks alla lager nu har visat, förvaltas på det sättet som om de aldrig existerat.

Utöver dessa stora frågor kan det kanske vara olämpligt att upptaga kammarens tid för att snudda vid några andra frågor, och det skall inte bli många ord därom, men det är ett par detaljfrågor, som jag här vill påtala. Vi veta att vederbörande myndigheter utöva kontroll över prisläget på ett stort antal varuslag. Man har den fordran på producenterna, att de inte skola överskrida vissa partipriser, vilka i åtskilliga fall kunna sägas vara i lägsta laget i förhållande till omkostnadernas stegring. I vissa fall fullföljes emellertid inte denna kontroll fram till detaljhandeln, utan konsumenterna få beträffande vissa varuslag betala ett pris, som inte står i proportion till det pris, som producenterna nödgas godtaga. Vartill nyttar då partipriskontrollen? Det vore i så fall bättre, om producenterna kunnat få ett många gånger välbehövt skäligare pris utan att konsumenterna behövde bli lidande därpå. Som exempel vill jag anföra handeln med ved och träkol till hushållsbruk, där dylika prishöjningar förekommit och förekomma. En ökad uppmärksamhet även på det sista ledet i en varuslag fram till konsumenten är därför att rekommendera. Beträffande särskilt veden torde de tillämpade normalpriserna snarast behöva undergå någon justering, dels i syfte att få en höjning, som gör att veden blir konkurrenskraftig gent emot andra virkessortiment, och dels för att jämka prislägena i olika trakter. Här hotar en fara, som påtalades vid åtminstone två tillfällen under urtima riksdagen, en fara som beträffande veden är lika stor som den är onödig i vårt skogrika land.

En annan fråga är den om jordbrukets förseende med arbetskraft. Sedan de tre stora åtgärderna av olika slag i samband med bildande av arbetsblocken vidtagits, vilka livsmedelskommissionen förordar, kommer säkerligen även med tillgripande av ytterligare åtgärder, som t. ex. kvinnlig beredskapstjänst och dylikt, att i många jordbruksdistrikt kvarstå ett underskott på arbetskraft

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

för fullgörande av de allra nödvändigaste arbetena, såsom sådd, skötsel av rotfrukter, skörd, höstplöjning o. s. v. Då jag knappast kan tro att genom den vanliga arbetsförmedlingen detta underskott skall kunna fyllas vid full mobilisering, måste nog lagen om arbetsplikt, som är antagen av riksdagen, bringas i praktisk funktion genom att den organisation tillskapas, som skall handhava tillämpningen av densamma. Lika angeläget torde detta önskemål vara för att tillgodose arbete i skift redan nu vid den krigsindustri, som ännu inte bedriver sådant skiftarbete. En viss ehuru begränsad frikallelse från militärtjänst för här angivna ändamål utöver vad som redan sker eller planerats torde komma att visa sig vara nödvändig.

Jag vill, herr talman, sluta med att konstatera, att det säkerligen inte är roligt att vara regeringsledamot i denna tid. Det var säkerligen roligare när allting lyftes framåt av den mäktiga konjunkturvägen. Men vi, männen i ledet inom vårt folk, måste dock önska och fordra, att alla de aktuella problemen nu samtidigt tas upp till en lösning med något som jag skulle vilja kalla för våldsam energi. Det är undantagstider, som äro rådande, och fordringarna på vår regering måste sättas exceptionellt högt. Vårt tack efter väl förrättat värv kommer sannolikt icke att utebli, men historiens dom blir hård om regeringens sviker i de punkter, som särskilt herr Sandler här i dag har påtalat.

Herr talman! Jag har givetvis ingenting att invända emot att statsverkspropositionen remitteras till vederbörande utskott.

Herr Öman: Herr talman! Dagens debatt i denna kammare har fått en egenartad karaktär. Till en början koncentrerades diskussionen, som naturligt är, på statsverkspropositionen och på tryggheten av rikets säkerhet, vilken ju måste bli huvudföremålet för denna riksdags arbete. Jag skall icke ytterligare ingå därpå, så mycket mindre som denna sak ju egentligen är så självklar, att den icke ens behöver diskuteras. Jag vill blott med anledning av den socialdemokratiska gruppordförandens onödigt och orättvist polemiska yttranden säga, att det för vårt folk är en styrka och en källa till djup tillfredsställelse, att gammal söndring i försvarsfrågan äntligen övervunnits, och att alla ansträngningar nu enigt kunna inriktas på försvarsberedskapens stärkande. Alla hoppas vi väl också, att den nya nationella samhörighetskänslan, den rådande starka viljan ute i de svenska bygderna att tjäna och offra för den gemensamma friheten skall bära frukter, som även i framtiden bliva till bättnad för riket. Den är en sak, som obetingat måste uppföras på det eljest så olyckliga krigets kreditsida.

Men, herr talman, mot denna kreditpost står också för svenskt vidkommande en tyngande debetpost, en debetpost, som särskilt under den senaste timmen helt fångat kammarens uppmärksamhet. Jag är säkerligen icke den ende, som allvarligt ifrågasätter, om Sveriges förhållande till främmande makter verkligen numera är över hela linjen så gott, som det tidigare varit och som vi svenskar skulle önska, att det alltjämt vore. Jag vet, herr talman, att detta är ett ömtåligt kapitel och jag rör vid det endast med tvekan, fullt medveten om, att i utrikesfrågor en viss återhållsamhet bör iakttagas. Men jag tror, att det är nyttigast för oss alla att i en kritisk stund icke sätta skyggglappar för ögonen. Herr Sandler har nyss i kammaren talat öppet och uppriktigt även om de ömtåligaste problem. Jag skall icke yttra mig om hans uppfattning. Men jag tror, att om vårt land skall kunna med bibehållen politisk oavhängighet lotsas igenom den nuvarande krisen, är det nödvändigt att kallt se situationen i ögonen sådan den verkligen är.

Sedan den 30 november 1939 har icke blott Finlands utan även Sveriges

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

och hela Nordens läge i grunden förändrats och i grunden försämrats. Vårt land har såsom av flera talare redan framhållits kommit in i en mycket observerad och mycket utsatt farozon. Sovjetryssland har anträtt en marsch västerut, vars slutpunkt ännu ingen känner. Men vad vi alla känna och alla måste inse är, att ett krossat och av Sovjet erövrat Finland icke blott betyder, att den efter världskriget uppresta skyddsmuren mot öster går förlorad. Vi känna också och vi måste inse, att därmed ett bestående hot uppstår mot svenska livsintressen. Med ryska trupper invid Tornedalen och med på Finland och Åland baserade ryska flyg- och sjöstridskrafter kommer trycket på Sverige att bli oerhört och kanske oemotståndligt. Jag tror icke, att det ligger någon överdrift i herr Sänders karakteristik av situationen på den punkten: förmålningen av bolsjevism och imperialism ger åt läget en långt allvarligare karaktär än det någonsin hade under tsarismens tid.

Det är riksledningens uppgift att pröva, vilka åtgärder detta nya, politiskt och militärstrategiskt farliga läge betingar, vad som från svensk sida kan göras för att bispringa Finlands folk i dess ensamma, hjältemodiga kamp för nordisk frihet och västerländsk kultur, och vilka konsekvenser, som i ett visst läge måhända ytterst måste tagas. Jag är övertygad om, att denna prövning sker med all den omsorg situationen kräver. Trontalets försäkran, att »Sverige har känt och känner sin förpliktelse att lämna Finlands tappra folk all den materiella och humanitära hjälp, som vårt land med hänsyn till sitt eget läge och sina egna möjligheter kan giva», har vunnit anklang hos ett enigt svenskt folk. Insikten om den fara för vår egen självständighet, som skulle komma över oss, om det finska försvaret bröte samman, är i dag allmän och sammansvetsar alla svenska samhällsgrupper. Inga påtryckningar och inga hotelser skola kunna skilja Sverige från Finland och förmå oss att avstå från att med alla de medel, som inom folkrättens ram stå till buds, hjälpa och stödja vårt broderfolk. Den anslutning, som frivilligrörelsen redan vunnit och som för varje dag blir allt starkare, vittnar bättre än något annat om vårt folks sunda reaktion och känslor inför våldförandet av Finland. Med fullaste hjärta instämmer envar av oss med regeringen, när den i en nyss avlämnad svarsnöt till Moskva konstaterar, att hela det svenska folket av historiska, kulturella och andra skäl hyser den varmaste sympati för det finska och att i själva verket alla svenskar hysa den livligaste önskan, att det fria Finland skall bestå som ett fullt fritt och oberoende rike. Detta är en på en gång värdig, fast och klar formulering av den svenska opinionens syn på kriget i öster, och det är en formulering, som icke lämnar något tvivel om att vårt land kommer att fullfölja en positiv Finlandspolitik.

Men, herr talman, om vi äro eniga om att Sverige icke kan föra en politik, som helt lämnar Finland åt sitt öde — och jag har trott mig förstå, att samtliga de stora partiernas talesmän haft denna uppfattning — så kan å andra sidan ingen av oss vara blind för att de svenska och de sovjetryska intressena med avseende på Finland icke sammanfalla. Svenska staten må intaga en ståndpunkt, som är folkrättsligt aldrig så oangriplig — och att svenska regeringen tolkat neutralitetsbegreppet i enlighet med erkänd internationell sedvänja är höjt över all diskussion — så hindrar detta icke, att Sovjetryssland kan finna med sina intressen förenligt att gå till en motaktion i diplomatiska eller andra former. Under de senaste veckorna inträffade händelser lämna i detta stycke rum för vissa slutsatser.

Fredagen den 5 januari sköts Sveaångaren Fenris i brand utanför Umeå av en u-båt, som måste antagas ha varit av rysk nationalitet. Beskjutningen började utan föregående varning och riktades mot en båt, som icke trafikerade Finland utan gick i kustfart på svenska hamnar. Svenska regeringen begärde

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

omedelbart i Moskva en skyndsam undersökning av denna affär. Något resultat av den ryska undersökningen har mig veterligt ännu i dag, tolv dagar senare, icke försports. Däremot har det hänt en hel del annat.

Detta andra är först och främst, att samma dag, som Fenris besköts, Sovjetrysslands befullmäktigade minister i Stockholm till svenske utrikesministern överlämnade en not med anklagelser mot Sverige för att icke ha iakttagit neutralitet i konflikten mellan Ryssland och Finland. I noten riktades uppmärksamheten på vad som sades vara »fakta och handlingar, riktade mot Sovjetunionen, vilka företagits av svenska myndigheter». Svenska regeringen har som vi numera veta besvarat denna not. I svaret, vilket av mig nyss i annat sammanhang återopats, konstateras, att de av ryska regeringen framställda anmärkningarna väsentligen grundade sig på felaktiga informationer. Förnuftigtvis hade därmed alla anledningar till missförstånd mellan Sverige och Ryssland undanröjts och man borde ha kunnat vänta, att affären skulle av Ryssland ha i tysthet avskrivits. Detta hade fallit sig så mycket lättare, som i förstone publicitet icke givits åt notväxlingen.

Så skedde emellertid icke. I stället inträffade — åter på en och samma dag, söndagen den 14 januari — nya händelser av förhållandet mellan Sverige och Ryssland störande art. Sedan på dagen ryska flygplan överflugit svenskt område och ett av dem till och med där fällt bomber — vilket alltsammans med hänsyn till den rådande snöyran får anses ha berott på ett rent missöde — lät Moskvaradion sent på natten till måndagen utan svenska regeringens hörande och alltså i strid mot diplomatisk kutym offentliggöra den då mera än en vecka gamla notväxlingen. Redan detta måste anses som högeligen anmärkningsvärt för att komma från en makt, till vilken Sveriges förhållande enligt strax förut gjord officiell deklaration är gott. Men ännu märkligare ting äro i detta sammanhang att anteckna. I en radiokommentar till den svenska noten förklarades, att den svenska regeringens svar icke vore tillfredsställande och att den svenska liksom den norska regeringen icke skulle förmått klarlägga, att den upprätthållit neutralitetens grundsats. Sverige och Norge skulle kantänka icke bjudit nödvändigt motstånd mot västmakternas ansträngningar att indraga oss i krig mot Ryssland. Envar av kammarens ledamöter vet, att detta påstående är orimligt. Svenska regeringen har icke en utan mångfaldiga gånger tillkännagivit, att dess politik ledes av neutralitetens grundsats. Envar av kammarens ledamöter vet också, att de emellanåt i utländsk press uppdykande och senast av en amerikansk nyhetsbyrå lancerade ryktena om förhandlingar mellan Sverige och västmakterna — för övrigt i dag av statsministern inför kammaren med eftertryck dementerade — äro fullkomligt gripna ur luften. Den svenska regeringens faktiska och praktiska uppträdande har inför hela världen vittnat om att dess officiella förklaringar icke varit tomma ord.

Trots allt detta, mina herrar, trots de svenska åtgörandena och trots de tydliga svenska förklaringarna, vad har hänt? Jo, Ryssland har icke stannat ens vid det orimliga påståendet, att svenska regeringen icke skulle förmått klarlägga, att den upprätthållit neutralitetens grundsats. På måndagskvällen den 15 januari fortsattes propagandafälttåget mot vårt land. I en extrautsändning från den ryska radiostationen »Komintern» kl. 18 hette det: »Sverige fortsätter mycket energiskt med att värva frivilliga till Finland. Svenska regeringen har med avsikt dragit in på offentliga arbeten och samtidigt minskat arbetslöshetsunderstöden för att tvinga de arbetslösa att gå in i de frivilligas led. De frivilliga utlovas mycket stor betalning, och då de ha kommit till Finland skriver man kontrakt med dem för att vara säkra på att de inte svika. Värvarna samarbeta med polisen, som undersöker, om de vär-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
vade arbetarna äro pålitliga. I värvningsarbetet delta de högsta myndigheterna.»

Jag har, herr talman, velat låta denna radioutsändning inflyta i kammarens protokoll för att fastslå, med vilka medel den ryska propagandan i närvarande ögonblick arbetar. Det är icke oviktigt, att dessa medel uppmärksammas. De leda till bestämda slutsatser med avseende på vad vi själva ha att göra. Det ligger visserligen icke i vår makt att ändra på den ryska regeringens politik, och värdet av officiella ryska fredsförsäkringar lär ingen av oss vara benägen överskatta. En icke oäven belysning av vad det skulle betyda t. o. m. om Ryssland lovade oss fred kastar ett dokument, offentliggjort i Finlands i dagarna på svenskt förlag utkommande blåvita bok. Vid ett samtal med dåvarande finske utrikesministern Erkko den 8 oktober yttrade ryska sändebudet i Helsingfors ordagrant följande: »Råds-Unionen åsyftar ingenting sådant som skulle äventyra Finlands självständighet och trygghet. Dess avsikt är att icke lädera Finlands självständighet. Råds-Unionen har i ord och gärning från första början visat sig önska bevara freden.» Ja, mina herrar, den förklaringen tarvar inga kommentarer.

Vill Ryssland en konflikt med Sverige, så bör det emellertid sägas, att denna vilja icke motsvaras av någon svensk önskan att framkalla komplikationer i relationerna mellan de båda länderna. Vi kunna, mina herrar, för ögonblicket nöja oss med att taga *ad notam* Rysslands telegrafiska förklaring till folkförbundets generalsekreterare den 4 december, att Ryssland icke befinner sig i krigstillstånd med Finland. Men vi böra därutöver också göra något annat. Vi böra därutöver söka förhindra att Ryssland systematiskt föres bakom ljuset beträffande vad som försiggår i vårt land. I den mån svenska medborgare och svenska tidningar avsiktligt ingiva ryska regeringen föreställningen, att Sverige umgås med krigiska planer mot Ryssland, *böra de omedelbart och effektivt betagas denna möjlighet.*

Det finns dess värre sådana svenska medborgare. Det finns här i landet personer, som betrakta Sovjet som sitt rätta fosterland och som, om Ryssland beslutade sig att anfälla Sverige, då skulle hälsa ryssarna såsom befriare. Dessa personer äro organiserade i det kommunistiska partiet. Man har länge, alltför länge, hos oss varit benägen överse med detta partis verksamhet och betraktat den som relativt oskyldig. De senaste månadernas händelser ha dess bättre öppnat allas ögon för att vi i det kommunistiska partiet ha att göra med något, som kan bliva en dödlig fara för vår frihet och vår självständighet. De kommunistiska pressorganen och partiets ledande personer ha ända sedan kriget utbröt helt och fullt arbetat för Sovjetrysslands och mot Sveriges intressen. Det kan räcka att anföra ett par mycket talande belägg för den saken. I ett föredrag vid Stockholmskommunisternas firande av den ryska revolutionens 22-årsdag den 8 november 1939 yttrade en av de kommunistiska ledarna, Set Persson, ledamot av Stockholms stadsfullmäktige: »Trotsigt höjer vi kommunismens fana ännu högre. Vi skall vandra vidare på den proletära revolutionens väg, fram mot vårt mål — Sovjetsverige.» Ett i sin fräckhet klarare besked om vad Sveriges kommunistiska parti för i skölden kan knappast tänkas. Det fullständigas av den anvisning rörande taktiken, som lämnats i ett uttalande av Hilding Hagberg, en person, vilken alltjämt tillåtes tillhöra riksdagens andra kammare. Under hänvisning till de ryska bolsjevikerna såsom utmärkta läromästare bebådade herr Hagberg den 6 november 1939 i Ny Dag, att »oktober 1917 kommer att repeteras för hela Europa». Vad man vill, är alltså att med hjälp av hantlangare i skilda länder låta bolsjevismens stormvågor bryta fram över Europa. Sveriges kommunister betrakta sig som medkämpar i den röda armé, som på Sovjets order skall genomföra

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

världsrevolutionen. I avvaktan härpå vill man till en början lägga de nordiska staterna under Moskvas herravälde. Ny Dags skriverier lämna icke rum för någon tvekan om den saken. Dag efter dag försvarar man öppet våldets framfart. Dag efter dag lovprisar man Sovjets upprättande av en landsförrädisk regering vid sidan av Finlands lagliga regering. Och icke nog med detta. Man söker — och det är det som i nuvarande ögonblick är det utan tvivel allvarligaste — öppet provocera en konflikt mellan Sverige och Ryssland. Man förser ryssarna med mot Sverige riktat propagandamaterial. Från Ny Dag och de svenska kommunistkretsarna härstamma alla de sanningslösa uppgifter, på vilka den ryska noten av den 5 januari byggde. Från Ny Dag och de svenska kommunistkretsarna härstamma de lika sanningslösa uppgifterna i den ryska radion den 15 januari.

Jag vill begagna detta tillfälle att uttala en förhoppning, som jag vet delas av varje svensk, som icke redan infekterats av den kommunistiska pesten, att en krigsprovokatorisk och landsförrädisk verksamhet av detta slag icke längre ostraffat skall få fortsätta i vårt land. Den nu samlade riksdagen måste sörja för att den svenska lagstiftningen ej längre skall tillåta, att statens tjänstemän och folkets förtroendemän tillhöra och verka för politiska grupper, som stå i främmande sold. Att trygga rikets säkerhet i denna mening är en lika viktig uppgift som att stärka vår yttre försvarsberedskap. Här föreligger ett allvarligt lagstiftningsbehov. Statsministerns förklaring inför kammaren, att han kan överväga en förbudslagstiftning, om en sådan befinnes nödvändig, hälsar jag med tillfredsställelse. Jag tror icke, att någon av kammarens ledamöter behöver tvivla på nödvändigheten av en sådan lag. Det kommunistiska partiet måste upplösas och de kommunistiska ledarna bestraffas. Skulle grundlagen anses lägga hinder i vägen för att omedelbart utfocka dem ur riksdagen, så vet jag dock icke, att grundlagen ger något särskilt skydd åt de kommunister, som ha säte och stämma i våra kommunala representantförsamlingar. Som det nu är, kan det icke få fortsätta. En stark och enhällig folkopinion begär att utländska agenter och provokatörer icke tolereras på svensk mark.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Günther: Herr talman! När det från en del håll, nu senast av herr Sandler, har riktats förebräelser mot regeringen för att den skulle visa bristande förståelse inför vissa former av den svenska hjälpen till Finland — jag tänker närmast på frivilligrörelsen — får det nog sägas, att om däri inläggas förebräelser mot regeringen för ljumhet mot Finlandshjälpen som sådan, måste det föreligga något slags missförstånd. Om det är något som hela svenska folket för närvarande är enigt om, så är det väl det, att vi skola göra allt som kan göras för att bispringa det finska folket. Detta är så uppenbart och för övrigt också så pass naturligt, att det skulle vara meningslöst att vilja dölja eller bortförklara det, vare sig för oss själva eller utåt. I vårt svar på den ryska protesten ansågo vi oss därför böra klart utsäga, att det förhåller sig så, ty endast med den utgångspunkten kunde det bliva möjligt att söka förklara vår hållning till den finsk-ryska konflikten. Men det är ju då också givet, att en så enhällig opinion i en livsviktig fråga måste återfinnas inom den nuvarande regeringen, en samlingsregering. Denna Sveriges inställning gentemot Finland måste till och med självklart vara en huvudlinje i regeringens politik, och därav följer återigen, att om det finns kretsar, där man har en annan uppfattning än regeringen om hur Sverige borde hjälpa Finland, så beror det på att samma sak kan te sig annorlunda om man ser den i olika sammanhang. »Finlands sak är vår» — den parollen möter oss dagligen och den finner gensvar i alla svenska hjärtan. Det är inte nödvändigt att utveckla

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

varför det förhåller sig så. Det står klart och tydligt för var och en av oss, att det måste vara så och att Sveriges framtid måste vara i högsta grad beroende av Finlands öde. För svensk utrikespolitik måste denna tankegång, denna överbevisning vara en ledstjärna, som inte får släppas ur sikte.

Men det är inte möjligt att bara styra rak kurs efter denna enda fyrbåk. Det rasar för närvarande två krig i Europa, och det ena innebär inte mindre faror för oss än det andra. Vi ha helt naturligt varit så upptagna av händelserna i Finland att vi blivit mindre lyhörda för vad som sker i samband med stormaktskriget. Det har ju också sett ut som om just ingenting skett — men detta är nog inte helt riktigt, det har hänt mycket, särskilt under de senaste veckorna. Framför allt har atmosfären laddats till det yttersta. De neutrala ha fått erfara detta på många sätt, och det finns ingen möjlighet att ställa i utsikt någon lättnad för den närmast kommande tiden. Tvärtom böra vi göra oss beredda att gå till mötes en tid av ökade påfrestningar. Den skärpning av läget, som alltmera gör sig märkbar och som kan väntas fortgå, ökar icke blott svårigheterna för vår legitima handel, utan även för vårt lands politiska kurs. Det kan icke förnekas, det bör icke fördöljas, att de fastlåsta ställningarna vid västfronten medfört, att vissa farhågor uppstått för att så att säga centrifugala krafter skola göra sig gällande, syftande till krigsskådeplatsens förläggande utanför dessa befästa områden och då till länder, som äro neutrala. Dessa förhållanden kräva även av oss ökad vaktsamhet åt alla håll.

Men vilken spänning, som än må hava uppstått mellan de krigförandes fronter, där Sverige och andra neutrala länder kunna sägas befinna sig, så ligger vår utstakade linje därför icke mindre klar framför oss. Den kan anivas utan alla omskrivningar med det så ofta upprepade ordet neutralitet. På den punkten torde den svenska opinionen vara lika enhällig som när det gäller inställningen till Finland. Det borde inte heller utanför våra gränser råda någon tvekan härom, men icke desto mindre förmärkes det dagligen att vår neutrala hållning sättes i fråga än på det ena och än på det andra hållet. Det måste därför om och om igen upprepas, att svenska regeringen ämnar fasthålla vid den strängaste neutralitet. Den ämnar undvika alla åtgärder, som skulle kunna betecknas såsom oneutrala. Den ämnar avvisa alla försök att utifrån kränka vår neutralitet, med hot eller våld eller på annat sätt, och den ämnar icke frångå denna hållning på grund av förespeglingar om några fördelar, omedelbara eller i en obestämd framtid.

Det kan förefalla onödigt att så starkt framhålla detta ännu en gång här inför svenska riksdagen, för vilken det icke innebär något nytt och där en motsatt ståndpunkt inte har framförts. Jag vill också öppet deklarerera, att när jag nu gör detta uttalande, så är det i sista hand inte för att riksdagen skall höra det, utan det är i förhoppning, att det skall uppfattas ute i världen och särskilt i de kretsar, där vår politiska hållning sedan någon tid tillbaka varit det stående ämnet för spekulationer av olika slag. Läget är sådant, att det måste förefalla angeläget, att detta säges i den svenska riksdagen och med dess bifall.

I neutraliteten, alltså icke »neutralitetsidioti», icke neutraliteten som självändamål utan som en högst förnuftig neutralitet, som befunnits nödvändig för att bevara vår självständighet, ha vi alltså en annan ledfyr, som vi också måste oavbrutet hålla i sikte. De blindskär, som vi hoppas att den skall rädda oss från, äro inte mindre farliga än de andra. Och därför är det — för att nu återgå till hjälpverksamheten för Finland — som det helt enkelt inte är möjligt att göra allt vad man skulle vilja göra för Finland, utan nödvändigt att hejda sig och överväga vad som kan göras.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Detta gäller också för det understöd, som Finland kan få från andra länder, i den mån det berör Sverige. Men det skall inte avhålla oss från att livligt uppskatta den sympati och det materiella understöd, som kommer Finland till del från alla delar av världen. Särskilt vill jag nämna den starka indignation, som överfallet på Finland framkallat i Amerikas förenta stater, och den stora hjälpsamhet som därifrån visats Finland. Även i vårt land kännes förvissningen om denna det amerikanska folkets inställning till våldsåtgärder mot fredliga, neutrala nationer som ett stöd. Vi förlita oss på att amerikanernas starkt utvecklade rättskänsla även för framtiden skall göra sig gällande och särskilt att den skall kraftigt reagera inför övergrepp mot neutrala länders livsintressen och deras ovedersägliga, otvetydiga rättigheter.

Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att lämna någon utförligare utrikespolitisk exposé. Statsministern har redan framfört regeringens syn på det utrikespolitiska läget. Jag har bara velat i anknytning till några uttalanden här under remissdebatten stryka under ett par av de punkter, som förefalla mig vara de viktigaste i vår utrikespolitik för närvarande.

Jag skall till slut, herr talman, be att få säga några få ord i en helt annan fråga, nämligen den som berör tryckfriheten.

Det har uttalats varningar till regeringen mot att utnyttja de möjligheter, som kunna komma att nu beredas, att gå längre än hittills i avseende på att kontrollera och undertrycka det fria ordet. Jag skall inte ingå på själva huvudfrågan — dess behandling faller utanför mitt område — men jag vill fästa uppmärksamheten på en sida av denna sak, som utrikesförvaltningen har kommit i kontakt med och som ligger en smula i periferien. Jag syftar på önskvärdheten att det hålles skarpare kontroll — så långt möjligt frivilligt — över spridningen av rent faktiska upplysningar av sådant slag, att de i nuvarande läge kunna vålla avsevärd skada, och vidare på återgivande i tidningarna av utländska notiser av viss art med mera sådant. Som exempel på vad jag menar, vill jag erinra om att det i Norge har förbjudits att lämna uppgifter om fartygs avgångs- och ankomsttider, deras position o. s. v. Andra exempel finner man dagligen i våra tidningar i form av till synes mycket oskyldiga notiser om inkallelser och andra militära förhållanden eller till och med endast återgivande av notiser i utländska tidningar i krigförande länder, då man icke tänker på att redan en liten notis, en artikel i en engelsk eller tysk tidning kan betraktas såsom ett slags krigshandling. Vad som gjorts eller kommer att göras hos oss på detta område skall jag för ögonblicket lämna därhän. Vad jag nu vill framhålla är, att om man åberopar så höga medborgerliga rättigheter som yttrande- och tryckfriheten för att bestrida statsmakternas rätt att ingripa i dylika fall, så snedvrider man problemet. Denna sak ligger på ett vida enklare plan och bör snarare behandlas och betraktas som ett led i den nödvändiga försvarsberedskapen — icke som något angrepp på oantastliga demokratiska ideal.

Till slut, herr talman, ber jag få uttrycka min glädje över den anslutning till regeringens utrikespolitik och den förståelse för denna politiks svårigheter, som kommit till uttryck under denna remissdebatt. När jag hörde herr Sändlers anförande, trodde jag några gånger att här skulle en avvikande mening komma att anmälas, men jag hann aldrig riktigt tro det till slut, och när jag efteråt sammanfattade mitt intryck av vad han sade, har jag närmast fått den uppfattningen, att också det var en anslutning till regeringens nuvarande politik. Jag hoppas, att jag icke har missförstått honom. Jag emotser ökade vanskligheter under den tid, som kommer, och för utrikesledningen är det givetvis en förutsättning för styrka att den kan räkna med riksdagens stöd och förståelse.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Ohlin: Herr talman! Herr Sandler började sitt anförande med att uttala, att, när samtliga partier stå bakom regeringen, bör det vara tillfälle för enskilda riksdagsmän att ge till känna sin mening rörande olika sidor av regeringspolitiken utan att begagnandet av detta privilegium skall anses innebära någon deklaration av att vederbörande på något sätt tillhör oppositionen. Jag ansluter mig helt och hållet till denna förklaring. Jag skall tillåta mig att framlägga några synpunkter, delvis av kritisk art, utan att jag därför heller vill på något sätt bli räknad till någon bestämd opposition. Jag är övertygad om att det förtroende, som regeringen kan komma att åtnjuta i framtiden, kommer att bero på de åtgärder, som regeringen kommer att vidtaga. Den kommer att dömas efter sina handlingar och begär säkert ingenting annat.

Det är inte min mening, herr talman, att här gå in på utrikespolitiska frågor, utan det är våra ekonomiska försvarsproblem, som jag skall försöka diskutera. Men jag kan inte underlåta att till herr Sandler rikta ett tack för åtskilligt av det, som han här hade att anföra. Detta betyder givetvis icke, att jag för min del underskriver de uttalanden som han gjorde. Jag vill endast uttrycka min glädje över att han öppet framförde dessa synpunkter. Jag välkomnar och underskriver emellertid helt den protest, som herr Sandler uttalade mot tendensen att stämpla som aktivister de människor, som mer eller mindre aktivt arbeta såsom frivilliga eller i frivilligrörelsen, eller som eljest vilja gå längre i hjälpen till Finland än andra vilja göra. Ett misstänkliggörande av dessa människors motiv eller handling genom förkländande ord bör icke förekomma, allra minst i en demokrati med fri opinionsbildning. Detta har tyvärr många gånger förekommit, som jag själv har hört under de senaste dagarna. Herr Sandler förtjänar kammarens tack för att en reaktion däremot tydligt har kommit till uttryck i Sveriges riksdag. Det har i dag talats om vad folkmeningen är och om en överväldigande folkmening. Jag tror, att man kan säga med ännu större rätt än den, med vilken detta uttryck tidigare har använts här i dag, att herr Sandler på denna punkt representerar en verkligt överväldigande opinion inom Sveriges folk.

Jag skall, herr talman, nu övergå till att diskutera två saker, som nära sammanhånga, nämligen den ekonomiska politik, som vår nuvarande försvarspolitik nödvändiggör, och den industriella mobilisering för krigsmaterieltillverkning, som är en så väsentlig del av försvarspolitik i inskränkt bemärkelse. Det är alldeles klart, att denna framställning av krigsmateriel i oerhört stor skala och de stora inkallelserna av värnpliktiga komma att sätta sin prägel på hela vårt lands ekonomiska politik under den närmaste tiden. Jag tror för min del, att det är alldeles nödvändigt att se hela vårt folkhushållningsproblem ur denna synpunkt. Frågan blir då helt enkelt den: Hur skall svenska staten kunna uppnå en samordnad behandling av de olika produktions-, arbetsmarknads- och finansproblem, som framkallas av en maximal kraftanspanning i försvarets tjänst? Tyvärr måste man ju konstatera, att den framlagda budgeten icke ger mycken ledning rörande denna fråga. Budgeten kan man mycket enkelt sammanfatta på så sätt att de belopp under nästkommande budgetår, varmed utgifterna komma att överstiga inkomsterna vid oförändrade skatter, måste lånas. Det är egentligen innehållet i budgeten. Vad det löpande finansåret beträffar, få vi veta, att det beräknas en brist på minst 500 miljoner kronor. Detta är ju i och för sig en mycket hög siffra, men jag hoppas för min del, herr talman, att bristen i det löpande årets budget skall bli väsentligt större än dessa 500 miljoner kronor! Jag anser nämligen, att denna siffra icke lämnar utrymme för en maximal förstärkning av vårt lands försvarskraft. Naturligtvis hoppas jag, att kriget skall taga slut, så

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att vi kunna avbryta hela denna politik, men det finns, som hans excellens herr utrikesministern nyss framhöll, mycket ringa utsikter därtill. Om situationen förbliver sådan som nu, måste, såvitt jag förstår, materielanskaffningen ökas vida utöver vad den hittills har varit.

Låt mig klargöra, vad jag menar. Jag hoppas, att vi under detta års andra kvartal, d. v. s. månaderna april—juni, skola komma upp i en anskaffning av krigsmateriel på ungefär 100 miljoner kronor i månaden. Kosta nu inkallelserna 50 miljoner å 60 miljoner kronor i månaden, komma de extra ordinära försvarsutgifterna att uppgå till minst 150 miljoner kronor i månaden utöver den ordinarie försvarsbudgeten. Försvaret skulle då komma att taga i anspråk ungefär 20 % av våra resurser. Jag kan inte finna, att detta i nuvarande läge vore för mycket. Skall jag uttrycka min ståndpunkt mycket kort, skulle jag vilja säga, att med avseende å Sveriges rustningspolitik bör man för närvarande förfara så, som om man visste med säkerhet att Sverige om sex månader skulle vara i krig. Skulle det sedan gå så lyckligt — som jag hoppas — att vi icke komma i krig, har man möjlighet att senare, efter en kraftanspanning under 6—12 månader — något minska på denna industriella mobilisering. Det är självklart, att en sådan koncentration av vår försvarspolitik måste dominera hela den ekonomiska politiken. Tyvärr får man, som sagt, icke i inledningen till statsverkspropositionen någon upplysning rörande hur regeringen tänkt sig denna allmänna inriktning av den ekonomiska politiken till underlättande av denna koncentrerade försvarspolitik. Det är mycket svårt för riksdagen att bedöma de olika isolerade åtgärder, som regeringen föreslår, om man inte får veta, efter vilken allmän plan regeringen här tänker gå fram.

Enligt min mening är det alldeles nödvändigt att det snarast framläggas en sådan plan och översikt, som bland annat skulle kunna vila på rapporter från kommissionernas ordförande och de ekonomiska ledarna av militärförvaltningen samt ledarna för våra ordinarie ekonomiska organ. Jag tror att det vore nyttigt för vederbörande kommissionsledningar och andra, om de tvingades att formulera och precisera sina ståndpunkter, och jag tror att det också vore fördelaktigt för frågornas behandling, om regeringen tvingades till en sådan överblick. En armé kan inte klara sig utan en generalstab. Jag tror inte, att en nation, som skall genomföra en koncentration för försvarets stärkande, kan klara sig utan en motsvarande ledning, och det är därvidlag givetvis regeringen, som skall hava generalstabens plats. Det är regeringen, som måste uppgöra och ständigt anpassa en dylik allmän översikt som skapar konsekvens i åtgärderna. Eljest riskerar man inkonsekvenser, förseningar och onödiga rubbningar av allehanda slag.

Jag skulle vilja resa den frågan: Har regeringen redan utarbetat en dylik allmän översiktsplan för den ekonomiska försvarspolitikerna? Låt i så fall riksdagen taga del av den. Men har inte regeringen redan utarbetat denna översiktsplan, vill jag vädja till regeringen att snarast göra det.

Jag skall nu be, herr talman, att få något belysa en del frågor, som falla under denna allmänna rubrik. Jag börjar med något, som har att göra med *industriens mobilisering*. Givetvis skall jag inte nu upprepa de synpunkter, som jag hade tillfälle att framlägga vid sammanträdet strax före jul efter min interpellation. Jag vill bara helt kort angiva, att min uppfattning fortfarande är, att det inte räcker att utnyttja hela fredskapaciteten i fråga om framställning av försvarsmedel, utan att man måste utsträcka arbetstiden utöver vad nuvarande arbetstidslagar och andra sociala lagar tillåta. Framför allt måste man arbeta i flera skift i företaget av intresse från försvarssynpunkt, och dessutom måste man ställa om hela produktionen från fredstillverkning

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

till krigstillverkning enligt krigsplaner inom en rad viktiga företag, detta icke bara därför att denna krigsmateriel behövs utan också för att pröva de fabriksplaner, som äro uppgjorda men ännu i mycket ringa utsträckning prövade.

Tyvärr förhåller det sig så, att redan de sporadiska upplysningar, som en enskild riksdagsman kan förskaffa sig — och de äro ju mycket sporadiska på grund av uppenbara sekretesshänsyn — avslöja åtskilliga exempel, där det förefaller som om i varje fall i dag ännu icke den tillräckliga koncentrationen på försvarets uppgifter hade satts i scen. Det är oroande i någon mån att dessa stickprov ge så pass många resultat av denna art. Jag hoppas för min del, att man från regeringens sida skall vara i stånd att avgiva försäkringar om att så mycket nu förberedes och inom loppet av några veckor kommer att vara under utförande, att denna oro kommer att stillas. För egen del får jag förklara, att jag är alldeles ointresserad av de eventuella misstag, som kunna ha begåtts i fjol. Jag är uteslutande intresserad av vilken politik som föres och kan komma att föras under år 1940. Men på denna punkt räcker det givetvis icke med allmänna försäkringar av den art, som statsministern gav i december, hur välkomna dessa försäkringar än äro i och för sig själva, utan där tarvas ytterligare upplysning. Det är icke överdrift, om man säger, att svenska folket har rätt att få besked på dessa punkter så långt som ej speciella sekretesshänsyn göra detta omöjligt. Det råder nog icke någon tvekan om att mycket, mycket mera kan upplysas än som hittills skett.

Låt mig nu formulera endast ett par speciella frågor. Varje sådant resonemang, som jag här för, hotar ju eljest att bli generellt för att icke säga abstrakt. Det är klart, att de exempel, som jag här kommer med, äro en smula godtyckligt valda. Man får betrakta dem såsom endast isolerade exempel.

Är det riktigt, att vårt största företag för tillverkning av stridsvagnar ännu vid årets början bedrev en stor tillverkning för civila behov av diverse saker och icke erhållit order att ställa om sin tillverkning för krigsbehov? I jakande fall: vad är orsaken till dröjsmålet med en så självklar och välbehövlig åtgärd? Icke kan väl regeringen på denna punkt ha väntat på organisationen av industrikommissionens krigsmaterielavdelning? Låt mig där också skjuta in en liten fråga, som jag närmast riktar till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet. Vi ha en stor brist på järnvägsvagnar i Sverige. Är det riktigt att i varje fall en del av våra järnvägsverkstäder icke ha fått order att koncentrera hela sin produktionskapacitet på framställning av järnvägsvagnar utan allt fortfarande framställa allehanda varor av ringa intresse för försvarsväsendet och icke arbeta i skift? Om detta är riktigt, vore det givetvis av det största intresse för allmänheten att få upplysning om vad det är, som kan förklara ett eljest så oförklarligt förhållande.

Vidare skulle jag gärna vilja rikta uppmärksamheten på en annan sak, givetvis även här med reservation för att kanske de underrättelser, som stått till mitt förfogande, äro ofullständiga; det gäller tillverkningen av ammunition. Det har försports, att tillverkningen av ammunition i Sverige allt fortfarande är synnerligen otillräcklig och att detta delvis beror på att det råder brist bl. a. på icke yrkeslärda kvinnlig arbetskraft i vissa företag, så att dessa företags produktionskapacitet icke kan fullt utnyttjas. Med andra ord, att arbetsstyrkan ännu icke är eller i varje fall för några veckor sedan icke var fulltalig, ännu mindre någon verklig krigsmobilisering genomförd. Om detta, som jag tror mig veta, är fallet vid åtminstone ett företag, frågar man sig med tanke på den stora reserv av kvinnlig arbetskraft som finns här i landet: hur är det möjligt, att det kan finnas arbetslösa icke yrkeslärda kvinnliga arbetare på en plats, medan man i andra trakter icke kan få tillräckligt antal ens för tillverk-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ningen av de viktigaste slagen av krigsmateriel? Det har berättats för mig, att den lön, som i varje fall vid *ett* sådant företag erbjudes — och som givetvis är avtalsenlig — ligger så lågt, att när utifrån kommande kvinnlig arbetskraft, som ju har högre levnadskostnader än den på orten boende, betalt dagliga resor och inackordering, ha de kvar endast några tiotal kronor i månaden. Det är alldeles klart att man inte kan begära, att de t. ex. skola lämna Stockholm eller Göteborg, där de kunna få t. ex. som hembiträden 60, 70 eller 80 kronor och allting fritt, för att fara långt bort till en annan trakt och där få bara något tiotal kronor i månaden över. Om detta är fallet, frågar man sig, varför icke radikala åtgärder vidtagits, som sörja för att lönerna på dessa områden bli konkurrenskraftiga, vilket ju kan ske genom att man ändrar på lönerna eller sänker priset för inackordering. Inte skall väl Sveriges försvar undvara den erforderliga ammunitionen därför att man inte kan kosta på sig att höja ersättningen åt kvinnliga arbetare med t. ex. ett tiotal kronor i veckan, så att dessa löner bli konkurrenskraftiga. Det är närmast med ängslan, som man erfar, att även i sådana fall, där löner tyckas ligga på en icke konkurrenskraftig nivå, det göres försök att erhålla »frivillig» kvinnlig arbetskraft. Inte kan väl meningen vara, att den offervilja, som ligger bakom de frivilliga kvinnliga organisationerna, skall leda till att folk skall taga anställning under betingelser, som måste innebära underbetalt arbete? Den som skall flytta från den plats, där hon bor, lämna sitt hem och ge sig in på ett nytt område, gör ju uppoffringar nog därigenom. Förutsättningen bör då vara, att vederbörande kan få ungefär samma lön som vid arbete på annat håll.

Jag har berört denna fråga, herr talman, för det första därför att den ingalunda är oviktig i och för sig själv, men framför allt därför att det enligt min uppfattning är ytterst viktigt, att den kvinnliga arbetskraften här i landet kommer till användning i mycket större utsträckning än för närvarande, och att det alltså är betydelsefullt, hur hela denna fråga gripes an från början. Det är också viktigt, att man kan ordna det så, att tjänsteplikten undvikas så mycket som möjligt, men det går naturligtvis inte utan att man försöker med att bjuda en konkurrenskraftig levnadsstandard. Jag hoppas varmt, att arbetsmarknadskommisionen efter uppmaning från regeringen får möjlighet att snabbt ingripa, så att fall som dessa icke upprepas, och att inte i januari månad 1940 produktionen av krigsmateriel hindras av sådana förhållanden, när det finns arbetskraft disponibel på andra platser. Statsrådet och chefen för socialdepartementet har uttalat, att den arbetslöshetspolitik, som för närvarande behöves, i hög grad måste innebära en överflyttning av arbetskraft. Nåväl, här finns det då ett exempel, som jag hoppas icke kommer att i nämnvärt antal upprepas, på fall, där det finns utrymme för en energisk politik av den arten.

Jag skall tillåta mig att mycket kort beröra en annan fråga rörande vår ekonomiska försvarsberedskap, ehuru den inte direkt gäller försvarets effektivitet utan sparsamhet med användning av medlen. Detta är indirekt en effektivitetsfråga, därför att om man använder de tillgängliga medlen ekonomiskt, har man möjlighet att få mer för dem. Det har kommit till min kännedom, att svenska myndigheter för lågskor åt krigsmakten i vissa fall begärt läder av en så utsökt kvalitet, som vanliga människor använda till skafven på ridstövlar. Detta nödvändiggör en sådan sortering av lädret, att endast de finaste skinnen kunna användas. Detta i sin tur åstadkommer en fördyring av lädret med 30—40 procent och därtill en försening av leveranserna. Ja, om resten av det svenska folket kan använda vanlig boxkalv eller t. o. m. boxsidor till lågskor, då frågar man sig, om inte detta borde vara möjligt inom försvarsväsendet. Ifall jag inte är fel underrättad är detta inte en rent tillfällig företeelse, utan det har förekommit liknande praxis vid åtminstone ett av vapnen under

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

åtskilliga år. Jag skulle gärna vilja fråga, huruvida detta förfarings sätt dragits inför regeringen och vilken ställning som regeringen i så fall intagit. Över huvud taget vore det säkert av mycket stort intresse både för riksdagen och hela svenska folket att erfaras, huruvida regeringen har gjort något särskilt för att hos alla människor som syssla med inköp för militära ändamål inplanta tanken på nödvändigheten av att iakttaga största möjliga sparsamhet. Jag har åtskilliga andra exempel av liknande art, men jag skall av tidshänsyn förbi gå dem.

Möjligheten att öka produktionen i försvarssyfte är givetvis i hög grad beroende på att *arbetsmarknadsproblemet* löses. Det vore enligt min mening värddefullt, om chefen för socialdepartementet kunde lämna några upplysningar, hur långt planerna på skolning och omskolning av arbetskraft avancerat. Har man därvidlag beaktat de erfarenheter som gjorts bland annat i Tyskland, där man under senare tid genom effektiv skolning nedbringat utbildningstiden för en murare till sex veckor och för arbetare vid mekaniska verkstäder till sex månader? Tempoarbetare kunna då tydligen utbildas till verkstadsarbetare under loppet av några månader. Om det nu är riktigt, att produktionen för försvarsändamål i mycket stor utsträckning kräver verkstadsarbetare, medan det är önskvärt att vår export av verkstadsprodukter icke nedbringas mer än nödvändigt, så att man alltså kan konstatera ett oerhört ökat behov av verkstadsarbetare, då skulle jag vilja fråga, vilka åtgärder som vidtagits eller planerats för att mycket snabbt öka tillgången på yrkeslärd verkstadsarbetare. På vad sätt tänker regeringen utnyttja den arbetskraft, som är eller blir disponibel inom stenindustrien, byggnads- och möbelindustrierna och andra industrier med starkt minskade arbetsmöjligheter?

Och till slut: vilka planer föreligga med avseende å den kvinnliga arbetskraftens utnyttjande?

Herr talman, jag lämnar dessa frågor för att övergå till att beröra vissa, kanske jag får säga mera direkt nationalekonomiska aspekter på vårt ekonomiska mobiliseringsproblem. Det är uppenbart, att den nuvarande upprustningen kommer att starkt försämra vår betalningsbalans. Redan under 1939 hade vi en brist i handelsbalansen på 610 miljoner kronor — enbart i december 103 miljoner. Ännu mer uppseendeväckande är det emellertid, ehuru jag inte är säker på att alla till fullo beaktat detta förhållande — att riksbankens förråd av guld och valutor sedan augusti månad sjunkit med över 500 miljoner kronor. Visserligen ha privatbankernas förråd något ökats, men nettoförsämringen för bankväsendet är omkring 450 miljoner kronor. Det är visserligen sant, att vi allt fortfarande ha 1,500 miljoner i guld och valutor, men en minskning av 450 miljoner under loppet av några månader måste i alla fall vara högst oroväckande. Vi få komma ihåg nödvändigheten av allttjämt fortsätta stora krediter till Finland och behovet av ökade inköp av krigsmateriel i utlandet. Den fråga, som det förefaller mig att regeringen snarast möjligt borde deklarerat sin ståndpunkt till, är denna: är det försvarligt att tillåta en oehjdad import av varor till Sverige, både av lyxvaror och av mindre nödvändiga varor? Jag tror för min del icke att detta är tillrådligt. Jag tror tvärtom, att svenska staten gör klokt i att omedelbart införa en importreglering och att den borde ha införts till och med tidigare. Det gäller då inte bara lyxvaror, ty de lyxvaror, man kan inskränka på, äro kanske inte så många, när man tar hänsyn till de handelsavtal och andra dylika omständigheter, exportmöjligheter o. s. v., som få beaktas. Men det finns en hel del mindre nödvändiga varor, varav landet redan nu har stora lager. Frågan är närmast den: är det klokt att använda våra guld- och valutatillgångar för att öka lagren även av mindre nödvändiga varor, när redan nuvarande lager kanske anses räcka i tolv månader?

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Jag tror för min del, att det är bättre att spara på de valutor, som där eljest skulle åtgå.

Men jag vill göra ett tillägg rörande regleringen av importen och skall då be att få vända mig till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Jag förmodar att statsrådet har givit de instruktioner till livsmedelskommissionen, som ligga bakom den senare tidens försök att ordna en serie av importmonopol för ett stort antal väsentliga livsmedel. Jag tänker då inte på fodermedel och sådana saker, där det finns speciella skäl, men jag tänker på de upplysningar, man har fått om att det för en rad andra artiklar ifrågasättes liknande importmonopol, där alltså alla importörer skulle tvingas in i en sammanslutning. Såvitt jag har mig bekant är anledningen till att denna politik ännu icke genomförts, att den på goda grunder stött på starkt motstånd från importörerna, vilka hävda att importen skötes smidigare och bättre med ett friare system. Det vore givetvis av största betydelse för riksdagen att få veta, innan saker av så stor principiell betydelse äro genomförda, huruvida regeringen beslutat en dylik politik, syftande till att skapa en serie importmonopol av samma typ som inom fodermedelsbranschen, eller huruvida och i vad mån det varit falskt alarm. Kanske t. o. m. livsmedelskommissionen varit ute på i någon mån egna vägar?

Jag tror för min del, att det är anledning att göra en importreglering icke minst för att spara på vårt tonnage. I det sammanhanget skulle jag gärna till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet vilja framställa den frågan: Efter vilka riktlinjer skötes för närvarande den svenska sjöfartsregleringen? Det är en av de punkter, där det varit omöjligt även för en intresserad iakttagare att få någon egentlig upplysning. Jag tror inte jag är ensam om att säga, att det skulle vara mycket värdefullt att få kännedom om dessa riktlinjer och därvidlag samtidigt få upplysning, huruvida det verkligen är sant, att vid vissa tillfällen svenska redare hållit tillbaka tonnage i tanken att vänta de litet, så få de nog högre frakter. Det vore intressant att få veta, om det verkligen är möjligt, att svenskt tonnage fått ligga stilla kanske under någon vecka i tider som de nuvarande, därför att vederbörande väntat på att få högre frakter? Man vet att redare klagat över att det skulle vara orättvist, att inte svenska redare få taga ut samma frakter som utländska. Även om det inte är fullt klart, vad som här sker, kan jag nog tillägga, att jag har mig bekant så pass många konkreta omständigheter både från början av september och senare, att man kan säga, att herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet har en mycket stor uppgift att med fast hand genomföra en reglering av sjöfartsnäringen, som för närvarande ensam av våra stora näringar förtjänar vida mer än under fredstid, och samtidigt göra fullt klart, att det nu icke är en tid, då det är lämpligt för en viss näring att förtjäna på hela folkets bekostnad.

Konsekvenserna av den mycket farliga ställning, vari vår betalningsbalans nu befinner sig, och av den nödvändighet att hushålla med guld och valutor, som därav följer, synas icke blott vara, att vi få reglera importen av varor. Jag tror för min del, att konsekvenserna sträcka sig längre. Jag tror det blir absolut nödvändigt att försöka hindra kapitalflykt. Det har under de senaste månaderna gått ut ur landet belopp, som med säkerhet överstiga 100 miljoner kronor. Denna kapitalflykt fortsätter trots de försök till mjuka bestämmelser genom frivilliga överenskommelser med bankerna, som man gjort under någon tid. Den fortsätter på olika vägar, som jag nu inte behöver taga upp tiden med att beskriva. Det sägs t. o. m., att det finns organiserad verksamhet av folk som skall resa till Amerika att taga med sig stora kvantiteter av svenska sedlar och växla dem mot dollar i banker i Newyork. Bankerna skicka sedan

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tillbaka dessa sedlar till Sveriges riksbank, som inte kan underlåta att honorera dem. Det finns många andra metoder, genom vilka kapital rinner ut. Bland annat lära, så otroligt det kan låta, svenska exportörer, även rederier, i viss utsträckning låta sina valutor stanna i utlandet i stället för att ställa dem till riksbankens förfogande. Med kännedom om erfarenheterna från ett stort antal andra länder, som gått igenom precis samma erfarenheter som vi, får jag uttala den uppfattningen, att nuvarande system med avseende å kontroll av kapitalrörelserna icke duger i längden. Det är vida bättre att genomföra en effektiv valutareglering.

Till sist, herr talman, vill jag uppställa den frågan: Kan en politik av denna art genomföras i Sverige utan att framkalla *inflation*, en stark prisstegring? Ja, enligt min mening beror detta på hur den ekonomiska politiken skötes. Det går, om denna politik anpassas på rätt sätt, annars går det icke. Jag har haft tillfälle att följa utvecklingen i ett annat land av ungefär samma storlek som Sverige, där man under 18 månaders tid bedrivit en upprustning av ungefär samma art som den svenska, och i detta land har man lyckats hindra varje väsentlig prisstegring. Förutsättningen för detta är emellertid naturligtvis, att löner och jordbrukspriser hållas någorlunda stabila, ty i så fall kommer följderna av den ökade köpkraft, som framkallas av statens åtgärder, att bliva en ökad produktionskvantitet och icke höjda priser. Här i Sverige är det inte riksbankens politik, utan det är närmast regeringens jordbrukspolitik, som har den avgörande nyckelpositionen, när det gäller förhindrande av inflation i landet. Ty genom nuvarande avtal följa industriarbetarnas löner i viss mån levnadskostnaderna, och levnadskostnadernas förändring domineras av ändringar i jordbrukspriserna. Enligt min mening bör jordbruket därvidlag behandlas på samma sätt som alla andra näringar och samma plan följas som vid prisövervakningen inom industrien: kompensation för alla höjda produktionskostnader men icke mera. Jag vill livligt uppmana herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att i anslutning till den skrivelse, som riksdagen godkände förra året i december på förslag av första särskilda utskottet, låta utföra beräkningar, hur mycket det svenska jordbrukets produktionskostnader stigit. Inte hur många procent de stigit — det är rätt ointressant — utan hur många hundra miljoner de stigit med sedan i fjol. Därav kan man se, hur stor procentuell höjning av priset på jordbruksprodukter, som är nödvändig för att kompensera prisstegringen på produktionskostnaderna. Man gör mycket ofta det felet, att man säger att om kostnaderna stigit med 10 procent, skola priserna på produkterna höjas 10 procent. Detta är oriktigt, ty jordbrukets kostnader för inköp uppgå till kanske 400 miljoner kronor, men det producerar för låt oss säga 2,000 miljoner, och om kostnaderna stiga med 10 procent, blir det 40 miljoner, men om produktpriset stiga 10 procent, gör det 200 miljoner. Utan att man har till sitt förfogande en dylik beräkning rörande stegringen av jordbrukets produktionskostnader svävar hela vår jordbrukspolitik i luften. Genomföres en sådan politik, att jordbrukspriserna hållas någorlunda stabila och därför även industriarbetarelönerna förbli det, och om man dessutom sköter den statliga inköpspolitiken med försiktighet och tillgriper ransonering av vissa råvaror vid behov, kan jag för min del, herr talman, inte se annat än att det bör vara möjligt att bedriva en upprustning, sådan som den av mig ifrågasatta, utan att framkalla någon väsentlig prisstegring.

Många människor bli kanske överraskade av detta påstående och säga: Inte kan staten låna så väldiga belopp! — Jag vill härtill svara: Det är nog bättre att inte tänka så mycket på lånandets och sparandets storlek; det väsentliga är att ett land har möjlighet att skaffa sig alla de saker, som landet

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

självt kan producera. Kanna vi producera denna rustningsmateriel, ha vi också råd till det. Den punkt, där vi måste se upp, är att inte allmänhetens köpkraft blir så stor, att det blir brist på konsumtionsvaror och att dessa därför stiga i pris; lyckligtvis finns det för närvarande ingenting som tyder på en sådan brist. Jag kan inte se, att det av penningpolitiska skäl föreligger — för närvarande — något behov av höjda allmänna konsumtionsskatter, som skulle nedpressa konsumtionen. Huruvida sedelstocken stiger med några hundra miljoner eller ej, är ur den synpunkten alldeles likgiltigt. Jag vill också framhålla, att man icke bör lita till de gamla metoderna att motverka inflation med räntehöjningar och sådant. En alldeles för stor stegring av räntesatserna har enligt min mening redan ägt rum, när obligationerna nu avkasta 4 % i stället för 2 ³/₄. Detta jämte penningbristen har medfört, att byggnadsverksamheten hotas av ruin. Det vore ytterst olyckligt, om den privata byggnadsverksamheten rent av skulle gå ned till en tiondel eller en femtedel av vad den varit. Det finns ingen anledning att icke uppehålla byggnadsverksamheten i den mån man har trä, tegel och byggnadsarbetare. Man kan behöva spara på järn och använda metoder, som äro mindre järnkrävande, men möjlighet finnes till en ganska betydande byggnadsverksamhet.

Den räntenivå som nu föreligger är icke något uttryck för den naturliga prisbildningen. Den är helt och hållet artificiell och beror på att riksbanken varit tvungen att sälja valutor och guld, så att den indragit 500 miljoner kronor från kapitalmarknaden, samtidigt som allmänheten från affärsbankerna tagit ut åtskilliga hundra miljoner, som man stoppat i byrålåden. Det är denna dubbla press från riksbanken och allmänheten, som skapat penningbristen i affärsbankerna och som är orsaken till deras ovillighet att ge kredit till byggnadsverksamheten. Enligt min mening är det nödvändigt, att man mycket snart skrider till rationella och energiska åtgärder genom en samverkan mellan riksbanken, riksgäldskontoret och finansdepartementet i avsikt att snabbt åstadkomma en sänkning av räntenivån och framför allt avhjälpa penningbristen, så att man möjliggör en byggnadsverksamhet, som visserligen inte blir lika stor som vanligt men som dock icke inskränkes mera i förhållande till den vanliga än vad tillgången till arbetskraft och råmateriel gör nödvändigt. En effektiv valutareglering skulle även ur denna synpunkt vara värdefull, därför att den skulle stödja obligationsmarknaden och göra det möjligt att hålla lägre räntor.

Ja, herr talman, sammanfattningsvis vill jag uttala, att det nu enligt min mening kräves mycket energiska åtgärder för en industriell mobilisering och för en allmän ekonomisk anpassning efter upprustningens krav. Någon invänder kanske, att jag här inte har talat för någon liberal metod. Nej, det är riktigt. Man kan inte helt plötsligt inställa ett helt lands näringsliv på en sådan uppgift som den nu föreliggande och samtidigt sätta sin lit helt och hållet till »krafternas fria spel». Vill man målet måste man också vilja medlen. Kort sagt, man måste utan dröjsmål sätta Sveriges ekonomi till hälften på krigsfot. Går det så illa, att vi om några månader komma i krig, ja, då skola vi vara mycket glada över att i tid ha vidtagit denna åtgärd. Tungt kommer ansvaret då att drabba dem som icke efter förmåga medverkat till en sådan ekonomisk mobilisering. Men slippa vi undan kriget, visar det sig att krigsfaran avtager, då möjliggöres givetvis en gradvis demobilisering av vår ekonomi. Då kunna vi — trots kostnaderna — vara tacksamma att ha undslupit.

Enligt min mening har svenska folket rätt att få veta mer än det hittills har fått angående regeringens syn på dessa för vårt folk så avgörande frågor. Det räcker inte i dagens läge att diskutera utrikespolitiken, hur domi-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

nerande den än i och för sig kan anses vara. En energisk behandling av de frågor, som jag här har tillåtit mig att beröra, är bl. a. en förutsättning för att Sverige skall kunna uppträda utåt på ett sådant sätt, att vi ha möjlighet att med framgång föra den utrikespolitik som regeringen vill föra. Det är utomordentligt önskvärt att regeringen tar svenska folket i sitt förtroende på dessa punkter. Inte minst ur demokratisk synpunkt är det viktigt att upplysningarna komma via den svenska riksdagen. Det är klart att det finns vissa sekretesshänsyn att taga, men regeringen kan utan olägenhet upplysa mycket, mycket mer än som för närvarande sker.

Regeringen har i dag fått många bevis på riksdagens förtroende. Det finns en väg att bevara detta förtroende. Det är, såvitt jag förstår, att regeringen genom sina handlingar visar sin fasta vilja att leda vårt folk till lösning av nationens livsuppgifter. Men detta förutsätter snabba och energiska ingripanden för att åstadkomma en vida längre gående mobilisering av landets ekonomiska resurser än som för närvarande sker. Jag hoppas och tror att detta skall bli regeringens väg.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! När jag lyssnade till herr Ohlins anförande, tyckte jag mig få rätt att komma till den slutsatsen, att herr Ohlin säkert har förmåga att fråga mer än vad vi tretton i regeringen kunna svara. Jag vill emellertid försöka att på några punkter ge svar, så gott det nu går.

Till en början vill jag då understryka att regeringen har vidtagit åtgärder för en planering av vår tillverkning av krigsmateriel av olika slag. Denna planläggning har för länge sedan börjat, inom vissa områden är den genomförd, och krigsmaterieltillverkningen är där i full gång. På andra områden har man ännu inte hunnit så långt, men man tar den ena biten efter den andra. Vid denna planläggning har industrikommissionens krigsindustriavdelning utgått ifrån den enligt min mening sunda principen, att man i möjligaste mån skall försöka samordna civil tillverkning med tillverkningen av krigsmateriel. Det är antagligen detta som har gjort, att herr Ohlin ibland kunnat få sådana sporadiska upplysningar som att vissa industrier fortfarande bedriva en viss civil tillverkning.

När det till exempel gäller tillverkningen av järnvägsvagnar ber jag dock herr Ohlin observera, att kommunikationsministern i sitt förslag till tilläggsstat vid detta års riksdag begär 7.5 miljoner kronor just för dylik tillverkning, och jag föreställer mig, att den planlägges och även med det snaraste kommer att sättas i gång. Detsamma tror jag man kan säga beträffande exemplet om vår främsta stridsvagnsindustri, där jag dock inte riktigt vet vad herr Ohlin syftar på, eftersom mer än en industri kan tänkas komma i fråga. Jag vill inte fördjupa mig i den saken. Överhuvud taget tror jag att man skall vara ganska misstänksam mot de där sporadiska stickprovsupplysningarna som man får. Det är väl ofta så att de spegla allenast en sida av saken. Man kan aldrig riktigt genomskåda vilken ställning den person har som givit den ursprungliga upplysningen, och hur det egentligen hänger samman.

Det kan ju vara en brist från min sida, men jag har verkligen inte hört att man på sina håll vid ammunitionstillverkningen skulle lida brist på kvinnlig arbetskraft på grund av för låga löner. Däremot vet jag att man på vissa håll har att kämpa med en brist på arbetarbostäder, och att detta utgör ett hinder för att i tillräcklig snabb takt dra till sig den arbetskraft som behövs. Man utnyttjar så gott det går alla möjligheter att låta arbetarna bo i omgivningen, anlitar alla tillgängliga kommunikationsmedel och försöker på det sättet öka bosättningsräjongen, men man kommer slutligen till en gräns, som man icke kan överskrida, utan blir tvungen att vidtaga direkta åtgärder för

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att öka tillgången på bostäder. Jag undrar om det inte just är en sådan sak som herr Ohlin sporadiskt har fått tag på och som man kanske givit en annan färg än den i verkligheten har.

Jag måste också för min del bekänna min okunnighet rörande arméns stora pretentioner på lädrets kvalitet när det gäller skodon. Jag har försökt att mycket noga följa inkallelserna av värnpliktiga, jag har besökt truppförbanden i samband med inkallelserna, jag har sett när utrustningen lagts fram. Jag har också varit i tillfälle att konstatera, att när en värnpliktig har kommit och erbjudit sina egna skor till inlösen, har det pris han fått betala för skorna och nu velat ha tillbaka av kronan, varit väsentligt mycket högre än det pris för vilket armén får sina skor. Detta måste ju tala mot den omständigheten att förvaltningarna skulle ställa orimliga krav på kvaliteten. Ändock måste jag säga att det inte är några dåliga skor som kronan tillhandahåller de värnpliktiga.

Härvid kommer jag helt naturligt in på frågan om sparsamhet. Det är inte lätt för mig att övervaka att sparsamhet iakttages, det förstår envar. Försvarsväsendet är en ofantlig förvaltning som inte är så lätt att överblicka. Det har från högsta håll, både i kommandoväg från försvarsdepartementet och från överbefälhavaren, gått ut allvarliga erinringar till dem det vederbör att på olika områden iaktta all sparsamhet och all försiktighet, när det gäller att handha kronans medel och materiel. Vi kunna i stort sett inte göra mer. Det är klart, att det kommer en revision. Det kommer, som herr Ohlin påpekade, en extra revision. Dessutom ha förvaltningarna sin tekniska revision. Men det ligger i sakens natur, att denna övervakning kommer något i efterhand, och jag för min del vill säga, att man gör saken en större tjänst, om man, när man verkligen har belägg för att det på militärt förvaltningshåll förfarits på olämpligt sätt i ekonomiskt avseende, ger mig de nödiga upplysningarna om det speciella fallet, så att jag kan få en undersökning till stånd och statuera exempel. Man gör mycket större nytta med detta än genom att offentliggöra antydningar, som ju icke på något sätt kunna leda till att man kommer sådana företeelser in på livet. Ofta kunna de vara överdrivna, och därmed kunna ju sådana antydningar ju också lända till större skada än nytta.

Jag vill alltså framhålla, att från ledningen inom försvarsväsendet gjorts allvarliga försök att få till stånd sparsamhet och aktsamhet med kronans egendom. Det kommer att bli granskning i all den utsträckning, som kan ske. Vill man komma till bättre resultat, är vägen alltså den att ge försvarsministern verifierade uppgifter, som göra, att man lättare kan tränga saken in på livet.

Till sist skulle jag bara vilja säga, att det ju är givet, att de planer för den svenska krigsmaktens försättning på krigsfot i materiellt avseende, som utarbetas och genomförs, komma att föreläggas riksdagen. De komma helt naturligt att föreläggas riksdagen i samband med äskandet av de medel, som komma att behövas. I vissa fall kommer äskandet helt säkert att ske efter det att pengarna ha använts. Det kan inte hjälpas. Vi måste handla på det sättet, att så snart vi få möjlighet att överblicka vad det gäller, bli pengarna anvisade från förskottsstaten, och i sådana fall kommer saken till riksdagen i efterhand. Men samtidigt komma givetvis äskanden om fortsättningsanslag att göras, och i det sammanhanget skola planerna helt naturligt föreläggas riksdagen; de komma åtminstone att bli tillgängliga för riksdagens vederbörande utskott. Men jag tror inte det kan vara någon tanke på att vi i detalj skola inför offentligheten lägga fram det arbete, som här bedrivs. Det är helt enkelt omöjligt att göra detta.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr statsrådet **Eriksson**: Herr talman! Jag skall försöka att, så gott jag kan, svara på en annan fråga, som herr Ohlin framställde. Den gällde principerna för den svenska sjöfartsregleringen.

Denna reglering har hittills byggt på en licensgivning för resor i utrikes fart. Den inrikes farten har däremot varit helt fri, utan någon licensgivning. Den svenske redaren har således kunnat välja mellan att gå i utrikes fart eller att gå i svensk inrikes fart, närmast kustfart. Det kan nog inte förnekas, att man särskilt under den senaste tiden har kunnat förmärka en viss tendens på sina håll, att redarna gå över med tonnaget från den mycket riskfyllda utlandsfarten till kustfart.

I dag har det emellertid framlagts en proposition med förslag till en ny lag i detta ämne, en lag, som åsyftar att utvidga licensförfarandet till att omfatta även den inrikes farten. Sedan denna lag — som jag hoppas kommer att ske — har antagits av riksdagen, blir redaren alltså tvungen att begära licens av vederbörande statliga myndighet för såväl inrikes som utrikes fart. Det enda alternativ, som återstår för redaren, om han inte vill göra det, är att helt lägga upp fartyget och inte gå i vare sig inrikes eller utrikes fart. Mot en sådan eventualitet — om han väljer den utvägen — kan man inte heller med den föreslagna nya lagen göra något. Då återstår intet annat än att tillgripa den allmänna förfogandelagen, vilket ju onekligen är en mycket tung och ohanterlig utväg. Skulle det verkligen visa sig att en uppläggningskontroll kommer till stånd, som inte är tillräddig ur samhällsekonomisk synpunkt, kan det bli nödvändigt att utvidga den statliga kontrollen över rederinäringen. För min del hoppas jag, att det inte skall visa sig vara nödvändigt.

Vad själva fraktsatserna beträffar, fastställas de av statens sjöfartsnämnd. Utgångspunkten för detta fastställande är, att sjöfarten skall vara lönande — det är tämligen naturligt, tycker jag — men att vinsterna inte skola bli obehörigt stora. I vad mån sjöfartsnämnden lyckas med denna avvägning, som ju med hänsyn till de skiftande förhållanden, vilka för närvarande råda inom den utrikes sjöfarten, är otroligt svårt, kan man faktiskt inte säga, förrän resultaten av resorna föreligger. Kammaren kan emellertid vara övertygad om att regeringens följer fraktavvägningen med det allra största intresse.

Herr **Ohlin** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Med anledning av herr statsrådets och chefens för försvarsdepartementet uttalande, att bristen på arbetskraft vid ammunitionstillverkningen möjligen sammanhänger med bristen på bostäder, vill jag meddela, att det troligen förhåller sig så i det av mig åsyftade fallet. Men det finns ju möjlighet för vederbörande arbetare att bo någon mil från arbetsplatsen! Detta kan medföra utgifter för resor, men man tycker att det vore naturligt, att företaget i fråga då borde bära kostnaden för resorna, innan det kan ordnas med bostäder. Bostadsbristen behöver alltså inte i och för sig utgöra något hinder, om man verkligen vill åstadkomma arbetsmöjlighet.

På tal om skodon underlät herr statsrådet påpeka, att när man köper 100,000 par, får man dem väsentligt mycket billigare, än om man köper ett par skor i en affär. Distributionskostnaderna för skodon äro nämligen mycket höga, därför att det kräver så mycket arbete att sälja dem.

Jag gläder mig åt herr statsrådets löfte att välvilligt ta emot alla påpekanden om eventuella besparingar. Jag har tidigare fått den upplysningen — som tydligen är oriktig — att herr statsrådet av naturliga skäl är så upptagen av arbete, att det inte skulle löna sig att göra hänvändelser i mindre frågor. Jag är naturligtvis tacksam för att detta misstag har rättats.

Till sist vill jag säga, att fastän man, såsom herr statsrådet framhållit, inte

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kan i detalj upplysa om förhållandena beträffande den industriella mobiliseringen, tror jag i alla fall att det finnes ett betydande gränsområde mellan den återhållsamhet, som hittills har iakttagits i detta hänseende, och att upplysa om allt i detalj. Det finns en mellanståndpunkt, som jag tror skulle bidra till att stärka svenska folkets tilltro till att det nuvarande arbetet för försvaret är så effektivt som det kan göras.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vill endast upplysa om en sak, som jag trodde att jag hade antytt i mitt förra anförande. I det av herr Ohlin avsedda fallet äro redan alla bostäder intill två mils avstånd från industriorten tagna i anspråk för arbetarebefolkningen, och man kan icke tänka sig en bosättning på större avstånd på grund av den tid, som åtgår för resan.

Då tiden nu var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att avbryta den pågående överläggningen för att fortsätta densamma vid aftonsammanträdet.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 12—15 och 17 blevo desamma på begäran bordlagda.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 13, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 2, av herr *Herlitz*, om åtgärder i syfte att skapa större klarhet med avseende å den rättsliga innebörden av riksdagens beslut och uttalanden;

nr 3, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., angående stads rätt att uttråda ur landsting;

nr 4, av herr *Wagnsson*, angående provisorisk omorganisation av tekniska skolan i Stockholm;

nr 5, av herr *Ström, Fredrik*, m. fl., angående provisorisk pensionsförstärkning för civila och militära pensionstagare m. m.;

nr 6, av herr *Ström, Torsten*, m. fl., om pension åt slöjdläraren J. A. Larsson;

nr 7, av herr *Wagnsson* m. fl., rörande tiden för ikraftträdandet av lagstiftningen om villkorlig dom m. m. den 22 juni 1939;

nr 8, av herr *Roos*, om beredande av ökad säkerhet för dödsbodeläggares intresse i fråga om dödsbos egendom;

nr 9, av herr *Andersson, Emil*, m. fl., om anslag till premier för deltagande i sillfiske vid Island;

nr 10, av herr *Berg, Robert*, om åtgärder till förbättrande av bostäderna ombord å svenska fartyg;

nr 11, av herr *Frändén*, om ändrad ordning beträffande tillsynen över statens sinnesslövärd;

nr 12, av herr *Ström, Fredrik*, om utredning beträffande en förbättrad körskoleundervisning m. m.;

nr 13, av herr *Ström, Fredrik*, om utredning rörande förutsättningarna för ett auktoriseringsförfarande för vissa reparationsarbeten å motorfordon; och

nr 14, av herr *Ström, Fredrik*, angående en stilistisk överarbetning av vägtrafikstadgan.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Linder* för tiden från och med den 18 innevarande månad till och med den 3 nästkommande februari.

Justerades ett protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.23 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 17 januari e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

*Statsverks-
propositionen*
m. m.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1—3.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Det viktigaste Sveriges riksdag i dessa tider har att överväga är det utrikespolitiska läget och Nordens, enkannerligen Sveriges läge. Den debatt, som redan ägt rum, visar ju också, att så fattar riksdagen saken, och så fattar säkerligen också det svenska folket vårt uppdrag här i riksdagen. Sveriges folk bör i dessa farofyllda och ödesmättade dagar få all den kunskap om läget, som kan ges. Det skall icke famla i dunkel. Sveriges riksdag bör beredas tillfällen att överlägga om utrikespolitiken och detta helst kontinuerligt, så att riksdagen kan ge sin opinion och mening till känna oavlatligt under riksdagens gång. Vägar böra sökas, så att detta kan ske utan att skada landets intressen, om situationen skulle tillspetsas.

Sverige och hela Norden torde, såsom flera talare redan konstaterat, icke på 150 år, kanske icke på flera hundra år, ha befunnit sig i en så stor fara som nu. Före Finland, som nyss överfallits av en diktaturstyrd stormakt, har en lång rad andra små stater antingen erövrats eller ockuperats av imperialistiska makter. Faran för de ännu fria små staterna är mycket stor, emedan vissa stater synas hysa den meningen, att små fria nationer icke ha något existensberättigande. Vad det pågående stora kriget mellan Tyskland och västmakterna, ännu blott i sin linda, av strategiska skäl kan bringa de små folken av fara, veta vi icke.

Först nu se vi klart, vilken fruktansvärd olycka som drabbat världen genom Nationernas förbunds sönderfall och särskilt genom att principen om den kollektiva säkerheten icke kunnat förverkligas. Till denna tragiska utveckling ha små och stora stater samma skuld. Ej minst de små staterna göra klokt i att erkänna sin egen bristande beslutsamhet härvidlag. Endast om folken och regeringarna och parlamenten inse sina misstag härvidlag, kan efter en ny fred, som vi må hoppas skall byggas på en rättvis, folkförsonande och alla folk omfattande grundval, ett nytt folkförbund uppstå, vars ledstjärnor måste vara rätten, solidariteten och handlingskraften.

För oss är Finlands hjältemodiga försvarskamp, som hela världen och främst Sveriges folk hyllar av överfyllda hjärtan, det största hopp vi äga. Redan genom sin klokhet, fasthet och militära kraft, sin frihetskärlek och

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sin inre enighet en förebild har Finland genom sin obevekliga vilja till motstånd mot erövraren och sin tappra strid satt stål i alla små folk, fördrivit den föraktliga defaitismen, där den börjat spira, och väckt de djupa ledens hänförelse och offervilja inom alla folk, ej minst hos oss.

För Nordens folk står Finland som en sköld. Finland kämpar — som många, kanske alla föregående talare ha sagt — *vår* kamp. Det är *vår* plikt att göra det yttersta för Finland. Den strid, som nu föres i detta vårt broderland, är icke som 1918 ett inbördeskrig, där den ena delen av nationen står emot den andra, utan ett försvarskrig, där hela det samlade eniga finska folket kämpar mot en yttre erövrare, som trängt in i landet med eld och svärd för att kuva det, för att nedslå dess nationella frihet och krossa dess demokrati och folkstyre. Därför se vi, hurusom både i Finland och i andra länder de, som 1918 i fråga om det finska kriget stodo oense, nu stå eniga för Finlands rättvisa sak.

Sedan flera år har jag för min ringa del vid remissdebatten med en viss envishet tagit till orda för ett nordiskt försvarsförbund. Tillsammans utgöra de nordiska staterna genom sina naturrikedomar, sin stora industri, sitt utvecklade jordbruk, sin fulländade tekniska utrustning, sin ungdoms idrottsliga fostran bra nära en stormakts vederlike, åtminstone på dessa områden. Ett nordiskt försvarsförbund, militärt väl rustat, skulle inge en hälsosam respekt åt alla håll. Ingen stormakt skulle vilja i onödan utmana ett samlat, genom flottor och arméer liksom genom inre sammanhållning starkt Norden. Hade Nordens folk tidigare insett styrkan i ett försvarsförbund och genomfört ett dylikt, är det min tro, att Finland undgått kriget och att faran för Norden icke varit så stor som den är nu i dag. Ett nordiskt försvarsförbund skulle varit det säkraste låset för vår fred och neutralitet. Och skulle likväl ett överfall på Norden ha skett, skulle vi samlade ägt alla utsikter att segerrikt bestå och med visshet rädda den nordiska friheten, som i nuvarande tidsepok är en och odelbar.

Ännu är det måhända icke alldeles för sent att söka skapa ett nordiskt försvarsförbund, men varje dag är dyrbar. Ett sådant förbund bör stå alliansfritt till stormakterna och allenast avse att bevara Nordens frihet. Är det för sent, eller äro icke de nordiska folken beredda att samla sig till ett gemensamt försvar av sin frihet, så måste vi hjälpa Finland på alla de övriga vägar, som nu äro möjliga.

Helst böra de nordiska folk, som ännu icke äro anfallna, handla gemensamt i denna livsviktiga sak. Jag instämmer härvidlag helt med vad den ledande danske folketingsmannen Christmas Møller nyligen i ett stort politiskt tal yttrade. Han sade bland annat följande: »Den nordiska politiken har ju dock, låt oss säga som det är, i viss grad slagit fel i fråga om Finland. De tre ländernas regerings- och riksdagsrepresentanter borde rådslå med varandra och finna den gemensamma, obrottsliga sammanhållningens väg, som de böra följa nu i det finsk-ryska kriget och under de förhållanden, som kunna uppstå. En av de tre nordiska regeringscheferna borde följa tidens kallelse och dra försorg om att en sådan överläggning kommer till stånd, syftande till det enda målet: en gemensam skandinavisk politik för hjälp åt Finland och till skydd för Norden och deras eget land.»

Så långt den danske statsmannen. Hans ord äro så pass viktiga och riktiga, att om de icke uppmärksammas och om ej en kraftig och positiv, gemensam nordisk politik i fråga om Finland kommer till stånd, faran för vart och ett av de nordiska folken kommer att växa undan för undan.

Jag skall här i dag icke gå in på arten av de överhängande faror, som hota Norden, om Finland skulle bli krossat. Det ha ju för övrigt redan flera

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

föregående talare berört. Jag nöjer mig med att hänvisa till vad härvidlag i en mångfald föredrag, skrifter och artiklar den militära svenska sakkunskapen, enig så gott som över hela linjen, framhållit. Jag hänvisar också till vad flertalet av våra historiker, nationalekonomer och utrikespolitiska sakkunniga, bl. a. en av Sveriges utrikesministrar, förra sändebudet i Paris i många år Albert Ehrensvärd, har sagt liksom vad förre utrikesministern Sandler nyss här yttrade. Därmed vill jag inte ha sagt, att dessa författare eller talare till alla delar skulle ha rätt. Även andra synpunkter kunna förvisso läggas på problemet. Men enhälligheten i de sakkunnigas mening är märklig och ger oss mycket att tänka på.

Vad jag ytterligare i dag vill understryka är det faktum, att hela det svenska folket i denna stund lyftes av en starkt patriotisk och demokratisk, starkt nordisk och starkt finlandsvänlig våg, en våg av en styrka och mäktighet, som ingen nu levande svensk någonsin varit med om. Det svenska folket ända till djupet är berett till de största offer för Sveriges och Nordens frihet.

Jag vill i detta sammanhang beröra presidenten Kallios senaste vädjan till de civiliserade folken, nämligen att de skulle göra sin stämma hörd för att förmå Finlands fiende att avstå från att från luften bombardera obebästa platser, civilbefolkningen, kvinnor och barn. Finland självt har icke ens i repressaliesyfte använt metoden att bombardera civilbefolkningen. Hur vore det, om samtliga nationer till Finland sände kommissioner för att studera krigsföringen mot Finlands kvinnor och barn? Skulle icke en officiell svensk eller nordisk kommission kunna taga första steget?

Samtidigt med att vi taga alla steg för att söka humanisera krigsföringen, böra vi speja efter det ögonblick, då ett initiativ kan tagas för att återställa freden mellan Ryssland och Finland på för Nordens och Finlands frihet säkra villkor. Ju starkare vårt försvar är, ju starkare Nordens stater stå samlade, desto säkrare och närmare nå vi freden och kunna vi se fredens ögonblick nalkas.

Jag vill därför nu även yttra något om vårt eget militära försvar. Det är först och främst en självkritik som jag gör, när jag säger, att vi togo oerhört miste, då vi för femton år sedan nedskuro vårt militära försvar och då vi, ehuru varnade av händelserna under de senaste sex åren, icke snabbare och effektivare upprustat till vår freds och frihets värn. Det enda vi nu kunna göra är att i sista stund uppbjuda alla våra krafter för att i snabbaste tempo skaffa oss en flotta, en armé och ett flyg, som äro mycket starkare än dem vi nu ha. Icke blott i fråga om materiel utan även i fråga om övningstidens förlängning och utbildandet av befäl samt i fråga om skytte- rörelsens stödande måste vi nu taga igen vad vi tidigare försummat. För egen del skulle jag vilja ge ut den parollen, att hela arbetarrörelsen och bonderörelsen borde bli en skytterörelse. Jag är viss om att vi redan nu äga en god och för en fiende mycket farlig krigsmakt. Andan är säkerligen alldeles utmärkt. Men vårt försvar kan bli ännu bättre och måste bli det. Min uppfattning är, att svenska folket nu fordrar detta med lika stor kraft som det någonsin under idyllen fordrat nedrustning och ett mindre dyrbart försvar. Vi hälsa därför regeringens förslag till försvarets stärkande med glädje. Jag sade nyss, att vi alla säkerligen ha känslan av att andan inom vårt försvar är god. Den är god även ute bland folket i landets olika delar. Där råder inte alls någon ängslan, icke någon defaitism, icke någon panik och icke någon försvarsolust. Om man säger så, då är det rena påhittet alltsamman. Jag har frågat många, många inom skilda samhällslager, om de hört talas om någon ängslan eller olust att försvara, till varje pris, vår fri-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

het och vårt oberoende, vår demokrati och våra hem. Ingen enda har visat någon som helst ansats därtill. Ingen känner till någon självuppgivelsens eller försvarsolustens anda. Alla äro lugna och beredda till även de största offer. Regeringen kan säkerligen räkna med ett enigt folk, när den nu går att kräva stora offer för vår frihets värnande. Ingen regering har tidigare mig veterligt någonsin suttit i en sådan position. Ingen regering kommer att ha en sådan folkmening bakom sig som den, vilken, om läget skulle tvinga till försvar av landets frihet, oberoende, självbestämmanderätt och integritet, kallar folket under fanorna. Att en sådan frihets- och fosterlandskänsla lever hos vårt folk, måste för regeringen vara en stark tillgång, en trygghet och en inspirerande kraft.

Att i tider som dessa både den enskilde och pressen måste ådagalägga försiktighet och moderation i uttryckssättet, är för alla uppenbart. Men lika viktigt är, att — det vill jag säga med anledning av herr andre vice talmanens yttrande — även utländska företeelser, som i demokratiens, civilisationens och humanitetens livsintresse måste kritiseras, därest vår motståndskraft mot en fördärlig och nedbrytande propaganda ej skall försvagas, också få kritiseras och ingående belysas. Det pågår genom tusen kanaler en både öppen och hemlig propaganda för de läror och system, som berövat så många folk friheten i världen. Endast en intensiv upplysningsverksamhet om vart dessa system leda, hur de verka och hur de söka tränga sig fram kan hålla de demokratiska folken fria från påverkan. Det är klart, att de, som bedriva agitation för de nya systemen och som genom att injaga fruktan söka skrämra de små folken, icke gärna se, att dessa läror, metoder och system kritiseras. En levande och påpasslig kritik motverkar ju både lärorens och skrämrelsens syften. Lärofäderna och skrämselinjagarna söka därför omintetgöra kritiken genom att få den hejdad och förbjuden i olika länder. Det är av största vikt, att detta icke lyckas. Här måste vi vara på vår vakt och stå det onda emot. Det är därför med bekymmer vi se, att patriotiska, demokratiska, humanistiska tidningar och skrifter, utgivna av allmänt aktade demokratiska män, bli utsatta för trakasserier, ja t. o. m. åtalade och strängt dömda för sin kritik av dessa läror, system och metoder. Om detta sker på initiativ utifrån, föreligger en stor fara ej blott för svensk tryckfrihet utan för möjligheten att försvara svensk demokrati i dess kamp mot osvenska och antidemokratiska läror och metoder. Tillvägagångssättet blir också lätt godtyckligt. Somliga tidningar och publicister åtalas, andra icke, ehuru de säga ungefär detsamma. Somliga bli dömda, andra icke. I vissa fall gå de allra värsta kritikerna av utländska förhållanden fria från åtal, som t. ex. de nazistiska tidningarna. De kommunistiska tidningarna slippa ibland lindrigare undan än de, som försvara demokratien mot dess fiender.

Även oförgripliga och alldeles icke smädliga skrifter indragas utan åtal. Vi uppleva en renässans av indragningsmakten från Karl Johans personliga regementes tid.

Nu förebådas skärpta tryckfrihetslagar, icke till skydd för tryckfriheten utan till dess ytterligare undertryckande. Mot de kommunistiska och nazistiska tryckalstren räcka för visso våra nuvarande lagar, om de med kraft användas. Mot svensk, demokratisk opinionsbildning och kritik av utländsk terror och våld behöva vi inga nya lagar. Jag instämmer i denna fråga helt och fullt med herr Sam Larsson. Fastmer måste vi se till, att den gamla svenska tryckfriheten, som innesluter vår tanke- och åsiktsfrihet, stärkes och icke antastas. Herr utrikesministern har antytt, att det huvudsakligen gällde noti-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ser, som vore skadliga för vårt försvar, vilka borde undertryckas. Om det endast är detta man syftar till, så kan man givetvis ingenting ha att invända, men jag tror, att våra nuvarande lagar räcka för att råda bot på ett sådant illojalt uppträdande. Jag skulle snarare vilja säga, att därest nuvarande tryckfrihets- och jurybestämmelser icke äro ägnade att verkligt skydda nedärvd svensk tryckfrihet, bör i stället en rättelse ske i denna riktning. Behöver i något särskilt fall en speciell aktsamhet från pressens sida äga rum, kommer det att visa sig, att resultatet säkerligen nås bäst, därest skälen äro klara och övertygande, genom samråd med pressens egna män, under det att en motsatt väg allenast kommer att framkalla städse ökat motstånd och missförstånd och till slut uppkalla publiciteten och allmänheten till det mest energiska arbete för tryckfrihetens bevarande. Jag vädjar till regeringen, som jag vill tro verkligen syftar till att tryckfriheten skall bevaras, ehuru man av särskilda skäl är ängslig för vissa tidningars frimodighet, att hellre tolerera ett ord för mycket än att antasta själva fundamentet för vår andliga frihet, vår grundlags palladium, tanke- och tryckfriheten.

Jag skall här ta mig friheten att till kammarens protokoll erinra om vad skalden C. W. A. Strandberg för nära hundra år sedan, då vi hotades av en liknande reaktion, sade. Det är vers, men jag skall försöka läsa det, som om det vore prosa, så kanske det förstås lättare:

Den har intet fosterland, som ställer
 alla lika högt — så sant jag tror,
 den har ingen kär och får ej heller,
 som ej älskar framför allt sin mor.
 Klingar icke modersmålet skönast?
 Binder ej vårt hem med dubbla garn?
 Lyser icke själva ljungen grönast
 på den torva, där vi lekt som barn?

Men vårt land är icke marken bara
 eller språket, som vi lärt så flinkt,
 det är tanken ock, den svenska, klara,
 och vårt frihetsarv, vår själs instinkt
 och vår goda rätt att överväga,
 vad oss höves, öppet, oinskränkt,
 för att sen vår trygga mening säga
 åt all världen fritt och oförkränkt.

Varför hade man då krig förklarat
 mot vårt fria ord oförberett?
 Var det därför, att det uppenbarat
 någon olät, som väl också skett?
 Fly till natten då, som hovsamt tiger,
 döden, som av ingen tunga vet,
 ty där livet rörs och solen stiger,
 blir det sorl — men också verksamhet!

Trälens klenmod gör, att han förkättrar
 varje öppenhjärtigt ord han hör,
 ty han känner mindre sina fjättrar,
 när han tänker som hans herre gör.
 Men ett folk, som fått i arv att länka

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sina öden själv och obestridd,
älskar sina egna tankar tänka,
och det måste säga ut dem fritt.

Fågeln sjunger visst sin längtans kvitter,
om han blott blir matad i sin bur,
men det inre, som ett folk besitter,
öppnas endast av en fri natur.
Vad det känner är ej något ensamt
men en blixst av himmelens förnuft.
Vad det tänker tänker det gemensamt,
och det krymper, om det ej får luft.

Därför ve den hand, som avskär tungan
på det folk, som en gång haft en röst!
Ve den, som med vilja sårar lungan
i offentlighetens breda bröst!
Det är gott att lägga tyngd i slaget,
då man fått en klinga i sin hand,
ännu mer att ha ett ord i laget
en gång, när det gäller folk och land.

Skänk ej bort det, Sverige, som en penning,
skär ej heller bort det som en böld!
Ty vad andras öde tar för vändning,
blir det för din barm en ädel sköld.
Håll dess kopparrundel mot de djärva,
som på friheten begå en stöld,
håll dem högt i luften som Minerva
höll sin fruktade Medusasköld!

Såret efter gammal tvedräkt ömmar
stundom än och kan ej läkas strax.
Men vi drömma ej så svåra drömmar,
och vi klösas ej som fordomdags.
Se, hur våra skogar därför nicka
dag från dag sin fröjd och — ännu mer —
se, hur våra fäder vänligt blicka
genom Vintergatans fönster ner.

Jag tror, att Strandbergs gamla dikt till frihetens ära ännu i dag har giltighet och att vi inte behöva lägga många ord till vad han har sagt, för att vi skola förstå, hur på en gång både oklokt och orätt det vore, om vi nu av fruktan för diktatorerna i världen läte beröva oss vår rätt att säga vad vi tänka om deras system och läror.

Med dessa ord har jag inte velat förneka regeringens svåra ställning. Alldeles inte. Jag är övertygad om att den ställningen är mycket svår, men det är säkerligen bäst, att vi icke inge utlandet den föreställningen, att i Sverige har en regering samma makt över pressen och tryckfriheten som regeringen i ett likriktat land. Får utlandet den föreställningen, att en regering i Sverige är herre över det fria ordet, komma påtryckningarna utifrån att bli allt kraftigare och talrikare. En svensk regering kan då komma i en ytterst farlig ställning och därmed hela vårt land.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Dessutom böra vi betänka, att vår kamp för den nationella friheten icke hotar det stora demokratiska värde, som ligger i vår gamla tanke- och tryckfrihet.

Med dessa ord har jag velat ge min anslutning till en kraftfull politik från riksdagens sida för Sveriges och Nordens frihet, för hjälp åt Finland och för vår demokratis befästande och värnande.

Jag skulle ha stannat här, om jag icke hade fäst mig vid den första delen av herr Sam Larssons anförande i dag på förmiddagen, vari han i dunkla ordalag angrep vissa personer eller grupper, sammanslutningar eller tidningar — det var inte klart vad han syftade på — för att de skulle ha i sinnet något, som icke skulle vara förenligt med svensk demokrati, svensk frihet och svensk kamp för Finland på ett förnuftigt sätt. Då jag tidigare har hört ungefär samma anklagelser från annat håll och då riktade emot Finlandskommittén och Nordens frihet, har jag, som tillhör varken det ena eller det andra av dessa sällskap, vänt mig till riksantikvarien Sigurd Curman och frågat honom, om man inom Finlandssammanslutningarna har några tankar på att komma till livs svensk demokrati eller svensk uppfattning i fråga om riksdagens och regeringens rätt och plikt. Jag har från honom fått ett svar, som jag anser mig böra uppläsa här. Då tror jag, att även herr Sam Larson, vars redliga och rättvisa sinne jag alltid högt uppskattat, skall finna, att han, om han syftat på dessa organ, blivit vilseledd. Riksantikvarien Curman skriver:

»Finlandskommittén, vilken består av 8 personer med professor Andreas Lindblom såsom ordförande, har *uteslutande* till uppgift att leda det högt betydande organisationsarbete, som är nödvändigt för uppsättande av den svenska frivilligkåren och för densammas utrustning och underhåll. Finlandskommitténs arbete är oerhört pressande och ansvarsfullt och tager sina medlemmars arbetskraft i anspråk till det yttersta.

För att stödja denna kommitté och för att i någon mån lätta dess arbetsbörda hava ett antal för saken varmt intresserade personer av olika åldrar och av olika yrken och stånd liksom och av olika politisk färg slutit sig samman till en arbetsgemenskap, som tagit namnet 'Nordens frihet'. Denna krets består av ett 60-tal personer, och jag är dess ordförande. Dess mål är att på olika sätt och inom olika områden understödja Finlandskommitténs arbete. Särskilt har den tagit det nödvändiga propandaaarbetet på sin lott genom ordnande av möten, utsändande av upplysande broschyrer, annonsering o. s. v. för att därigenom söka skapa den nödvändiga bakgrund i den allmänna opinionen, utan vilken en frivilligkår icke kan på kort tid uppsättas. Vid regelbundna sammankomster dryftas de nödiga åtgärderna, och arbetsuppgifterna fördelas mellan kretsens medlemmar, som efter frivilligt åtagande söka genomföra desamma. Vid sammankomsterna hållas även informationsföredrag rörande frågor, som sammanhånga med kretsens arbete, samt rörande den utrikespolitiska situationen på olika fronter. Så har t. ex. en synnerligen initierad person, som tillhör kretsen, orienterat densamma om situationen i Tyskland, en annan kännare har behandlat stämningarna i Frankrike, en tredje Norges syn på Finlandfrågan o. s. v. Kretsen har därigenom fått synnerligen goda och allsidiga informationer om det utrikespolitiska läget, men dess huvuduppgift har dock ständigt varit och är alltfört att utföra nyttigt och nödvändigt hjälparbete åt Finlandskommittén.

Att kretsen skulle hava några som helst inrepolitiska mål eller att den, såsom det nämnda ryktet velat göra troligt, skulle syfta till något slags försvagande av vår demokratiska samhällsordning är ett så löjligt påstående, att man icke kan begripa, hur något sådant kan uppstå. Kretsen består av

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

medlemmar av de mest skilda politiska åskådningar från yttre vänstern till högern. De flesta kunna troligen betecknas såsom radikala. Även beteckningen aktivister vore oriktig, om med aktivist menas krigshetsare à tout prix. Men *aktiva* äro dess medlemmar, ty alla önska i handling bringa hjälp åt Finland och framför allt åt frivilligrörelsen.

Åsikterna om bästa sättet härför äro helt visst mycket varierande bland medlemmarna, men alla äro eniga om att *under förhandenvarande förhållanden* är frivilligrörelsens väg den enda möjliga att beträda, om man vill driva realpolitik, och det önska vi alla. Rent politiskt reagera vi lika starkt mot nazism som mot bolsjevism, men eftersom Finlandsfrågan är vårt stora och enda intresse, hava vi icke anledning att befatta oss med den förstnämnda faran. Vår ställning är emellertid fullt klar åt alla håll. Jag skulle finna ryktena enbart löjväckande, om man icke bakom dem kunde spåra den rena okunniga illviljan. Är det en s. k. viskningskampanj av det kända slaget? Jag vill gärna tro, att så ej är fallet.»

Så långt riksantikvarien Curman.

Jag tror, att vi kunna vara överens med ordföranden i sällskapet Nordens frihet, att den verksamhet, som här är skisserad, endast kan vara till nytta i arbetet för den opinionsbildning för Finland som hela det svenska folket är ense om. Jag har ansett mig böra med anledning av herr Sam Larssons anförande framföra dessa synpunkter. Och med dessa ord, herr förste vice talman, vill jag till slut endast uttrycka den förhoppningen, att regeringen, som ju har framlagt ett program för vårt försvars stärkande och som även verkar för hjälp åt Finland, allt eftersom vi kunna göra det inom ramen för vår situation, skall vara övertygad därom, att hela det svenska folket är överens att dess arbete för försvaret och dess arbete för Finland är något, som vi alla uppskatta.

Herr Branting: Herr talman! Jag måste börja med några ord i anledning av herr Sändlers uppseendeväckande tal i förmiddags. Jag beklagar uppriktigt, att jag inte kan ansluta mig till de föregående talare, som lagt stora blomsterfång framför herr Sändlers fötter. Jag kan inte heller instämma med den talare, som nyss gav uttryck för den uppfattningen, att herr Sandler i sitt anförande representerade en överväldigande del av svensk opinion. Jag tror tvärtom, att saken ligger så till, att denna opinion står bakom den nuvarande regeringens politik, sådan vi känna den.

Nu kan man ju fråga sig: Är detta icke samma sak? Utrikesminister Günther ville, mycket välvilligt, förstå herr Sändlers yttrande såsom en anslutning till regeringens politik. Visserligen satte han efter denna tolkning ett frågetecken. Jag fruktar i stället, att man måste tolka detta yttrande i rakt motsatt riktning eller, för att använda klara verba: såsom en ganska uppseendeväckande krigsförklaring gentemot denna politik. Nu skulle man måhända inte göra så stor sak av vad en enskild riksdagsman här har yttrat, men eftersom ju ett icke obetydligt antal talare har instämt med herr Sandler och vi även hört diverse bravorop och applåder efter hans anförande, synas mig dessa förhållanden avslöja, att bakom den nu från alla håll deklarerade enigheten bakom samlingsregeringen kunna dölja sig vissa tydligen ganska allvarliga sprickor.

Jag tillåter mig att på några punkter rekapitulera herr Sändlers yttrande.

För det första gav herr Sandler en förklaring till sin avgång ur regeringen. Herr Sandler ansåg, i motsats till sina kolleger, att Sverige hade bort aktivt, med vapenmakt, medverka till Ålandsöarnas trygghet, och så-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vitt jag förstod vidhåller herr Sandler denna linje. Jag talar inte för ögonblicket om det berättigade eller oberättigade i den ena eller den andra ståndpunkten. Jag vill bara, att man skall ställa saken klar för sig, sådan den ligger till just nu. Det vore väl verklighetsfrämmande att förneka, att den sålunda av herr Sandler rekommenderade politiken skulle ha betytt en inkörsport, genom vilken vi mycket lätt, för att inte säga nästan oundvikligen, hade kommit in direkt i det pågående finsk-ryska kriget. Om herr Sandler icke själv har insett denna konsekvens av sin politik, skulle han icke ha haft den politiska skarpblick, som vi emellertid förutsätta hos honom och hos Sveriges förutvarande utrikesminister. Men å andra sidan, om han klart insåg, vart hans program lätt nog kunde — och kan — leda, förefaller det mig, som om man har rätt att ifrågasätta, om inte herr Sandler camouflerar sin politiska linje med detta tal om Åland. Är det så att han vill, att vi skola gå in för saken där borta i öster, kan han ju säga det direkt!

I själva verket vet jag inte, om herr Sandler har dolt sina avsikter. Han har nyss stått här på denna plats och tolkat vad som skett under dessa sista veckor — tolkat den starka svenska hjälp, som faktiskt för närvarande på olika sätt gives Finland — såsom *ett sammanbrott av den nordiska politik*, som han sedan länge har företrätt. Häri ligger uppenbart, att herr Sandler anser denna svenska hjälp till Finland vara så pass obetydlig och värdelös att, när icke mer än detta givits, hela den så kallade »nordiska politiken» har brutit samman. Om jag därvidlag har missförstått herr Sandler, tror jag att han skulle göra inte bara mig, utan oss alla en stor tjänst genom att förklara sig närmare. Men vad som i stället enligt herr Sändlers mening borde ha skett — i stället för den politik, som har förts, i stället för den hjälp, som har lämnats Finland — ja, det förstå alla; det skulle väl helt enkelt ha varit vad som en gång i världen kallades för »den modiga uppslutningens» politik.

Jag vill säga från början, att när jag här uppträder med en bestämd polemik gentemot herr Sandler, så är det därför, att jag har den övertygelsen, att den linje, som herr Sandler här företräder, icke motsvarar några finska intressen. Till yttermera visso tillade herr Sandler hotfullt — sedan han alltså konstaterat, att i varje fall hans speciella nordiska politik hade brutit samman — att fastän han sålunda lidit nederlag, var detta nederlag icke detsamma som kapitulation; det sista ordet i denna sak var icke sagt ännu! Jag kan för min del inte fatta detta herr Sändlers yttrande såsom annat än ett slags krigsförklaring mot den politik, som samlingsregeringen företräder.

Denna situation, mina herrar, är ganska olycklig. Det kan synas egendomligt, och för några kanske opassande, om jag här uttalar min uppfattning om herr Sandler som politiker, men med den ställning som han har, och med den linje som han driver, må jag därur hämta ett berättigande. Jag vill då inte fördölja min uppfattning att man om denne svenske politiker kan säga, att han med sina briljanta egenskaper, sin klarhet och sin rättskaffenhet förenar ett drag, som på mig gör intryck av en slags hårdhet, för att inte säga fanatism, och som i mina ögon gör honom till en ganska farlig man i denna stund. Herrarna skratta! Ja, om man skattar mycket ringa vad herr Sandler betyder just nu, så kan det ju hända att händelserna ge dem rätt, som skratta åt talet om herr Sändlers betydelse i svensk politik. Det är möjligt, att de få rätt, som ha en sådan uppfattning — jag hoppas det! Om herr Sandler emellertid kommer att fortsätta att hålla tal i samma anda som vi hört här i kammaren i förmiddags, blir situationen i detta land ganska orolig.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Sandler är känd såsom en mästare i formuleringskonst — det veta vi alla — men icke desto mindre måste jag ytterligare säga, att jag icke har det intrycket, att han representerar den grad av smidighet, som situationen för ögonblicket kräver.

Sakligt sett vill jag tillåta mig att påpeka en del punkter i herr Sandlers anförande, som på mig verkade såsom oklarheter, fastän de ingalunda framträdde såsom sådana, då man hörde dem. Som jag nyss sade, formulerar ofta herr Sandler sina satser med en glasklar enkelhet och slående tydlighet, och det är först då man sammanställer det ena uttrycket med det andra, som en viss oklarhet kan framträda. Jag vill bara fästa uppmärksamheten på, hur herr utrikesministern nyss trodde sig kunna tolka herr Sandlers anförande såsom en anslutning till regeringspolitiken. Hur var detta möjligt? Jo, efter de deklARATIONER, som jag nyss citerade och vilkas innebörd synes tydlig nog, kom herr Sandler i alla fall till slut fram till att i olika vändningar tala om — att »vi alla äro eniga om vår neutralitetspolitik!» Hur kan man förstå dessa förklaringar jämsides med varandra? Jag måste också ur mina speciella synpunkter finna det anmärkningsvärt, att den svenske politiker, som på sin tid var den främste representanten här i landet för den så kallade noninterventionspolitiken, den som — om jag får vända mig till herr Ström — alltid stått klart emot herr Ströms, låt vara något fantastiska program om en nordisk försvarsallians — den politiker, som med en rad andra diplomater och statsmän delar ansvaret för att den kollektiva säkerhetspolitiken i Nationernas förbund aldrig blev någon ledande princip, utan som tvärtom alltid företrätt den yttersta försiktighetens linje i diskussionerna därom — och förvisso många gånger talat om för oss att den bästa metoden att »rädda världsfreden» skulle vara att föra en försiktig, återhållsam politik mot de aggressiva makterna — det är, säger jag, egendomligt att just denne politiker i dag stiger upp och mästrar den svenska freds- och neutralitetspolitiken och i denna stund myntar ordet »neutralitetsidioti».

Jag vet mycket väl — ty jag hörde noga på — att herr Sandler lade in detta ord i ett sammanhang, som han kunde formellt försvara. Men det är nu en gång så med sådana där glosor, att de leva sitt eget självständiga liv, och den som slungar ut dem i en viss situation bär också ansvaret för deras politiska effekt.

Herr Mannerskantz erinrade om den paroll, som vi dagligen se i tidningarna: »Finlands sak är vår!» Ja, jag instämmer för min del fullkomligt i den satsen. Men efter de samtal, som också jag har fört med finska politiker i ganska framskjuten ställning, och överhuvud taget efter ett bedömande av situationen, har jag kommit till den slutsatsen, att det ingalunda är något finskt intresse, att Sverige dras in i detta rysk-finska krig. Det är icke heller något finskt intresse, att det finska kriget blir en del av det stora kriget.

Herr Sandler ansåg det inte vara värt att i sitt anförande spilla några ord på den omständigheten, att det finns ytterligare en stormakt vid Östersjön, som på det intimaste koopererar med Sovjetunionen, och att denna omständighet måste tagas med i beräkningen. Det gäller att finna de bästa formerna för den hjälp, som vi alla äro eniga om att lämna Finland. Jag måste därför, herr talman, finna, att hela herr Sandlers problemställning är skev och ofullständig och att utrikesministerns stillsamma ord ställde dessa förhållanden i deras rätta belysning.

Jag har, som jag sade, velat börja med denna polemik mot herr Sandler, helt enkelt därför att jag förmenar, att det anförande, som han har hållit

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

här i dag, inte har gjort Finlands sak eller Nordens sak den tjänst, som jag förvisso tror att han själv avsåg att det skulle göra.

Efter denna replik har jag även så att säga ryggen fri, när jag nu tar upp några andra spörsmål.

Jag har i denna kammare för ett par år sedan tillåtit mig att ge uttryck åt den upprörda indignation, som många medborgare i detta land då kände mot de pågående barbariska luftbombardemangen av spanska städer och byar och mot de fortgående ohyggliga massakrerna av försvarslösa kvinnor och barn.

Redan vid den tidpunkten bevisade den svenska riksdagen genom att bevilja ett anslag, att den icke stod främmande för kravet på en hjälpande handling, i officiell form. Men verkligheten låg vid den tiden skenbart långt ifrån oss, och vid den tiden hette det ju också, såsom jag nyss erinrade om, att vi måste göra våld på vår rättskänsla och låta angriparna hållas, av hänsyn till världsfreden, som man då inbillade sig skulle kunna räddas genom en passivitets politik. I dag har samma verklighet ryckt oss så nära, som det överhuvud taget är möjligt, innan den dånar över våra egna huvuden. Och i dag är också hela svenska folket i grunden upprört och förbittrat över precis samma sorts omänskligheter, som då begingos mot civilbefolkningen i Spanien. — De sårade i Finland ha också under de senaste veckorna fått precis samma bittra lärdom, som man på sin tid fick i Spanien, nämligen att man måste akta sig för att ligga sjuk under Röda korsets tecken!

Sannerligen, vi fullfölja en rät politisk linje, när vi med samma avsky i dag fördöma de gärningar, som vi brännmärkte i går.

Eftersom detta krig har en speciell karaktär, på grund av parternas ställning, vill jag också framhålla: kriget drabbar alltid de fattigare befolkningsslagen hårdast. Så har det alltid varit, och så måste det med nödvändighet bli, på grund av krigets eget väsen. Någon ändring däri inträder inte vare sig genom det totala krigets införande eller därigenom, att angriparen påstår sig vara uppfylld av kärlek till och medömkan med den fattiga befolkningen i det angripna landet.

Jag minns ifrån det spanska krigets tid en bild, som hade sin motsvarighet i verkligheten. Det var bilden av en fattig arbetarhustru, som sträckte sina magra armar mot himmelen, förbannande de mördare, som hade bragt hennes barn om livet. I dag kunna vi tänka oss finska arbetarkvinnor i precis samma läge. Vilket vanvett, om någon verkligen inbillar sig, att det med våra dagars stridsmedel skulle vara möjligt att bekriga en stat och med eld och brand driva befolkningen ut på vägarna och i skogarna, utan att de grupper i det anfallna landet, som äro materiellt sämst ställda, drabbas utsägligt hårt av kölden och hungern, hemlösheten och bristen på kläder och annat!

Redan därför måste ju först och främst arbetarpartiernas representanter, men också alla människor med hjärta och känsla i bröstet, med hela sin energi gå emot och fördöma varje anfallskrig. Så har också skett, och så har den internationella arbetarrörelsen gjort, så länge den existerat!

Jag talade nyss om »angriparen». Vem var det, som för några år sedan gav den klara definitionen på en »angripare», bl. a. såsom en stat, vilken med krigsmakt överskrider en annan stats gränser? Det var ju Sovjetunionens utrikeskommisarie Litvinov. Ironiens genius leker nu för tiden ganska världslöst med politikerna.

Jag har delat deras uppfattning, som mena, att i början av denna riksdag svenska folkets ombud borde från skilda utgångspunkter ge besked om var vi stå i detta land, och jag har också förmenat, att det kan vara fog för att partiledarnas deklARATIONER i någon mån utfyllas av mera individuella stäm-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mor så mycket mer som vi ju alla äro medvetna om, herr talman, att det därvidlag gäller att förena en eventuell frimodighet med en ansvarsmedveten återhållsamhet.

Vi stå i detta nu inför en hel serie av allvarsamma spørsmål, och jag delar därför också den meningen, att riksdagens debatter böra rycka fram ett stycke från den undanskymda plats, som de intagit i landets politiska liv under de senaste åren.

Den gemensamma faran har hos oss frammanat en nationell samling kring vårt främsta, väsentliga intresse: Kosta vad det vill av ekonomiska och personliga offer — Sverige skall förbli fritt och självständigt, svenska folket skall självt bygga sitt land och forma sitt öde, fritt efter sitt eget förstånd och samvete, fritt efter sin egenart! Det äro vi eniga om! Och det är för detta mål vi nu vilja försöka att i samförståndets tecken göra vad vi kunna.

Men jag skulle vilja tillägga några ord. När vi nu samla oss kring vårt eget på detta sätt, såsom naturligt är, sker det utan nationalistisk förhävelse, såsom också utrikesministern, efter vad jag minns, framhöll i sitt utmärkta radioanförande på nyårsaftonen. Vi uppskatta uppriktigt de stora egenskaper, som utmärka andra folk. Vi veta, att somliga nationer kanske äro intensivare och flitigare i sitt dagliga arbete än vi, eller att andra besitta en mera spelande intelligens eller en rikare kulturskatt än vi, eller att kanske andra äga en beundransvärd uthållighet. Det är möjligt. Och att många äro större och mäktigare än vi, det veta vi nog. Men vi känna oss samtidigt övertygade om, att svenska folket på sitt sätt *håller måttet*. Jag vet inte, om det en gång var sant, såsom det sades, att detta folk var »ett trögt folk, fullt av hetsigheter». I dag skulle jag snarare vilja säga, att det är ett lugnt och balanserat folk, som efter ett stormigt och övermodigt förflutet har lärt sig någonting av måttans och begränsningens konst. Jag tror, att vi våga anse, att denna lugna livsart är ett positivt element i det nuvarande disharmoniska Europa. Och skulle det bli fråga om den saken någon gång, tror jag också, att vi skulle vara beredda att infoga vår egenart i en större enhet, i en framtida fri federation av stater. Under en epok, när allting tycks falla sönder, tror jag, att åtskilliga av oss inte endast vilja känna sig som svenskar, utan också gärna skulle vilja bli medborgare i ett morgondagens försonade, förenade och samverkande Europa.

Det kan synas, jag medger det, att stunden är illa vald för att här fantisera om Europas förenta stater. Ty vad vi nu uppleva är ju de krossade illusionernas och den stora förvirringens tid. Nästan alla makter och värden och mått ha blivit liksom förbytta. Det politiska livets fundamentala regler ha på många håll upphävts. Den stormakt, som man trodde vara fredens, börjar plötsligt erövringskrig, under det att den, som i snart tjugu års tid i ord och gärning har fört talan för kriget, i den heliga nationalistiska egoismens namn, visar glödande sympati för freden och för den angripna staten! Relativt lugn råder, där krig är förklarad, men kriget rasar, där formellt sett intet krig finnes. Diktaturerna tala om den sanna demokratien, och demokratierna glida mångenstädes över i diktatur. Skillnaden mellan sanning och lögn drunknar i en syndafloed av sofismer. Höger och vänster, högt och lågt blandas om vartannat.

Vad betyda i en sådan situation ord och politiska idéer? Under förra världskriget samlade sig Tysklands folk främst kring *fosterlandets* stora och löftesrika idé. I Frankrike ville man traditionsenligt se sin kamp såsom förd för *mänsklighetens* skull, under frihetens och fredens baner. Och från England kommo paroller om *demokratien*, som skulle tryggas i världen, och om folkens

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

självbestämning. Vi behöva icke i dag beskriva den brygd, som slutligen kom fram ur det stora krigets häxkök. Men jag tror, att den bittra, desillusionerande verkligheten trots allt *icke* bevisar en bristande hängivenhet hos de kämpande massorna för de ideal, för vilka de gingo i döden. Nej, det var det stora kriget, det långvariga, förödande kriget och dess efterverkningar, som födde den fruktan och misstro och demoralisation, som bära ansvaret för detta Europa från 1919 till 1939, vars tillstånd och politik har utgjort ett hån emot alla dessa ideal.

Vi kunna, herr talman, icke heller i dag göra oss några illusioner. Om vi nu ställa upp för oss, såsom sker här och i alla länder, vackra ideal och vackra mål att sträva mot — det goda och det mänskliga, som till sist skulle kunna förverkligas genom det fria fosterlandet, eller genom demokratin, eller vad man vill — så måste vi ändå innerst veta, att allt detta sannolikt också blir till krossade illusioner och bittra besvikelser för en olycklig mänsklighet, ifall det stora kriget under en lång tid fortsätter att gastkrama världen. Vi ha fått se och lära oss, att krigets krafter undandraga sig alla mänskliga beräkningar, att de, som börja det, aldrig veta var de hamna, och att endast *ett* är säkert: att kriget ruinerar alla, utan undantag, och försämrar alla, utan undantag! Vi ha sett, att det i grunden, för många decennier framåt, fördärvar folkens möjligheter till samverkan och förlamar deras samhällsbyggande och kulturskapande förmåga! Det är därför som vi nu när vi ännu måste anse oss vara i det stora krigets begynnelsestadium tvingas att se mörkt på framtiden, tvingas att stå skeptiska inför alla vackra ord, paroller och ideal. Det är därför vi framför allt måste önska *fred* och i mån av våra fruktansvärta ringa krafter måste arbeta för freden, fred så snart som möjligt, innan framtiden är ohjälpligt fördärvad för oss och alla andra under generationer framåt!

Man har talat om en fred, som icke skulle vara en fred vilken som helst, utan en fred, som »genom rättfärdighet ger trygghet», såsom satsen visst formulerades. Jag fruktar, att vi få vänta länge på en sådan fred.

Ännu är visserligen inte allt hopp förlorat. Ännu våga vi ju tala om och tro på sådana ting som friheten och demokratin, förverkligade genom fosterlandet. Det kan hända, att man i framtiden kommer att anse, att vi ha gjort oss fetischer av dimbilder. Jag medger, att »frihet» är ett mångtydigt och dunkelt ord i de sociala, ekonomiska och politiska sammanhangens värld. Vi veta, att också »demokratiens» begrepp är omtvistat. Men så mycket kunna vi i alla fall säga, att vi bestämt och klart veta vad som *icke* är frihet och *icke* är demokrati!

Det finns emellertid en del människor även i vårt land, som visserligen bekänna sig till demokratin men som tyckas mena, att vi i farans tid provisoriskt skola liksom försätta demokratin i medvetlöshet och dvala, under det att frihetskampen skall ombesörjas av en mer eller mindre odemokratisk eller rent av diktaturliknande regim. Det är möjligt, att man på sina håll så tolkar innebörden av en del lagar, som urtiman nyss antog eller som äro under förberedande. Jag är övertygad om att detta är en misstolkning av riksdagens avsikter med dessa lagar. Jag är övertygad om att en sådan uppfattning, som jag antydde, om sättet att försvara landet, friheten och demokratin bottnar i en bristande kännedom om den verkliga demokratiens förmåga att utveckla styrka och motståndskraft. De, som tendera till att försvara demokratin genom diktatur, ha inte förstätt av historiens lärdomar vilka källor av energi, sunt förnuft, uppfinningsrikedom och förnyelsekraft, som stå den verkliga demokratin till buds.

Jag har, herr talman, tidigare från denna plats talat om försvarsmaktens demokratisering, och jag har sagt ungefär detsamma som den nyss avgångne

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

engelske regeringsledamoten, Mr. Hore-Belisha: »Det har inte fallit mig in, att man kan göra armén alltför demokratisk för att kämpa för demokrati!» Låt mig i dag sluta med att säga, att den största tillgången för Sveriges försvar är just den demokrati, som har spirat upp så småningom i detta land och växt sig allt starkare fram till denna tid, den fria, ansvarsmedvetna demokrati, som sammanför fosterlandets stora arv med det tänkande, viljande, arbetande folket till en orubblig enhet!

Häri instämde herr *Sandegård*.

Under herr Brantings anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Petersson, Knut**: Herr talman! När den nuvarande regeringen den 13 december presenterade sig för riksdagen, yttrade hans excellens herr statsministern bland annat följande: »Samlingsregeringen förväntar, att alla lager inom folket skola stödja den i dess strävanden att föra vårt land genom tidens vanskligheter med bevarad fred och frihet.» I senare offentliga uttalanden av andra ledamöter av statsrådet ha dessa förväntningar upprepats. Det har förväntats, att folket skulle visa regeringen det tillbörliga förtroendet. Ut-sagorna ha haft skiftande formuleringar, men de allra flesta ha handlat om vad regeringen väntar av folket och ha avsett att inskräpa betydelsen av en nödig observans vid fullgörandet av de medborgerliga plikterna.

De många meningarna och förväntningarna ha icke förklingat ohörda. Regeringen har under dagens märkliga meningsskifte kunnat inhösta en rad av energiska, jag kan inte säga annat än kärleksförklaringar. Det har kommit mycket blommor. Hyllningarna ha varit precis så slösande, som man hade anledning att vänta, vid den totalitära parlamentarismens genombrott i svensk politik. Ymnigheten är, såsom vi alla veta, ett kännemärke för den blida årstiden. Kanske bragte den också i dag hos en eller annan av kammarens ledamöter i erinran det epigram, som en gång stod ristat på en grekisk gravvård och som Emil Zilliacus tolkat i följande vackra ord:

Kort är rosornas tid; när den har lupit till ända,
finner din sökande hand törnet men rosen ej mer.

I dagens debatt växlade årstiderna snabbt, mycket snabbt skulle jag vilja säga. På sommarens rika blomsterfång, framburet av ivrigt lojala gruppledare, följde en vintrig orkan, som svepte fram genom denna kammare med en sällsamt gripande kraft.

Det vore icke passande av en enskild ledamot, som icke har någon som helst rätt att tala å andra vägnar än sina egna, att taga avstånd från de många vittnesbörd om den nuvarande samlingsregeringens utomordentliga kvalifikation, som avgivits av erfarna och vittnesgilla män. Men det har föresvävat mig, att något ändå borde yttras så att säga vid sidan av den förbehållslösa och sedesamma bejakelsen. Denna bejakelse blir dock i grunden en rätt dålig vägledning. Skall dagen överhuvud taget bli till någon glädje för regeringen, måste det framföras även någonting annat än endast nitiska trohetsförsäkringar. Jag tillåter mig därför, herr talman, att såsom ett komplement till den redan besvarade frågan, vad regeringen väntar av oss, uppställa frågan, vad landet och folket vänta av den sittande regeringen.

Utan att giva mig ut för att vara bättre underrättad i denna sak än någon annan, tror jag mig dock kunna svara på frågan ungefär så här: landet väntar i dessa skickelsedigra tider av sin regering först och främst en fast, beslutsam och oförfärad svensk politik. Det väntar sig icke någon socialdemokratisk politik eller någon högerpolitik. Det väntar sig inte ens någon liberal

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

politik. Det väntar sig helt enkelt en svensk politik och en beslutsam svensk politik. I valet mellan självhjävdelsen och efterlätenheten, mellan tillförsikten och klenmodigheten, mellan beslutsamheten och överksamheten tror jag, att landet föredrager de förstnämnda alternativen. Landet vill hos sina styresmän se en frimodig uppsyn och ett frimodigt handlande. Skulle något tvivel härutinnan vara övrigt, förutsätter jag, att det fullständigt skingrats av de allmänna och varma bifallsrop, som hälsade det svenska svaret på de ryska protesterna.

Däremot är jag inte så säker på att landet väntar eller sätter något pris på en sådan tystnad och tystlåtenhet, som vi på sistone så mycket hört talas om. Jag tror, att det tvärtom förhåller sig så, att folket bra gärna skulle vilja veta en smula mera om ett och annat, om vart kursen styr hän och om vilka mål som ställts upp för svensk politik. Det skulle säkerligen också vilja veta en hel del om med vilka medel regeringen ämnar förverkliga denna politik. Med andra ord, landet väntar av sin nya regering upplysning och vägledning. Det väntar upplysningar om landets läge och sig företeende förvecklingar och vägledning rörande de utvägar ur svårigheterna, som stå till buds.

Mycket är i denna stund oklart och tarvar upplysning. I svensk utrikespolitik har neutraliteten länge varit den fasta ledstjärnan. Det kan icke ha undgått någon iakttagare av händelseförloppet, att förutsättningarna för den traditionella neutralitetspolitiken på många sätt förändrats.

Historiskt sett växte småstatsneutraliteten fram ur 1800-talets maktkamp mellan de europeiska stormakterna. Denna maktkamp var något, som de mindre länderna icke ville lägga sig i. De hade där ingenting att hämta, ingenting att vinna, men allt att förlora. Följaktligen förklarade de sig ointresserade, utanförstående och neutrala. Denna neutralitet blev som regel också respekterad. Det finns visserligen ett undantag, nämligen undantaget från år 1914, men just detta undantag synes mig vara ett vittnesbörd om vilken ofantlig betydelse som stormakterna själva tillmätte småstatsneutralitetens oantastbarhet. På kränkningen av Belgiens neutralitet följde dock omedelbart den engelska krigsförklaring, som kanske annars icke hade kommit, i varje fall icke vid den tidpunkten.

Det är tydligt, att neutraliteten i denna nedärvda form icke kan ha någon tillämpning på det fallet, att expansionsdriften, makthungern och offensivanvändan rikta sig direkt mot den av småstaterna representerade neutralitetsviljan. Den kan alltså rimligtvis icke ha någon tillämpning på vårt förhållande till den finsk-ryska konflikten. Det har härom redan tidigare i dag talats så mycket och på ett sådant sätt, att det befriar mig från att ytterligare behöva utveckla denna tankegång. Jag skulle bara vilja säga, att det uppenbarligen icke är någonting annat än ett självbedrägeri, när man söker att definiera vårt förhållande till det stridande Finland med termer, som hämtats från neutralitetsrättens i skilda urkunder nedlagda formler. Varje sådant försök måste hamna i idel självofsägelser. Det förefaller mig också, som om regeringens argumentation i dagens meningsskifte något påminner om ett uttalande, som jag för några dagar sedan mötte i en i Stockholm utkommande kvällstidning, där det hette, att världen nu borde vara på det klara med såväl vår obrottsliga neutralitet som vår fullständiga solidaritet med broderlandet i öster.

Vi stå här inför ett problem, som vi måste besinna oss över. För min del kan jag icke annat än beklaga, att den man, som varsamt och tålmodigt men med seg målmedvetenhet sökt att bringa den allmänna opinionen i vårt land till insikt om tidens frågeställningar och de möjliga förutsättningarna för vårt

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

handlande, icke längre kan utöva något direkt inflytande på svensk utrikespolitik. Icke dess mindre är det min övertygelse, att lösningen av dagens problem måste sökas någonstans i närheten av de linjer, efter vilka han sökt sig fram. Nordens fred och Nordens frihet äro tänkbara endast i samband med en nordisk neutralitet, som representerar en makt, stark nog att stå inkräktaren emot. Neutraliteten är nämligen, såsom professor Eli Heckscher vid ett tillfälle påpekat, numera icke längre någon tillflykt för den svage, utan på sin höjd den starkes värn.

Om jag går vidare i det ämne, som jag uppställt, alltså frågan om vad folket väntar av sin regering, kommer jag just till detta, den svenska samhörigheten med Finland. I det stycket synes det mig, som om man med fullt förtroende skulle kunna säga, att det svenska folket av sin regering väntar ett förbehållslöst infriande av de förpliktelser, som medlemsstaterna i nationernas förbund samfällt åtagit sig. Jag tror, att folkets känsla av dessa förpliktelser är så stark, att de enskilda villigt skola träda till, där neutralitetens rättsregler, sådana de ännu uppfattas, sätta en gräns för regeringens handlingsfrihet. Det finns ingen neutralitet i världen, som kan förbjuda svenska män att ställa sig sida vid sida med Finlands tappra soldater. Alla de, som beslutat att så göra, följas av våra bästa önskningsar om en lyckosam framfärd. Och låt mig därtill lägga en förhoppning, att de frivilliga skola samlas i ständigt tätande skaror kring denna nordiska, denna svenska uppgift, att värna våra barns fred och vår egen frihet. För mig står det såsom det självklaraste av allt, att nordisk rätt måste gälla överallt, där den av ålder gällt. På någon annan förutsättning kan vårt land icke grunda sin politik.

Hans excellens herr utrikesministern fann det vid ett tillfälle tidigare under dagens debatt angeläget att framhålla, att de beskyllningar, som framförts mot regeringen för bristande sympatier gentemot frivilligrörelsen, voro fullkomligt ogrundade. Det är med en djup tillfredsställelse, jag noterar detta uttalande från regeringsbanken. Det skulle kanske för mig få en ännu mera övertygande kraft, om det följdes av en bestämd föresats att tysta den olust, som även inom regeringskretsar då och då kan komma i dagen, så snart frivilligrörelsen bringas på tal.

Vad framtiden bär i sitt sköte veta vi icke, men vårt öde måste vi möta med oförfärad tillförsikt. Det ankommer på landets styresmän att göra oss beredda för varje prövning. I denna stund väntar landet av sin regering en jätteanstängning för att snabbt bota de sista revorna i vår militära beredskap. I det ämnet har redan ordats så mycket, att jag intet behöver tillägga.

Med någon tvekan nalkas jag ett annat spörsmål, nämligen förhållandet mellan regeringen och pressen. Jag har vid ett par tidigare tillfällen dristat mig att här i kammaren taga till orda i denna fråga. Sista gången jag så gjorde blev jag av en aktad kollega på Göteborgsbanken förklarad obehörig. Lyckligtvis har ämnet redan bragts på tal, och jag kan möjligen anföra denna omständighet såsom en ursäkt för att jag till vad som redan sagts vågar lägga ännu ett par ord.

I likhet med ett par föregående talare finner jag den åtalskampanj, som på sistone fortgått och som bland annat resulterat i att en högt värderad och aktad före detta ledamot av denna kammare blivit dömd till tre månaders fängelse, vara ett mycket olyckligt inslag i den senaste tidens händelser. Det är icke min mening att kvälja dom eller att ingå på någon utredning om justitieministerns åligganden enligt tryckfrihetsförordningen. Jag tillåter mig dock att bringa en omständighet i erinran. Förhåller det sig icke så — jag vågar rikta mig direkt till statsrådet och chefen för justitiedepartementet — att åtalen enligt tryckfrihetsförordningen § 3 mom. 9 på ett säregt sätt grup-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

pera sig kring sådana tidpunkter i Sveriges historia, då utrikesledningen av en eller annan anledning kommit att isolera sig ifrån den allmänna folkmeningen? Om detta är fallet — och jag tror, att det finns anledning att förut-sätta, att det verkligen är så — ligger inte däri en fullgod anledning för rege-ringen att besinna sig i saken? Därtill finns, såvitt jag förstår, så mycket större anledning, som det rimligtvis icke kan vara lyckligt att riva upp en strid om elementära och dyrbara medborgerliga rättigheter under en tid, då den nationella enigheten blivit icke ett önskemål utan en nödvändighet.

Vi ha tidigare i dag haft nöjet att lyssna till ett mycket tänkvärt inlägg i denna fråga av hans excellens herr utrikesministern. Han anförde därvid olika exempel på den skada, som en alltför stor publicitet, även utan att bakom den-samma kan sägas ha legat någon ond avsikt, kan förorsaka regeringen och även enskilda intressen. Så vitt jag förstår, har den inrättning, som brukar benämnas statens informationsbyrå, fattat såsom en av sina uppgifter att i detta stycke gå pressen till handa med råd. Det utskickas också genom tid-ningarnas telegrambyrå esomoftast varningar till tidningarna att icke offent-liggöra det och det meddelandet eller att ingenting skriva om den eller den sa-ken. Jag har i dag tagit med mig ett par sådana meddelanden, och jag skall be att få läsa upp dem såsom en illustration till den problematik, som jag tror föreligger på denna punkt. Ett meddelande lyder på följande sätt: »Till re-daktionen. Ej för publicering. T. T.» — det vill säga tidningarnas telegram-byrå — »kommer att tillsvidare i radio utsända det finska högkvarterets dag-liga kommuniké även på det finska språket. Det är emellertid av flera skäl önskvärt, att detta förhållande icke göres till föremål för omnämnande i pres-sen.» Ett faktum, som det stått varje radiolyssnare i vårt land — och de äro som bekant inte så få — fritt att själv konstatera, får icke omnämnas i pressen!

Jag skall be att få anföra ytterligare ett sådant exempel, som jag tror i nå-gon mån kan belysa de svårigheter, under vilka även den lojalaste press arbetar i avseende på hithörande förhållanden.

En amerikansk bildbyrå utsände för någon tid sedan ett fotografi av ett nytt jaktflygplan. Fotografiet åtföljdes av ett meddelande om att jaktplanet i fråga möjligen i framtiden skulle komma att införlivas med det svenska flyg-vapnet. Detta fotografi med åtföljande text anlände lördagen den 13 januari till olika tidningsredaktioner, och det publicerades i all oskuld åtminstone i en tidning följande dag, alltså den 14 januari. Dagen därpå, måndagen den 15 januari, utsändes på kvällen genom tidningarnas telegrambyrå ett meddelande till tidningsredaktionerna. Ej heller detta meddelande är avsett för publice-ring, så jag hoppas att här närvarande referenter hålla sina pennor stilla. Meddelandet hade följande lydelse: »Chefen för flygvapnet hemställer på det enträgnaste, att de bilder (med vidfogad text), som utsänts genom Telegraf-bild och eventuellt genom andra bildbyråer, icke måtte publiceras samt att ej heller den text, som åtföljer bilderna, blir föremål för omnämnande i tidningar-na. Stockholm den 15/1 1940.» Jag erkänner naturligtvis, att det är bra med meddelanden av denna art, men jag vågar ifrågasätta, om de inte skulle ha större effekt, om de komme tidningarna till handa före publicerandet av den text eller bild, som varningen avser, än en eller annan dag efteråt.

Jag skall tillåta mig att ytterligare något uppehålla mig vid frågan om tryckfriheten. Det är ett ämne, som i hög grad intresserar mig, och jag an-håller om kammarens överseende, om jag är för envis. Såsom vi alla veta, på-går sedan sju år tillbaka en energisk och målmedveten kampanj mot tryckfri-heten i de demokratiska länderna. Den föres i enlighet med minsta motstäu-dets lag och riktar sig följaktligen med förkärlek mot de mindre länderna. Framgångar ha visst icke saknats, men man kan konstatera, att efterlåtenheten

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

genomgående och konsekvent följts av idel olyckor. I säregna och pompösa former har till den svenska tidningsvärlden riktats en offentlig maning till självtukt. Samtidigt gavs ett bemyndigande åt chefen för justitiedepartementet att föranstalta om en utredning rörande nödiga och lämpliga åtgärder mot dem, som icke ställa sig denna maning till efterrättelse. Läget är alltså det, att den svenska pressen för närvarande arbetar under ett hot om legislativa repressalier, för den händelse den icke ställer sig till efterrättelse de önskemål, som uttalats från regeringshåll. För att ge ytterligare eftertryck åt detta hot har en serie tryckfrihetsåtal inletts. Jag har svårt att tänka mig, att en reformering av tryckfrihetslagen, inledd under så sällsamma förutsättningar, kan leda till något lyckligt resultat. Jag är tvärtom av den bestämda uppfattningen, att nu gällande bestämmelser äro till fyllest för varje legitimt syfte. Om de skola tillämpas på det sätt, som nu synes vara meningen, tror jag till och med att en mildring av de starkt elastiska föreskrifterna i tryckfrihetsförordningen § 3 mom. 9 vore mera påkallad än en skärpning. Detta skulle vara det rätta, det svenska svaret till vår tryckfrihets främmande vedersakare.

Det skulle vara ytterst olyckligt, om tron på framtiden och dess livgivande kraft började svikta i en tid, då den är hotad till livet av Europas makthavande och maktberusade kondottiärer. Därför ser jag också med många tvivelsmål på de yrkanden, som i dag framförts om en undantagslagstiftning mot vissa meningsriktningar och åskådningar. Det är icke dessa, utan de otillbörliga förbindelserna med främmande makter som hota rikets säkerhet och statens bestånd. Någon Kuusinen-regering ämna vi icke tolerera. Men alltjämt må det vara tillåtet att tänka fritt i allt, som rör allmänna angelägenheter.

Vad folket i detta stycke väntar sig av regeringen är icke nya förbuds- och undantagslagar, utan någonting helt annat. Vi ha här i landet två landsförädare, som driva sitt spel med vårt folks öde. Deras namn äro Misströstan och Klenmodighet. Om landet skall frälsas undan ofärden, gäller det i första hand att undandraga dessa makter varje tillstymmelse till inflytande på svensk politik. Vi ha alla mött de självuppgivelsens korsfarare, som så gärna undandraga sig de hälsosamma korrektiv, vilka ligga i en full och obeskuren offentlighet i rådslagen. Vi ha alla lyssnat till de menlöshetens självdeklarationer, där sympatierna för Finland flöda i en aldrig sinande ström, men där varje känsla och varje tanke hejdar sig på halva vägen med ett »visserligen, men å andra sidan». Om dessa försagdhetens talesmän råka på några blanknötta glosor från den diskussion, som fördes här i landet för ett kvartsekel sedan, anse de sig ha fullgjort hela bevisningsskyldigheten. De ha även ett känneärke därutinnan, att de betrakta den politiska klokheten, försiktigheten och framsyntheten såsom sitt uteslutande privilegium. Skulle vi icke kunna komma överens om att dessa halva sympatier och halvgångna tankar icke representera det sista ordet i det fruktansvärt allvarliga problemet Sverige—Finland?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Günther**: Jag ber att få erinra den ärade talaren om att han icke rätt citerade, vad jag här förut sagt angående regeringens inställning till frivilligfrågan. Jag framhöll i mitt föregående anförande, att om man i de förebråelser, som nu riktas mot regeringen för en viss ljumhet i frivilligfrågan, vill inlägga en förebråelse för ljumhet mot Finlandshjälpen överhuvud taget, beror detta i så fall säkerligen på ett missförstånd. Jag utvecklade detta vidare så, att jag sade, att regeringen hyser alls icke någon ljumhet i fråga om Finlandshjälpen överhuvud taget, men att den måste förbehålla sig att taga sin ståndpunkt till de olika formerna av densamma. Jag har alltså i mitt förra anförande icke direkt uttalat mig om frivilligfrågan. Nu vill jag emellertid gärna med ett

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

par ord göra detta och uttryckligen förklara, att den olust i regeringskretsar, som det här talats om, känner jag åtminstone för min del inte till. Jag tror därför, att det är fullständigt oberättigat, när man här inte för första utan redan för andra eller tredje gången vill antyda, att regeringen just i denna fråga skulle ha lagt några hinder i vägen.

Vad sedan beträffar den andra fråga, som herr Knut Petersson här drog upp och där han riktade sig direkt mot mig, nämligen frågan om de varningar och råd, som utsändas från statens informationsbyrå till tidningarna och vilkas ointelligenta beskaffenhet han tog till intäkt för att visa, hur oberättigad regeringens inställning till hela denna fråga är, vill jag endast säga, att informationsbyrån naturligtvis inte är fullkomlig. Det kan givetvis förekomma brister. Det är uppenbart, att jag inte i varje detalj kan följa med vad som utgår från denna byrå. Jag har därför inte tidigare hört talas om den varning mot offentliggörande, som herr Petersson omnämnde i sitt första exempel. När jag nu hörde den, gjorde jag emellertid den reflexionen, att denna varning att tidningarna inte skulle omnämna att den finska krigskommunikén utsändes över svenska radiostationer, väl inte precis tillkommit därför att man tänkte på finska eller svenska öron. Man tänkte naturligtvis i stället på att det fanns andra, som genom notiser i de svenska tidningarna, vilka sedan antagligen skulle återgivas i den utländska pressen, skulle kunna ledas på detta spår, att Motalaradion utsänder den finska krigskommunikén, men som sannolikt icke skulle ha märkt detta, om ingenting sades i de svenska tidningarna. — Nu gör det ju ingenting, att man talar om detta fullkomligt öppet, sedan saken ändå förts fram offentligt i den svenska riksdagen.

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yttra mig i ett viktigt ämne, som under dagens debatt bragts på tal i samband med regeringens neutralitetspolitik nämligen regeringens ställning till tryckfriheten.

Denna fråga berördes senast av den ärade ledamot av kammaren, som nyss hade ordet. Eftersom frågan om tryckfriheten av honom sattes i ett intimt samband med vår neutralitetspolitik, skall jag börja med att framföra ett beklagande av att den ärade talaren genom några, så vitt jag kunde fatta, mycket dunkla bestämningar av neutralitetsbegreppet och en mångtydig användning av detta ord sökte sätta i tvivelsmål, att Sveriges regering verkligen driver en neutralitetspolitik sådan att den kan anses förenlig med begreppets nutida bemärkelse. Jag kan inte förstå, hur den ärade talaren, när han framlade denna ingalunda ofarliga sats, samtidigt kunde ge sitt stora erkännande åt regeringens not till Ryssland, ty denna not går ju ut på att övertyga Sovjetunionen om att den svenska regeringen ledes av neutralitetens grundsats. Med anledning av den ärade talarens anförande rörande neutraliteten och vad som förut har förekommit i denna debatt skall jag tillåta mig att göra två korta anmärkningar.

Den ena anmärkningen är, att det är lätt att komma in i *ett krig*, men svårt att komma ut ur *två krig*. Den andra anmärkningen är, att när man talar om en nordisk neutralitetspolitik, som den ärade talaren nyss gjorde, skall man därvid inte glömma *Norge* och *Danmark*. Ett övergivande av en neutralitetspolitik i samförstånd med dessa länder kan *också* betecknas som »ett sammanbrott av det nordiska samarbetet». Så tragisk är den skickesediga situation, i vilken vi befinna oss.

Om jag nu övergår till att tala om regeringens ställning till det fria ordet, så förstår jag att det är ganska självklart att de personer, som ogilla att Sverige för en neutralitetspolitik, också skola ogilla de åtgärder, som rege-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ringen vidtagit för att bringa klarhet i utlandet om att en sådan politik föres från svenskt håll. Det är nu en gång så, att man i utlandet uppfattar ett lands press som ett politiskt instrument, som handhas av landets ansvariga utrikespolitiska ledning. Däråt är ingenting att göra. Jag vet mycket väl att många talare även i debatten här i dag ha givit uttryck åt den meningen, att det inte borde vara så, utan att utlandet borde gå ut ifrån att i Sverige är pressen fri. Därför få vi, borde man då säga sig i utlandet, finna oss i alla angrepp, som kunna ske i svenska tidningar, vare sig det är mot vår politik, mot våra institutioner eller mot våra ledande män.

Men här i Sverige kunna vi inte bestämma över hur uttalanden i den svenska pressen skola uppfattas i mäktiga främmande stater. Därutav följer ingalunda, att vi skola låta utlandet bestämma, vad som skall förekomma i svensk press eller inte. Jag kan nämna för er, mina herrar, med anledning av uttalanden i motsatt riktning, som ha fällt av personer som inte känna till saken, att det har gjorts *många* framställningar från representanter för olika utländska makter under de senaste årens lopp, och inte minst sedan det nya kriget utbröt, som ha gått ut på att regeringen skulle vidtaga åtgärder mot den ena eller andra tidningen, utan att dessa framställningar lett till någon åtgärd. Det måste bero på ett fritt bedömande av den svenska regeringen att bestämma, när den anser det vara nödvändigt att vidtaga åtgärder för att tydliggöra, att den svenska regeringen inte står bakom de angrepp, som i pressen riktats mot den ena eller den andra makten. Vi ha fått många varningar under den sista tiden om de för vårt land farliga verkningar, som smädliga uttryck i olika tidningar ha haft i olika länder. Jag kan, eftersom det numera saknar aktualitet, icke minst efter de komplimanger som här i kammaren av herr Branting givits åt en främmande statschef, tala om att för några år sedan yttrade representanten för detta sydliga rike till mig, att en stor del av hans tid gick åt till att översätta och skicka hem till sin huvudstad artiklar i en tidning, som står herr Knut Petersson nära.

För att emellertid herrarna skola förstå genom ett konkret exempel, hur detta problem ligger till för regeringen ber jag att få erinra om vad som förekommer i notväxlingen mellan Sovjetunionen och Sverige, den notväxling som publicerades för några dagar sedan och som åberopats i kammaren flera gånger. I Sovjets not börja framställningarna gentemot Sverige med dessa påståenden: »Under hela december månad ha mot Sovjetunionen fientliga kretsar och pressorgan med den regeringen närstående tidningen Social-Demokraten i spetsen mot Sovjetunionen bedrivit en otilllätlig kampanj, vilken icke skulle kunna förklaras annat än för det fall, att Sverige befunne sig i krigstillstånd med Sovjetunionen eller förberedde sig till ett krig med Sovjetunionen.» I fortsättningen framhålles, att man i den svenska pressen finner direkta maningar till krig mot Sovjetunionen och yrkanden om väpnad intervention från Sveriges sida i kriget mot Sovjetunionen på regeringen Ryti-Tanners sida. »Nämnda kampanj», säges det, »vilken åsyftar att åstadkomma komplikationer mellan Sovjetunionen och Sverige, röner intet motstånd från svenska regeringen.»

Härpå svaras i den svenska noten, att det här i Sverige finns en enhällig folkopinion till Finlands förmån, och att det »säger sig självt, att en så enhällig folkopinion måste avspegla sig i tidningspressen. Den svenska pressen åtnjuter en vidsträckt frihet att uttala sig i alla ämnen, och den kan därvid stödja sig på den i grundlagen fastställda tryckfriheten. Grundlagen innehåller emellertid också vissa bestämmelser, avsedda att förhindra missbruk av tryckfriheten. Sålunda förbjudas smädelser mot främmande makter och deras överhuvuden, och svenska regeringen underlåter icke att ingripa mot tidnings-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

uttalanden, som icke äro grundlagsenligt tillätna. I detta avseende göres ingen som helst åtskillnad mellan Sovjetunionen och andra makter.»

Detta var således det sätt, på vilket svenska regeringen tog avstånd från det antagande, som Sovjetunionen hade framställt, att de uttalanden i tidningar, mot vilka Sovjets regering vände sig, voro att betrakta som en av den svenska regeringen uppmuntrad kampanj i syfte att förbereda förvecklingar med Sovjetunionen.

Noten visar för övrigt att det också finns andra anledningar, som ha föranlett klagomål från Sovjets sida. Ingen kan i denna stund garantera utvecklingen av vårt förhållande vare sig till Sovjetunionen eller till någon annan av de i kriget inbegripna makterna. Därom vittna bäst de försvarsberedelser, som vi vidtaga.

Det förefaller mig som om det inför denna ovissa framtid skulle vara lämpligt och pliktmedvetet, om man på det håll, som icke har att bära ansvaret för vad som sker och som heller icke kan ersätta vårt folk för de skador, som obetänksamma ord kunna åstadkomma, ålade sig den låt vara smärtsamma självövervinnelsen att man yttrade sig i sak, men avstode från känslans utbrott i för andra stater sårande formuleringar.

Det sades nyss av herr Petersson, att den omständigheten, att regeringen nu har måst skrida till att åtala en del tidningar, visar att vi åter kommit in i en period, som utmärkes av att utrikesledningen är isolerad ifrån den allmänna meningen i landet. Jag skulle, om jag anlägger samma historiska perspektiv som herr Knut Petersson gjorde, när han kom till denna slutsats, i stället vilja säga, att dessa åtal vittna om att vårt land återigen har kommit in i en period av utrikespolitiska faror. Jag tror att vi kanske nu bättre än förr kunna förstå att det i en äldre tid, då utrikespolitiken också var ömtålig, kunde vara nödvändigt för regeringen att försöka lägga band på vissa yttringar i pressen, som ingo utöver grundlagens bud.

Det är naturligtvis en överdrift, som man knappast behöver bemöta, när herr Ström talade om att vi uppleva en »indragningsmaktens renässans». Det är verkligen en enastående frigjordhet från alla juridiska begrepp, som kommer till uttryck i en sådan visserligen verkningsfull, men dock låt mig säga vilseledande formulering. Ty det finns ingen indragningsmakt enligt grundlagen nu för tiden. Indragningsmakten bestod däri att den hindrade en tidning från att komma ut. Det är nu inte alls tal om någonting sådant.

Vad som nu förekommer är endast att regeringen försöker begränsa pressens yttrandefrihet inom de av grundlagen uppdragna gränserna. Regeringen har sannerligen inte gått brådstörtat fram i sina försök att få pressen att iakttaga en viss varsamhet. Man har först varnat pressen på mångahanda sätt genom konferenser och genom uttalanden av olika ledamöter av regeringen, och man försöker ju alltjämt att göra det. Men vi hörde nyss genom den indiskretion som herr Petersson — naturligtvis utan att klart fatta att det var en verklig indiskretion — tillät sig, att en underhandsmetod inte alltid är fullt effektiv. Då herr Petersson inte bryr sig om vädjanden på den vägen, vad skall man då göra? Herr Petersson uttryckte ju en önskan hos svenska folket att ha en handlingskraftig regering. Det återstår då tydligen ingenting annat, om man vill fylla detta önskemål, än att man sätter kraft bakom orden. Denna kraft är på intet vis någon diktatorisk kraft, ty det som sker är egentligen endast en vädjan till det svenska folket. Herr Petersson yttrade, att han inte ville kvälja dom i ett visst mål. Nej, det tror jag nog! Ty vem är det som avgör om en artikel är brottslig eller inte? Jo, det är svenska folket genom det organ, som rättsligen är organiserat för att folket skall uttrycka sitt omdöme, nämligen juryn.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Sam Larsson uttryckte sin tillfredsställelse över att juryn i ett mål hade frikänt den tilltalade. Det sammanhänge med att herr Sam Larsson intog den ståndpunkten, att regeringen visserligen skulle åtala kommunistiska tidningar, men inga andra. Jäväl, men detta är en ståndpunkt som om den skulle tillämpas i hög grad skulle förbrylla juryn. Ty denna måste väl bli fallet, om man åtalade en kommunistisk tidning och den åtalade kunde anföra lika smädliga — eller värre — uttryck ur borgerliga eller socialdemokratiska tidningar och kunde ställa den frågan till juryn, hur i all världen den skulle kunna fälla i detta mål, när i andra fall yttrandefriheten varit mycket vidsträckt. Beträffande det fall, i vilket herr Larsson glädde sig åt juryns friande utslag, vill jag bara nämna att ur artikeln i fråga kan sammanställas en ordlista på smädeord i svenska språket, som börjar med »avskum» och fortsätter med »bedrägeri» och »förljugenhet» och »förräderi» o. s. v. hela alfabetet igenom — dessa ord riktade mot statscheferna i tvenne länder, som inte äro oss alltför avlägsna. När jag — icke på eget initiativ, ty jag driver inte någon egen utrikespolitik i justitiedepartementet — i detta som i alla andra fall i samråd med utrikesministern föranstaltade om ett åtal emot denna tidning, så skedde det naturligtvis för att man skulle kunna göra ett sådant uttalande till främmande makt, som nyss har anförts ur vår korrespondens med utlandet nämligen att svenska regeringen handlat inom grundlagens gränser. Regeringen har i varje fall genom att anställa åtalet visat, att angreppen icke ske med dess goda minne och icke ingå i regeringens politik. Sedan får det ju vara svenska folkets sak att juryn har åtagit sig ansvaret för att anse, att Sverige befinner sig i det läget att dylika skrivelser kunna vara tillåtna.

Jag vill framhålla för övrigt, att det är självklart att uppfattningen om riskerna av dylika smädelse i vissa delar av vårt land står kvar på den ståndpunkt, som litet var intog för några månader sedan, innan det ännu hade gått upp fullt klart och tydligt för dem, som ha tillfälle att följa med vad som händer på detta område, vilka verkningar en obehärskad agitation i pressen kunna ha med sig.

Jag hörde också sägas här i dag till försvar för sådana angrepp av smädlig natur på utlandet, som regeringen önskar förebygga, att det endast är tack vare dessa angrepp som vi lära oss att förstå värdet av våra egna institutioner. Något liknande såg jag också i en stor Stockholms-tidning i fråga om det åtal, som jag här talat om i anledning av herr Sam Larssons inlägg. Denna tidning förklarade när åtalet för smädliga omdömen om främmande makter offentliggjordes, att det var ägnat att väcka häpnad att justitieministern kunde åtala en tidning för »patriotiska uttalanden». Men svensk patriotism behöver väl inte nödvändigtvis uppeldas av eller söka sitt uttryck i en smädlig kritik emot utlandet. Jag är övertygad om att det svenska folket älskar och ärar sina institutioner utan att behöva öka känslan för deras värde genom jämförelser i så utmanande formuleringar. Jag tror att sakliga jämförelser mellan utlandets institutioner och våra egna äro alldeles tillräckliga för att vi skola kunna uppskatta värdet av vad vi ha i vårt fria land.

Jag vill vädja till er, mina herrar, som läsa svenska tidningar av olika åskådningar: Ha ni verkligen fått det intrycket, att vi inte ha en fri press i detta land och i denna stund?

Det är ingalunda regeringens avsikt att förhindra att pressen på det sätt, som vår grundlag har garanterat, fritt yttrar sin mening i alla ämnen, som kunna bli föremål för mänskligt tänkande. När man nu söker väcka till liv oro för att en fara för vårt fria statsskick och för dess livsluft, det fria ordet, skulle hota från regeringens sida, då inriktar man omsorgen om vårt lands

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

inre och yttre frihet åt alldeles felaktigt håll. Det är från helt annat håll, som farorna för vårt fria statsskick och dess fortbestånd hota.

Herr **Sundberg**: Herr talman! Den remissdebatt, som i år går av stapeln, är såtillvida egenartad, att någon opposition i gammal bemärkelse ej kan framföras tack vare den samlingsregering eller, kanske rättare uttryckt, den partiernas samfälliga regering, som i slutet av förra året bildades och vars politiska ansikte i viss mån torde återspeglas i den föreliggande statsverkspropositionen. Emellertid inbjuder det sätt, varpå denna regeringsbildning skedde, till vissa reflexioner, som man vid detta tillfälle inte bör underlåta att framföra från riksdagens sida. Från pressens sida har saken flera gånger påtalats, och man och man emellan ute i landet har den varit ett ofta förekommande diskussionsämne.

Den politiska situationen hade som bekant under höstens lopp utvecklats så, att den sittande regeringen ansåg läget kräva en samlingsregering. I stället för att i enlighet med konstitutionell praxis inlämna sin och övriga regeringsledamöters avskedsansökan, inlät sig emellertid — låt vara efter inhämtandet av Konungens samtycke — regeringschefen på underhandsunderhandlingar med de olika riksdagspartiernas ledande män. När sedan efter åtskilliga kompromisser den nya regeringen blivit de facto klar, då, men först då, inlämnar regeringschefen den gamla regeringens demissionsansökan. Om nu detta förfaringssätt bara vore en formsak — de agerande vilja kanske rubricera det hela så — skulle inte jag höja min röst däremot. Men så är det ej enligt mitt förmenande. Det är tvärtom av reell och betydelsefull innebörd, att den gamla formen vid regeringsbildning respekteras. Om en person får Konungens uppdrag att bilda regering, är det inte detsamma, om denne person är fastkedjad vid en sittande regering och dess olika medlemmar, eller om han är fri från det hänsynstagande, som en sådan ställning ovillkorligen medför. Alldeles särskilt gäller detta, om regeringsbildningen, såsom nu var fallet, aktualiseras i ett för landet allvarstungt och skickesedigt ögonblick. Då om någonsin hade det varit av vikt för en regeringsbildare att kunna skrida till verket uteslutande med målet för ögonen att skaffa de rätta männen på de rätta platserna.

På det jag ej må bliva missförstådd, vill jag genast inflika, att vad beträffar uppdraget att bilda regering borde detta i den föreliggande situationen, även om tillvägagångssättet vid regeringsbildandet varit det normala, enligt min mening ha anförtrots åt den främste representanten för den dominerande folkgruppen i vårt land, arbetarklassen, alltså åt herr Per Albin Hansson. Det hade säkerligen med hänsyn till önskvärdheten att ernå parlamentarisk kontakt med riksdagen också varit en riktig lösning, om ordförandena även i de andra riksdagspartierna inträtt i den nya regeringen. Men att offra ytterligare på partiväsandets altare och gå så långt, som nu skedde, hade ej behövts, och det var nog ej vad vårt folk väntade. Ute i landet hade man börjat hoppas på och räkna med att åtminstone i denna vårt folks ödestimma partipolitiken skulle ha fått maka åt sig, att partierna och partisynpunkterna icke skulle ha fått det allt dominerande inflytandet, så att endast och uteslutande partinamn skulle upptagas på regeringslistan. Man hade heller inte trott att den gamla partitaktiska regeln nu skulle obrottsligt behöva tillämpas, att medlemmarna ur de olika partierna skulle bli representerade i regeringen i proportion till styrkeförhållandet i riksdagen. Synpunkten att regeringskandidatens personliga kvalifikationer skulle vara utslagsgivande, oberoende av vilket parti han tillhörde eller om han överhuvud tillhörde något parti alls, var nog vad de icke politiskt aktiva i vårt land krävde vid detta allvarstill-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

fälle och — det må här vara uttalat — även från många riksdagsmäns sida.

Nu blev det ej så. Partierna och partisynpunkterna främst — denna praxis fick ej brytas! För dess hållande i helgd tvekade man inte att bryta med den praxis, som statuerar det hävdvunna förfaringssättet vid en regeringsbildning. *Mot detta anser jag att vid detta tillfälle en gensaga bör riktas från riksdagens sida.*

En friare och friskare vind blåser nu trots eller rättare på grund av de bistra utrikesförhållandena in över vårt land och värmer i denna fimbulvinter varje fosterlandsväns hjärta. Man har fått vara med om att uppleva en enastående nationell samling, som spontant arbetar sig fram bland vårt folk, man får bevittna hur olika individer och grupper i samhället oberoende av partiskrankor, samhällsklass, stånd eller yrken samlas sida vid sida för att i enighet, offervilja och målmedveten beslutsamhet enas för *ett* gemensamt mål: värnandet av Sveriges och Finlands frihet. Detta betyder att något stort skett och sker i Sveriges gamla land.

Då framställer sig det berättigade kravet att denna strömning, denna samling skall göra sig gällande också i rikets högsta ledning. Ja, mera än så, man fordrar att impulserna underifrån inte blott skola nå upp dit, utan att de där skola tas om hand och ansas för att från denna plattform levandegöras för riksdag och allt Sveriges folk.

Regeringsprogrammet upptar spörsmål, som inskränka sig till de för stunden viktigaste, försvaret, utrikespolitiken och folkförsörjningen. Detta må vara riktigt. Men liksom Sveriges folk gjort sin stora nationella insats, skulle inte också Sveriges regering kunna göra sin och utöver den begränsade ram, regeringsprogrammet omfattar, försöka göra något därutöver, t. ex. att söka ernå en bättre förståelse än hittills i den fråga, som utom försvarsfrågan varit den, som mest skilt borgerlig och socialdemokratisk åskådning, den samhälls-ekonomiska? Man har trott och man har sørjt över, att Sveriges folk varit motsträvt inställt mot vårt försvar. De tider, som vi nu genomleva, ha tillfullo bevisat, att så ingalunda är fallet. Den stora massan har endast varit likgiltig och överlätit saken åt de ansvariga politiska ledarna. På samma sätt torde det nog i grunden vara med inställningen till de ekonomiska problemen. Det är min övertygelse, att den svenska medborgaren i gemen i grund och botten hyllar den ekonomiska frihetens idé och innerst inne erkänner den enskilda äganderättens berättigande. Om de socialiseringstendenser, som framträtt under senare år, framdeles skulle komma att fortsätta eller än vidare utvidgas, komma vi rätt snart till den punkt, då den stora mängden själv fattar innebörden i vad som skett. Den kommer då — det är min tro — att reagera på samma sätt som nu varit fallet i försvarsfrågan. Även om det är svårt att reparera, vad som brister i ett försvar, så går det dock hjälpligt, om tillräcklig nådatid erbjudes, men har man år efter år raserat grundvalarna för ett lands ekonomiska liv, då blir det värre eller rent av omöjligt att inom rimlig tid restaurera vad som rivits ner.

Må nu icke de styrande låta varningarna även i fråga om den samhälls-ekonomiska politiken förklinga ohörda, må de inte skjuta ifrån sig denna för vårt lands fria utveckling så vitala fråga, i vart fall inte om och när en avspänning i läget inträffar, utan må de även i denna krigiska tid besinna, att en viktig förutsättning för demokratisk frihet är — ekonomisk frihet!

Herr Björck: Herr talman! Vi hava hittills i denna debatt huvudsakligast sysslat med de stora problemen, de stora frågorna, som beröra hela vårt

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

folk och stå i samband med den krigs- och kristid, som nu råder i stora delar av världen.

Som en omväxling anhåller jag att under några minuter få taga kammarens tid i anspråk för ett par smärre frågor, som dock beröra en näringsgren, i vilken över 50,000 personer äro sysselsatta eller skola ha sin försörjning utav.

Det allvarliga tidsläge, vari vi befinna oss, kräver offer av oss alla. Envar av oss måste — i större eller mindre grad — finna sig uti att avstå från vad vi måhända tidigare ansett vara nödvändigt för vår trevnad. Vi tvingas att spara och kanhända också försaka åtskilligt, som vi under de goda tiderna vant oss vid. Svårigheter av ett eller annat slag torde drabba alla, oavsett vilken samhällsställning, yrke eller stånd vi tillhöra. Statens möjligheter att ingripa hjälpande och reglerande, där så är av nöden, äro givetvis under nu rådande förhållanden ej desamma som under normala tider. Detta torde stå klart för varje lojal samhällsmedlem.

Emellertid bör det dock ligga i statsmakternas intresse att tillse, att näringslivet och dess utövare ej drabbas av sådana svårigheter eller utsättas för påfrestningar av sådan art, att en näringsgren lider obotlig skada. Blir detta fallet i någon större utsträckning, blir hela samhället lidande härpå. Genom de betydande ingrepp i vissa näringars rörelsefrihet, som statsmakterna de senaste månaderna måst vidtaga, liksom de betydande pålagor i form av såväl direkta som indirekta skatter, som beslutats under de senaste månaderna, ha vissa näringsgrenar fått att dragas med stora svårigheter.

En av dessa näringar, som för närvarande ser med stora bekymmer mot framtiden, är trädgårdsodlingen. Då arbetstidsregleringen för tre år sedan genomfördes även för denna näringsgren, ställde statsmakterna i utsikt en viss kompensation för de betydande kostnadsökningar i avlöningshänseende, som denna medförde. Den utredning, som regeringen år 1937 igångsatte för att undersöka produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnäringen, gav vid handen, att många av näringens utövare arbetade under mycket bekymmersamma förhållanden. Ett stort antal av de mindre företagarna inom branschen fingo enligt utredningen nöja sig med en årsinkomst, som var lägre än våra lägst betalda industriarbetares. Som bekant föreslog utredningen en rad åtgärder för att hjälpa trädgårdsnäringen. Kungl. Maj:t föreslog också i proposition till 1938 års riksdag en rad åtgärder för att stödja näringen.

De av utredningen föreslagna importregleringarna såväl som vissa tullförhöjningar, som även framfördes i motioner vid samma riksdag, ansåg sig regeringen ej kunna tillstyrka. Riksdagen beviljade vad regeringen föreslog men uttalade dessutom, att om det visade sig, att trädgårdsnäringen, sedan den föreslagna organisationen genomförts, var i behov av ytterligare hjälpåtgärder från statsmakternas sida, detta skulle tagas i övervägande.

Den organisation, som det här gäller, Sveriges Frukt- och Trädgårdsodlares Riksförbund, har nu varit i verksamhet omkring ett år. Det torde emellertid huvudsakligast bli fruktodlarna samt de större företagarna inom trädgårdsnäringen, som komma att få någon praktisk nytta av densamma. För de många småföretagarna, alltså det stora flertalet inom denna bransch, torde försäljningsorganisationen ej få så särskilt stor betydelse. Skall dessutom importen fortsätta att öka på sätt som skett de senaste åren, kan ingen försäljningsorganisation erhålla de priser, som äro nödvändiga att uppnå för att odlingen skall ge nödig avkastning. Här måste statsmakterna ingripa antingen med importregleringar eller på annat sätt, som t. ex. skett vad beträffar jordbruksprodukterna, där nu jämförelsevis tillfredsställande priser uppnåtts.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Jag tillåter mig här att stryka under vad en ledamot av denna kammare sade under förmiddagens debatt angående vår import. Den mannen är national-ekonom och har därför möjlighet att överblicka de ekonomiska konsekvenserna av en alltför stor import. Han betonade, att det var nödvändigt att nedbringa importsiffrorna. Det ligger då nära till hands att föreslå, att viss import av trädgårdsalster, som onekligen är lyximport, beskäres. Jag ber längre fram i mitt anförande att få lämna några siffror rörande 1938 års import av frukt, vilka siffror kunna ge oss åtskilligt att tänka på. 1939 års siffror äro ännu icke tillgängliga.

Årets ofantligt rika fruktskörd i vårt land har fått säljas till priser, som i många fall ej täckt kostnaderna för fruktens nedplockning och packning. Det torde kunna bekräftas av ledamöter i denna kammare, som odla frukt även till avsalu. Frukt från Skåne, som i järnvägsvagnslaster försänts hit till Stockholm, har i vissa fall måst säljas till 5, 8 å 10 öre per kilo. Även prima hållbar vinterfrukt, fullt jämförlig med den bästa utländska, har måst säljas till 20 å 30 öre per kilo i parti. När man nu av statistiken finner, att vi år 1938 t. ex. importerade 86 miljoner kilo frukt, blir man något betänksam. Jag ber att få nämna några detaljerade siffror rörande denna fruktimport. Nämnda år importerades 42 miljoner kilo apelsiner, 12 miljoner kilo bananer, 4 miljoner kilo vindruvor, 18 miljoner kilo äpplen och 10 miljoner kilo päron.

Jag vill i detta sammanhang erinra om, att det allmänt ansågs här i vårt land för cirka tio år sedan, att man inte kunde baka gott vetebröd av enbart svenskt vete. Man måste, påstods det, inblanda 60, 70 å 80 procent utländskt vete i mjölet. Genom de åtgärder, som statsmakterna vidtagit under de senare tio åren, ha vi emellertid lärt oss, att det går utmärkt bra att baka ett förstklassigt bröd av enbart svenskt vete. Jag tror, att det vore lyckligt och nyttigt, om vi också på ett eller annat sätt även fingo lära oss att äta mera svensk frukt än vad vi för närvarande göra.

Det finns numera förutsättningar för fruktodling i vårt land. Men då måste odlarna också ha någon garanti för att kunna sälja sin vara till rimliga priser. Styrelsen för Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund har förlidet år tvenne gånger vänt sig till regeringen med sina bekymmer och begärt åtgärder till trädgårdsnäringens skydd. Såvitt känt är ha ännu inga åtgärder vidtagits. Vi vänta ännu på dessa hjälpåtgärder.

Svårigheterna för trädgårdsodlarna ha ökats i hög grad under de senaste månaderna. Bensinrestriktionerna och de högre priserna på bensen ha avsevärt fördyrat och försvårat transporter. De väsentligt högre priserna på bränsle och svårigheterna att erhålla sådant i tillräcklig mängd ha avsevärt fördyrat driften för växthusodlingarna, som för flertalet trädgårdsmän är den förnämsta inkomstkällan. För att under dessa förhållanden få debet och kredit att gå ihop måste priserna på produkterna avsevärt höjas. Här lägger emellertid den utländska importen hinder i vägen av till synes oöverstiglig art. Denna import befinner sig i ständigt ökning. Såväl av salufärdiga varor som halvfabrikat har importen mer än fördubblats under senare år.

En av orsakerna härtill torde vara, att de flesta länder i Europa ha vidtagit importrestriktioner för att skydda den egna odlingen. Våra grannländer Danmark och Norge ha sedan flera år tillbaka avsevärt högre tullar på trädgårdsprodukter än vårt land. Man har dessutom där infört importregleringar, som kraftigt beskära importen. I Tyskland tillämpas numera också detta system och i England genomfördes för någon tid sedan liknande åtgärder till trädgårdsnäringens skydd. Även i Förenta Staterna har man vidtagit åtgärder för att förhindra onödig import av växter och blomsterlökar. Då vårt land är

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ett av de få länder, som ännu tillåter fri import av dessa varor, samt därtill kommer att tullskyddet är lågt, säger det sig självt, att exportländerna inrikta sig på att till vårt land sälja trädgårdsprodukter i en omfattning, som, om det ostört får fortfara, kommer att verka förödande på vårt lands egen näring på detta område.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att rikta en enträgen vädjan till statsmakterna — särskilt jordbruksministern — att undersöka dessa förhållanden och se till vad som kan göras för att stödja den betryckta näringsgren, vars talan jag här tillåtit mig föra.

Jag har av statsverkspropositionen sett, att trots kristiden vissa anslag ha bibehållits för trädgårdsnäringsens fromma, och jag är tacksam därför. Så t. ex. få vi behålla anslaget till fraktlindring för frukt till Norrland liksom anslaget till musterier. Det föreslås även ett anslag till en teknisk konsulent för trädgårdsodlarna. Det är behjärtansvärt. Anslagen äro dock otillräckliga, ty det behövs göras åtskilligt mera för trädgårdsodlarna.

Av statsverkspropositionen ser jag vidare, att statens växtskyddsanstalt är under omorganisation. På samma gång jag uttalar min tillfredsställelse häröver, ber jag att få framhålla önskvärdenheten av att man vid denna omorganisation beaktar och söker tillgodose trädgårdsodlingens intressen på ett något bättre sätt än tidigare varit fallet vid anstalten i fråga. Jag skulle här kunna dra fram några exempel, som bevisa hur denna anstalt har tillgodosett trädgårdsnäringsens intressen. Jag skall emellertid inte nu ta upp tiden därmed, ty jag får kanske anledning återkomma, när jordbruksutskottets utlåtande föreligger i denna fråga. Jag vill emellertid redan nu hemställa till vederbörande, om det inte vore möjligt, att trädgårdsodlingen finge en särskild avdelning, där såväl teoretisk som praktisk kunnighet vore representerad.

Innan jag slutar ber jag bara att helt hastigt få peka på ett par saker till. Vi nykterhetsvänner i riksdagen beklaga den starka nedskärningen av anslagen till nykterhetsorganisationerna. Det har i år prutats icke mindre än 154,000 kronor på dessa anslag. Under den föregående kristiden 1914—1918 införde man i stor utsträckning rusdrycksförbud. Alla ha endast haft gott att säga därom. Nykterheten befordrades härav i hög grad, och de pengar, som eljest skulle gått till rusdrycker, kunde användas på bättre sätt. Vi kunna emellertid nu inte annat än beklaga denna nedskärning av anslagen. Vi hoppas emellertid, att då tiderna bli bättre, anslagen må få utgå med samma belopp som tidigare.

Sedan är det en sak till, som jag ber att få erinra om, innan jag slutar. Riksdagen beslöt förlidet år att av regeringen begära utredning och förslag till åtgärder mot den allt mera tilltagande ungdomsbrottsligheten och i samband härmed en sanering av det offentliga nöjeslivet. Nästan omedelbart efter det regeringen hade tillsatt en utredningskommitté i denna fråga, kom krisen, och kommitténs arbete måste, liksom ett flertal andra liknande, tillsvidare inställas. Med tanke på vikten av att tillse, att vår ungdom, vårt lands värdefullaste tillgång, på allt sätt skyddas mot de nedbrytande krafter, som ständigt äro i verksamhet, tillåter jag mig vädja till justitieministern att så snart som möjligt låta den tillsatta kommittén börja sitt arbete.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Sänders anförande här i dag på förmiddagen. Det är möjligt, om jag hade fått ordet omedelbart efter honom, att jag skulle för att använda ett vulgärt uttryck ha »skällt grovt». Jag har nu haft tid att lugna mig och skall därför försöka att uttrycka mig åtminstone något mera parla-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mentariskt än han gjorde. Jag måste erkänna, att jag blev illa berörd av detta anförande icke på grund av de ståndpunkter, som herr Sandler intog, men på grund av det sätt, på vilket hans ståndpunkter framfördes. Jag betraktar hans anförande som illojalt både mot det parti, han här representerar, och den nation, han tillhör.

Jag skall ta mycket lätt på herr Sinders och mitt privata mellanhavande, fastän jag blev förvånad, när han här grävde upp den saken, och jag vart ännu mera förvånad, att han ansåg sig böra stödja sitt angrepp mot mig på ett falskt citat. Han sade, att jag hade påstått eller yrkat på att den svenska regeringen skulle skicka representanter till Helsingfors och klargöra för den finska regeringen, hur meningslöst det var, att de försvarade sig. Det har jag givetvis aldrig sagt. Det har jag givetvis aldrig menat. Om herr Sandler icke läser Örebro-Kuriren, där han dagligen kan finna exempel på samma grad av medkänsla med det finska folket, som han själv givit uttryck åt, borde han åtminstone ha kunnat läsa det anförande, mot vilket han riktade sig. Det angrepp, som han här framförde, har förut framförts även i Social-Demokraten. Jag förstår efter dagens inlägg, att det var något, som hade varit i säck, innan det kom i påse. Jag tycker, att det hade varit lätt med en aldrig så liten intelligent läsning att förstå, vad jag menade. Givetvis tog jag sikte på möjligheten, ehuru jag inte trodde mycket på den själv, att den svenska regeringen skulle kunna finna en möjlighet att medla, att kunna åstadkomma ett upphörande av detta krig. En sådan medling måste ju uppträda åtminstone formellt under opartiskhetens mask. Om herr Sandler varit utrikesminister och velat fullfölja den funktionen, hade han icke gått till Moskva och sagt, att du Sovjet är en usel angripare, du skall lugna dig och ta ditt förnuft till fånga, utan han hade sagt till båda parterna, att det är meningslöst att slåss. Att kriget rent objektivt sett är meningslöst, kan man väl säga, även om man icke likställer — som det står i Social-Demokraten med herr Paulis signatur — angriparen och den angripne.

Jag skrev i alla fall efter detta angrepp en förklaring och klargjorde, vad jag menade, och denna förklaring offentliggjordes även i Social-Demokraten, som då godtog den. Jag tänker mig, att herr Sandler läser Social-Demokraten. Han kan icke vara i ovetenhet om den förklaring, som jag har avgivit. Att han här återigen tar fram denna stridsyxia eller klubba, vet jag inte, hur jag skall karakterisera, men som kamratligt och gentlemannamässigt vill jag icke karakterisera det.

Han kallade min förmenta ståndpunkt för neutralitetsidioti. Jag vill inte använda ett lika parlamentariskt uttryck, men nog tycker jag, att hans uttalande inte vittnar gott om den själsförfattning, som han befinner sig i. Med neutralitetsidioti kan han väl inte mena någonting annat än en neutralitet, som sträcker sig fram till idiotins gräns. Jag vill deklarerera, att det inte är mer än ett par år sedan, som jag själv betraktade Sandler som representant för den sortens neutralitet under det att han själv betraktade mig eller åtminstone misstänkte mig för aktivistiska tendenser.

Jag vill erinra om en liten episod. Allan Vougt i andra kammaren och jag voro på en kongress i London, där vi deltog i en resolution, vari småstaterna eller staterna överhuvud taget rekommenderades att sammansluta sig för att resa motstånd mot de angrepp, som man kunde befara ifrån vissa staters sida. Det hölls klappjakt med oss båda. Vi blevo i större delen av den svenska pressen under herr Sinders välsignelse utskälda och betecknade som aktivister, som inte voro värda att vare sig redigera tidningar eller sitta i den svenska riksdagen. Herr Sandler såg med välbehag på denna avrättning av oss. Han ville inte veta av den kollektiva säkerheten. Han reste

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

till Genève och torpederade den. Hade den i stället stärkts, hade hela detta krig kanske aldrig brutit ut. Men sedan han torpederat den kollektiva säkerheten, som kunde ha blivit en trygghet för oss, yrkade han på att vårt lilla land med 6 miljoner människor skulle driva en sorts egen sanktionspolitik. Jag tycker, att det är en alltför stor motsättning mellan dessa båda ståndpunkter för att den kan vara fullt naturlig.

När man hörde herr Sändlers inlägg i fortsättningen, blev jag för min del mer och mer förvånad. Jag måste med den vetskap, jag har om vad som har förevarit, säga, att denna nya ståndpunkt strider mot hans föregående. Jag har den uppfattningen, att denna ståndpunkt är tillskapad i efterhand. Han uppträder här med anspråk på att ensam föra uppriktighetens talan, och han karakteriserar regeringens ståndpunkt som lidande av brist på fattning och beslutsamhet, om jag antecknade hans uttryck riktigt. Ja, den sändlerska ståndpunkten är alltså öppenhetens, klarhetens och uppriktighetens ståndpunkt! Är det någon, som minns, hur det gick till vid urtima riksdagen bara för någon liten tid sedan? Är det någon, som minns, att vi fingo vara uppriktiga här i riksdagen? Var det icke på det sättet, att vi förnekades att till och med hålla den allra minsta interpellationsdebatt om utrikespolitiska frågor? Var det någon, som antydde, att det ändå skulle vara lämpligt med en sådan debatt, då höjdes ett hotande pekfinger från utrikesdepartementet.

Jag kan för min del icke med bästa vilja i världen beteckna herr Sändlers politik såsom utrikesminister som karakteriserad av vare sig fattning eller beslutsamhet. Han säger, att den nordiska tanken torpederades vid statschefsmötet i oktober — alltså bakom kulisserna. Om den torpederades då, måste det ha skett med herr Sändlers goda vilja och goda minne, ty han satt kvar ända till december. Varför gick han inte då, när torpederingen skedde? Jag och alla med mig, som fingo vara i tillfälle att höra vad som verkligen försiggick, hade den bestämda uppfattningen, att han satt kvar därför att han accepterade denna ståndpunkt, som då meddelades representanten för den finska regeringen, som var här tillsammans med Kallio. Vad däremot herr Sändlers egen ståndpunkt beträffar blev den aldrig — den som han nu gör så stor affär av — med någon egentlig kraft hävdad. Ännu i början av december, när det sista utrikesnämndsmötet hölls före regeringens avgång, var det mycket svårt att få reda på vilken ståndpunkt herr Sandler hade till frågan om huruvida vi skulle skicka trupper till Åland. Vår ståndpunkt härvidlag — hette det — följde ju som en konsekvens av de deklARATIONER, vi förut gjort, och det behövde man inte tala om. Det var först, när från annat håll den före detta sändlerska ståndpunkten fördes fram och det blev ett replikskifte över bordet, som det blev klart, att det fanns en motsättning mellan utrikesministern och statsministern och bakom statsministern regeringens majoritet. Jag tycker inte, om man känner till detta, att herr Sandler har rätt att sätta sig på sin höga hästar och tala, som vore han den ende, vilken hela tiden har sett klart och velat starkt. Om han ända till december varit redo acceptera den ståndpunkt, som nu är regeringens i fråga om Åland, är det litet underligt, att han helt plötsligt dyker upp som gubben ur lådan såsom representant för en politik av helt annan natur.

Han säger att det blev ett sammanbrott för den nordiska politiken. I så fall måste det ha skett redan i oktober, men jag tycker i alla fall, att det omdömet om vad som har skett är underligt och missvisande. Herr Sandler säger, att vid första tillfälle, då det skulle bli tal om allvar, då vågade Sverige inte taga några risker, men strax förut hade han ändå i sitt anförande konstaterat, att Sverige icke engagerat sig genom några tidigare förhandlingar, att vi icke ha

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

svikit några löften. Detta är också utan tvivel riktigt. Hela tiden då denna nordiska politik har utformat den s. k. nordismen, i vilket uttryck herr Sandler själv inlade en nedsättande betydelse, vilket jag icke gör, har man varit rent av ängsligt angelägen om att understryka, att det här icke var fråga om någon militärallians, några förpliktelser från vare sig den ena eller andra statens sida att ingripa till grannarnas hjälp i ett krig med tredje makt. Man kan ju göra det tankeexperimentet, att det inte vore Finland utan Sverige, som vore den angripna staten; låt oss säga att vi angreps av någon makt söderifrån. Jag är inte riktigt övertygad om att någon annan av de nordiska staterna hade skyndat till vår hjälp, och jag är inte ens säker på att Sverige hade påkallat en sådan hjälp, utan man hade kanske tvärtom betraktat det som naturligt, att vi försökte klara oss med egen kraft. Men det som är avgörande, är att hela denna nordiska entente — om man får kalla den så — icke har varit uppbyggd på vapen och militärallianser: den har varit en överenskommelse, att man under fredens dagar skall samråda och under krigets och allvarets dagar själv avgöra, vilken ställning man skall taga, och det har aldrig varit tal om ett ingripande till varandras hjälp med vapen. Man frågar sig då, och man frågar herr Sandler, vad det är för någonting som drabbats av sammanbrott? Det skulle i så fall vara den sandlerska politiken, som underlåtit att utforma den nordiska politiken som den militärallians, som han nu synes vilja falla tillbaka på. I så fall kan det vara berättigat av honom att betrakta vad som skett som ett personligt nederlag, men jag måste säga, att om han tidigare hade fullföljt en sådan strävan, så hade det aldrig blivit någon nordisk politik, ty de andra staterna hade aldrig gått med därpå, och jag misstänker att den stora majoriteten i Sverige också hade vägrat att vara med om en sådan politik.

Jag tycker inte detta berättigar Sandler att i dag uppträda som situationens herre. För övrigt tycker jag det är oberättigat att tala om något sammanbrott för den nordiska tanken. Den som gör det bortser då alldeles ifrån styrkan i den rörelse som går igenom landet, styrkan i den medkänsla med Finland som sätter sin färg på denna rörelse och kraften i de hjälpåtgärder, som vårt land i den nuvarande situationen har presterat. Någon föregående talare har uttalat den uppfattningen, att Finland har blivit kraftigare hjälpt genom dessa åtgärder än genom en direkt svensk militärintervention, och jag vill för min del ansluta mig till en sådan uppfattning.

Vad nu frågan om besättandet av Åland beträffar, så förekom det delade meningar om innebörden av en sådan åtgärd. Herr Sandler hävdade, att Sverige skulle kunna skicka en trupp till Åland även under ett krig mellan Finland och tredje makt, utan att vi indroges i kriget mellan dessa stater. De som reste sitt veto emot en sådan åtgärd ansågo tvärtom, att den skulle vara inledningen till vårt indragande inte bara i kriget emellan Finland och Sovjetunionen utan även i kriget mellan Tyskland och västmakterna. Man kan ju ha rätt att ha vilken som helst av dessa meningar, men jag anser, att den som har den ena meningen inte har rätt att mästra motparten. Båda ståndpunkterna ha betingats av intresse för och värme för vårt lands egna intressen, och vad Sveriges indragande i det stora kriget beträffar, har herr Sandler ju själv påyrkat en politik, som skulle söka i det längsta förebygga en sådan olycka.

Jag måste säga, att jag inte är riktigt på det klara med vad herr Sandler vill. Han talar mycket starka ord, men han säger inte ut klart och tydligt, vilken politik han vill ska föras. Han uppträder med kraft och aggressivitet som om han representerade en stark motsättning emot den regeringspolitik, som landet har och bakom vilken praktiskt taget hela den svenska riksdagen

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

står. Man frågar sig då: vari består skillnaden mellan herr Sandler och regeringen? Herr Sandler talar hela tiden som om han menade, att vi skulle företaga en officiell svensk militärintervention i Finland, men han sätter aldrig pricken över i-et. Han arbetar bakom en rökriddå av stora och starka ord, som utav applådörerna på läktaren uppfattas som krigsmatter, men som tydligen äro avsedda att förklaras icke ha den innebörden. Han uttryckte det så, att vi skola ge Finland all den hjälp, som en självständig stat är berättigad till. Ja, vad är det för någonting? En självständig stat har väl också rätt att förklara krig. Om herr Sandler menar en svensk intervention i Finland, så vore det uppriktigast och ärligast av honom att säga ut det direkt, men jag måste åtminstone konstatera, att han icke i utrikesnämnden har påyrkat en sådan politik utan alltid understrukit, att han icke vill en sådan, och om jag inte är fel underrättad, har han icke heller i regeringen, så länge han satt där, velat vidkännas sådana avsikter. Om däremot den enda skillnad som finns mellan herr Sandler och regeringen är att herr Sandler vill ha en kraftigare stegring och stimulering av frivilligrörelsen, så frågar man sig, varför denna stentorsstämma, som höjes mot regeringen som en anklagelse och ett hot? Jag antar att herr Sandler inte heller yrkar på att denna frivilligrörelse skall organiseras av regeringen. Regeringen har själv deklarerat i den senaste noten till Sovjetunionen, att denna frivilligrörelse är fullt frivillig, att den icke har regeringens stöd, och herr Sandler har själv i sitt anförande uttalat sin tillfredsställelse och sin anslutning till denna not.

Vad sedan frågan om Åland beträffar, måste jag, om det föreligger någon skillnad, konstatera, att det åtminstone ännu icke bekräftats, att den ståndpunkt, herr Sandler intog, var nödvändig att intaga med hänsyn till vår säkerhet. Åland har ännu icke, om man bortser från några slumpvis kastade bomber, befunnit sig i krigszonen. Jag måste alltså säga, att jag alltjämt befinner mig i ovetenhet om vad herr Sandler avsett med sitt anförande. Jag kan förstå, att han är förbannad — för att ännu en gång använda ett vulgärt uttryck — men jag tycker inte att den stämningen tagit sig vare sig värdiga eller för nationen lyckliga uttryck. Herr Sandler reagerar emot att enligt hans mening de människor som arbeta i Finlandsrörelsen hade betecknats som landets fiender eller behandlats som landets fiender. Jag vet inte var detta skett. Jag har inte gjort något sådant, och jag vet inte att någon annan gjort det, men jag tycker inte det är mera lyckligt, att landets regering karakteriseras i ordalag, som hos många väcka det intrycket, att denna regering är landets fiende.

Jag förstår mycket väl efter vad som skett, att herr Sandler hade behov av en personlig deklaration, och han har rätt att göra den, men han har icke rätt att sätta sina egna vare sig rancuner eller tycken framför fosterlandets intressen och inte heller framför den disciplin, som varje medborgare i detta ögonblick är skyldig sitt folk. Han har inte heller rätt att ta patent på medkänsla med Finland. Den medkänslan finns lika starkt hos mig och andra medlemmar av denna riksdag, och som rent onationell måste jag beteckna, att den föreställningen skapas, att landets regering icke representerar den kraft, som i närvarande stund behövs, utan är en svag, undfallande och för landets verkliga intressen oförstående regering. Det är endast några dagar sedan vi tyckte att det såg ut som om alla svenskar skulle stå bakom den politik, som fördes i fråga om Finland och som måste föras i vårt land. Efter dagens debatt och herr Sändlers inlägg och de instämmanden, som detta inlägg har fått, är det tydligt att vi ha två kraftcentra i landet: regeringen, bakom vilken nationens stora flertal befinner sig, och den riktning, som vars banerförare herr Sandler här framträder, en riktning som reser sig och sitt veto och sin agitation emot denna regerings politik. Denna nya riktning uppträder med anspråk

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

på att företräda de finska intressena och därigenom även de svenska. Jag måste för min del sluta med att säga, att detta uppträdande minst av allt är ägnat att gagna den finska saken.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Jag har begärt ordet allenast för att avgiva några få, korta repliker. Beträffande min anmärkning rörande åtgärderna i fråga om tryckfriheten vill jag till hans excellens herr utrikesministern endast säga det, att det är uppenbart, att jag aldrig på minsta vis avsett att motsätta mig åtgärder i syfte att förhindra, att det sprides uppgifter om militära åtgärder och militära steg, om avgångstider för fartyg och sådana. Det var helt andra saker, som jag syftade på, när jag talade om sådana ingrepp mot tryckfriheten, som jag icke trodde voro nödvändiga.

Till herr justitieministern skulle jag blott helt kort vilja säga, att han misstolkade mitt uttalande, då han sade, att jag skulle ha menat, att endast de kommunistiska tidningarna men inga andra tidningar skulle åtalas. Mitt uttalande innebar, att de kommunistiska tidningarna uppenbarligen stå i särklass och att man måste bedöma de andra tidningarna efter andra grunder än man bedömer de kommunistiska, och den ståndpunkten anser jag mig kunna vidhålla. I fråga om den tidning, som åtalats och frikänts, vill jag visst inte förneka, att det i den åtalade artikeln förekom olämpliga uttryck, men jag vill å andra sidan säga, att många gånger värre uttryck och många gånger mera förgripliga artiklar förekommit i andra tidningar utan att de åtalats. Därför blir ett sådant ingrepp mot en enstaka landsortstidning ingalunda lätt att förklara och försvara.

Herr Sandler riktade i sitt anförande ett särskilt angrepp mot dem som enligt hans mening hade förklarat, att anhängarna av frivilligrörelsen för Finland voro aktivister. Om jag förstod honom rätt, syftade han på mig med den anklagelse, som han i det sammanhanget gjorde. Herr Fredrik Ström riktade sig direkt till mig och frågade vad jag menade med mitt tal om aktivister, och han lämnade därvid en upplysning om att efter hans uppfattning enligt meddelanden som han fått från ledande män på det hållet varken Finlandskommittén eller någonting som heter föreningen Nordens frihet skulle kunna betraktas som aktivistiska organisationer. Jag har nu aldrig påstått detta. Vad föreningen Nordens frihet beträffar, var det första gången, jag hörde den omnämnas, när herr Ström nu nämnde den, och jag sade inte ett ord om frivilligrörelsen och dess befrämjare som aktivister. Vad jag sade, var det, att *om* det här finns grupper och kottierier, som på egen hand vilja driva en annan utrikespolitik än den ansvariga regeringens, så anser jag att det är skäl att säga ett varningsord mot dessa tendenser, och den ståndpunkten vidhåller jag alldeles bestämt.

Jag kan förstå eller åtminstone försöka förstå, att hans excellens herr utrikesministern ville tolka herr Sändlers i vissa avseenden något dunkla uttalanden så som om även herr Sandler gäve sin anslutning till regeringens utrikespolitiska linje, men för min del kan jag icke förstå, att den tolkningen är riktig. Såvitt jag uppfattat herr Sandler rätt, innebar hans uttalande tvärtom en öppen och klar krigsförklaring mot den utrikespolitik, som samlingsregeringen förklarat sig skola föra och om vilken jag är övertygad att icke blott den stora majoriteten i riksdagen utan också vårt folks kompakta majoritet står samlad. Men när den röda tråden i herr Sändlers anförande gick ut på att motivera nödvändigheten av ett nordiskt försvarsförbund, som även med militära maktedel skulle ingripa från den ena staten till den andra, så tror jag mig ha rätt att fråga: varför har herr Sandler icke under de sju år, han förvaltat utrikesministerposten i detta land, någonsin, såvitt jag vet, framfört

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förslag om genomförande av ett sådant försvarsförbund? Tvärtom erinrar jag mig mycket tydligt, att herr Sandler upprepade gånger i offentliga anföranden förklarat, att den nordiska samarbetspolitik, för vilken han nedlagt så mycket förtjänstfullt arbete, icke någonsin tänkts såsom militär samverkan. Jag ber också att få livligt ansluta mig till och understryka den synpunkt, som herr justitieministern anförde, då han pekade på att Norden ändå inte består bara av Sverige och Finland; det finns minst två stater till. Har herr Sandler fullmakt att tala å Norges och Danmarks vägnar, när han vill genomföra ett nordiskt försvarsförbund? Har han inte det, då kan ju det nordiska samarbetet bryta samman även på annat sätt än på det som herr Sandler här antytt. För min del vågar jag säga, att här har skett ett sammanbrott för herr Sändlers politik och kanhända för herr Sandler personligen. Det beklagar jag. Jag hoppas emellertid, att det icke skall behöva medföra ett sammanbrott för den nordiska samverkan, det verkliga nordiska samarbete, som alla nordiska länder så väl behöva och som vi kunna genomföra om vi enigt gå samman på de vägar, som hittills varit omfattade av allmänt förtroende i de nordiska länderna.

Herr Ekströmer: Herr talman! I statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln äskat 18 miljoner kronor för bekämpande av arbetslösheten, bl. a. genom reservarbeten samt statliga och kommunala beredskapsarbeten; därjämte har finansministern ställt i utsikt en särskild beredskapsstat för offentliga arbeten, ägnade att motverka arbetslösheten, om så skulle behövas. I propositionen nämnes icke direkt, på vilket sätt de sålunda eventuellt äskade medlen skulle användas, men jag vill härmed uttrycka den förhoppningen, att de icke såsom hittills måtte användas till vägarbeten eller andra civila ändamål, som i nuvarande tider utan olägenhet kunna anstå, ty jag tror att vi nu ha viktigare anläggningar att tänka på såsom objekt för denna verksamhet. Jag tänker på våra fasta försvarsanläggningar. Ingalunda skall jag gå in i detalj i dessa stycken. Jag vill endast nämna, att om man t. ex. läser franska tidningar, får man ett mycket starkt intryck av fransmännens glädje över att de varit nog förutseende att i tid bygga upp sin Maginotlinje, och jag förmodar att samma belåtenhet finns på andra sidan gränsen över vad som där åtgjorts. Man talar om den himmelsvida skillnaden mellan förhållandena nu och under förra kriget, då soldaterna fingo i ur och skur ligga i leriga skyttegravar, ständigt mer eller mindre utsatta för fiendens beskjutning. Och vad som gäller i de södra delarna av Europa, måste i ännu högre grad gälla här uppe, t. ex. på våra nordligaste breddgrader. Jag är fullkomligt övertygad om att en trupps stridsvärde mångdubblas, om den har tillfälle att strida under gynnsamma förhållanden och nöjaktig säkerhet mot fiendens eld, god förläggning, kanske uppvärmda logement och någorlunda regelbunden och säker utspisning. Alla erfarenheter torde hava visat, att stödet av dylika befästningar i hög grad utjämnar styrkeförhållandet mellan en större och en mindre armé.

Mycket har väl åtgjorts i detta hänseende, det är jag övertygad om, men säkert kan mera göras, och jag hemställer, herr talman, att regeringen tar under allvarligt övervägande att begagna de medel, som tilläventyrs anslås till arbetslöshetens bekämpande, ja, gärna även ytterligare medel, för ovannämnda ändamål, och jag vill för min del säga, att jag är beredd att härtill avse högst betydande belopp.

Om även jag skulle säga något om herr Sändlers oratoriskt glänsande anförande, så får jag ju konstatera, att detsamma synbarligen gjorde ett djupt intryck på kammaren och på läktaren. Men för min personliga del måste

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

jag säga, att, eftersom frågan i övervägande grad är en militär fråga, så kommer herr Sandlers handlingsprogram att på mig göra ett betydligt större intryck den dag, som jag hoppas inte är allt för avlägsen, då huvudförutsättningen för ett handlande efter herr Sandlers linjer föreligger: en *numerärt kraftig, väl övad och väl utrustad krigsmakt*, så slagkraftig, att den kan ge oss relativ säkerhet under *alla* eventualiteter. Jag är ej säker på att vi äro där ännu.

Herr Undén: Herr talman! Under denna debatt har det varit åtskilligt tal om tryckfriheten i anslutning till den utredning i ämnet som regeringen igångsatt och som företagits mot en utrikespolitisk bakgrund. Jag skall icke yttra mig om huruvida en sådan utredning kan ge något resultat utan inkräktande på det omistliga värde, som vår grundlagsskyddade tryckfrihet betyder för den svenska demokratin, men jag skall ge uttryck åt några synpunkter på pressen och utrikespolitiken inte för att framträda som pedagog för herr justitieministern utan huvudsakligen för att få framföra en gensaga mot de utländska klagomål, som ofta framföras till regeringen i anledning av svenska pressuttalanden.

Vad som säges eller skrives i ett demokratiskt land kan regeringen aldrig överta ansvaret för, vare sig det gäller anföranden i riksdagen eller artiklar i tidningarna. Regeringen måste vis-à-vis pressen i stort sett begränsa sig till att ge dess ansvariga företrädare förtroliga och ingående informationer om de fakta och de överväganden, som hava särskild vikt för bedömning av landets utrikesläge. Dessutom kan naturligtvis utrikesdepartementets pressbyrå förmedla kännedomen om inkomna klagomål till tidningarna. Men i länder med dirigerad press har denna en helt annan ställning och uppgift. Den skall såvitt angår utrikespolitiken bland annat göra tjänst som ett slags lättare förtrupp vid planerade utrikespolitiska operationer. Pressen kan ömsevis kommenderas till återhållsamhet och till anfall mot ett främmande land, dess politik eller dess ledande politici. Man vägrar förstå i sådana länder, att demokratiska stater icke kunna utan uppgivande av sin egen styrelseform förvandla pressen till regeringens osjälvständiga tjänare.

Det anföres ibland som en förtjänst med kontrollerad press, att den kan bringas att hålla fred, att inställa sin kritik eller sin nyhetsförmedling, i den mån denna väcker misshag i annat land. Därigenom undviks missämja och förvecklingar, heter det. Idén om en »pressfred» mellan två länder har ju också förverkligats i några fall, när pressen i bägge länderna varit kontrollerad. I praktiken ha dock visserligen dylika fredspakter visat sig lika litet värda som andra icke-angreppspakter.

Men hela tanken om en avtalad pressfred två länder emellan är stridande mot verklig tryckfrihet, såsom demokratiska stater måste uppfatta detta begrepp. Pressen i en demokrati kan inte avstå från att lägga fram nyheter och kommentarer, även om de äro obehagliga för ett annat land. Det vore eljest bristande ärlighet och ett avsvärande av tryckfrihetens grundläggande principer. Någon gemensam syn på dessa problem är därför utesluten mellan länder med dirigerad press och länder med tryckfrihet och demokrati.

Häri ligger kanske vissa risker för internationell irritation och förvecklingar, det vill jag inte alls bestrida. Men riskerna få väl tagas. För övrigt få vi säga oss, att även om vår press vore aldrig så försiktig och återhållsam, skulle vi likafullt kunna riskera att bli utsatta för en truneld från ett annat lands dirigerade press, om detta befundes påkallat av en mot oss planerad framstöt av någon art.

Den dominerande utrikesfrågan för Sverige har under ett par månader varit

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

den finska frågan. Atskilliga personer i vårt land ha helt naturligt frågat sig, om inte Sverige bort militärt ingripa på Finlands sida och sålunda förklara krig mot den stat, som så brutalt och mot alla tidigare utfästelser gått till anfall mot vårt nordiska grannland. Alla, som följt den politiska utvecklingen under de senaste tjugu åren, veta emellertid, att de svenska statsmakterna — liksom de norska och danska — aldrig reflekterat på ett nordiskt försvarsförbund. Sveriges försvarsväsen har heller inte byggts upp med tanke på att Sverige skulle föra ett försvarskrig i förebyggande syfte och utanför sina gränser. Både politiska och militära överväganden ha bestämt denna hållning. Ett starkt rustat land som t. ex. England har kunnat genom sin premiärminister en gång förklara, att dess försvarspolitiska gräns går vid Rhen. Sverige har aldrig velat eller kunnat göra en motsvarande förklaring om t. ex. Systerbäck såsom svensk försvarspolitisk gräns. Härom har enighet rått inom riksdagen, såvitt man kunnat finna. Alla politiska kretsar inom de nordiska länderna ha varit fullt medvetna om denna begränsning i den nordiska samverkan. Vi ha självfallet inte heller för egen del i Sverige tänkt oss militär hjälp från våra nordiska grannfolk, i händelse Sverige bleve den angripne.

Möjligen ha de varmhjärtade nordiska manifestationerna här och var bland den stora allmänheten kunnat skapa intrycket av en underförstådd militärpolitisk försvarsentente såsom kärna i den nordiska politiken. Men ett sådant intryck har i så fall uppstått i trots av talrika och uttryckliga försäkringar om motsatsen.

På en punkt, nämligen rörande skyddet av Ålands neutralitet, har en militär samverkan mellan Sverige och Finland som bekant varit preliminärt förberedd, detta ur svensk synpunkt på grund av vårt starka nationella intresse av Ålands okränkbarhet och vår fördragsenliga ställning beträffande Åland. Jag delade personligen herr Sändlers uppfattning om önskemålet att iverksätta i väsentliga delar redan på ett tidigt stadium den s. k. Ålandsplanen med hänsyn till det hot, som här kan föreligga. Att närmare offentligen ingå på denna sak finner jag olämpligt. Jag förstår, att herr Sandler fäste stort avseende vid det faktum att hans rekommendation i denna fråga icke godtogs av regeringen. Men jag kan omöjligen följa honom, då han vill göra denna motgång för sin politik till ett sammanbrott av hela den nordiska samverkanspolitiken. Endast ifall det verkliga, men i så fall dolda syftet med denna politik varit åstadkommandet av ett försvarsförbund, skulle en dylik karakteristik varit befogad. Det må ju också beaktas, att Norge och Danmark tillerkännas en alldeles undanskjuten roll i den nordiska politiken, ifall en divergens i Ålandsfrågan, däri de inte ha någon del, skulle betecknas som ett sammanbrott för denna politik. Jag tror också att man betänkligt förstorar verkningarna av denna divergens, om man säger, att den medfört en ödesdiger nedskrivning av Sveriges internationella anseende.

Regeringens allmänna utrikespolitik, som jag tror gillas av en praktiskt taget enhällig folkmening, bestämmas av bl. a. den uppfattningen, att Sverige bör såvitt möjligt undvika att bli den krigsskådeplats, där kriget i väster flyter samman med kriget i öster till ett enda krig med sammanhängande frontlinje. Den uppgiften ställer stora krav på regeringens vaksamhet och fasthet. Den politiska händelseutvecklingen i dagens Europa kännetecknas av tvära och oväntade kastningar, varigenom bedömandet av läget blir ytterligt försvårat. Det måste varnas mot tvärsäkra förutsägelser, grundade på abstrakta resonemang om andra staters intressen eller på optimistiska antaganden om vår egen rörelsefrihet. Det osannolika och otroliga har mer än en gång blivit verklighet under de senaste månaderna. Regeringen, som har det främsta ansvaret för utrikespolitiken, kan självfallet inte handla på grundvalen av luftiga

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hypoteser. Med sitt informationsmaterial och sin bättre överblick över förändringarna i läget för dag kan den säkrare än allmänheten urskilja riskernas art och storlek.

I regeringens program ingår som ett väsentligt led, att materiell och humanitär hjälp skall lämnas Finland i rikt mått. Det vore olämpligt att i detta hänseende avkräva regeringen någon slags redovisning och det är också obehövt. Regeringen har redan vid sin tillkomst förklarat, att den känner sig i samklang med opinionen i denna fråga, och hur den svenska opinionen reagerar, det veta vi alla.

Något slags noninterventionsavtal, som förbjuder sändning av förnödenheter eller irivilligas utresa, har heller inte slutits. Tvärtom har ett stort antal länder, både neutrala och sådana som äro invecklade i det stora kriget, deklarerat sin beredvillighet och sin önskan att bringa Finland materiell och humanitär hjälp. En internationell vädjan i denna riktning har under svensk medverkan för en månad sedan kommit till uttryck i Genève. Men redan dessförinnan och alldeles oberoende av folkförbundet hade svensk opinion samlat sig kring samma program. Detta är lika naturligt som enligt vår uppfattning den sovjetiska militäraktionen, med den självgjorda Kuusinen-regeringen som skylt, är onaturlig och ett utslag av just den imperialistiska maktpolitik, som Sovjetunionen så ofta har fördömt.

Det kännes stundom, herr talman, som en brist i vårt statsskick, att en allmänpolitisk debatt i riksdagen icke kan avslutas med ett uttalande, vari riksdagens kamrar ge uttryck för sin mening i en betydelsefull fråga. Jag är emellertid övertygad om, att regeringen kan, utan stödet av en sådan votering, räkna sig till godo riksdagens fulla förtroende för sin utrikespolitik.

Herr Sandler: Herr talman! Jag förmodar, att kammaren finner det ganska naturligt, om jag, innan denna debatt avslutas, anser mig böra säga några ord i anledning av de uttalanden, som ha gjorts efter mitt anförande på förmiddagen.

Som en självfallen allmän reflexion till den betygsättning, som här har förekommit, skulle jag vilja säga, att om denna uti vissa stycken hade varit befogad, hade det ju bort ligga i landets intresse att framställa dessa betyg på ett något tidigare stadium. Vidare skulle jag vilja hemställa till vederbörande, som ha läst ut så många olika ting ur mitt anförande, att i lugn och ro och vid full besinning gå igenom anförandet en gång till. Det är en hemställan, som jag naturligtvis främst har anledning att rikta till mina kammarkollegor och partivänner herrarna Åkerberg och Branting.

Herr Åkerberg sade här, att han icke hade blivit i tillfälle att avleverera sin replik omedelbart och att den därför hade blivit mycket lugnare än den eljest skulle ha blivit. Jag tror att det hade varit fördelaktigt, om herr Åkerberg hade haft tillfälle att sova på saken också och kanske taga kännedom om vad jag sade i mitt anförande. Ty i så fall skulle han verkligen ha undgått att presentera en sådan blomstersamling, som han här har gjort, om vad som hade förekommit uti mitt anförande, där, enligt hans relationer, jag hade förklarat, att regeringens ståndpunkt lider brist på fattning och beslutsamhet, att jag har karakteriserat regeringen i ordalag som om den vore en landets fiende, att jag har kommit med anklagelser och hot mot regeringen etc. Herr Åkerberg kan ju förvissa sig om, hur det förhåller sig. Jag kan ju inte begära av kammaren att få föredraga mitt anförande en gång till för att herr Åkerberg omedelbart skall få klart för sig, hur det är. Till och med på den punkt, som han uppenbarligen var mest berörd av, ehuru han förklarade, att

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

det ju var mera en bagatell, hade herr Åkerberg inte följt med vad jag sagt. Herr Åkerberg beklagade sig här i kammaren över att jag kommit med ett falskt citat, ty jag hade sagt här, att han i december hade sagt, att regeringen skulle uppmanas att skicka representanter till Helsingfors för att klargöra etc. Det är mycket riktigt, herr Åkerberg, att herr Åkerberg icke sade detta i december, men jag påstod det inte heller i mitt anförande. Vad jag sade i mitt anförande, herr Åkerberg, det grundade sig på vad jag så mycket mera hade i minnet som man inte glömmet ett sådant yttrande, med det intryck som det gjorde både på mig och åtskilliga andra här i kammaren, nämligen det att det borde vara regeringens uppgift att klargöra för bägge de stridande nationerna meningslösheten uti detta krig. Det var inte, herr Åkerberg, ett uttalande, som var gjort för en enskild riksdagsledamots räkning. Herr Åkerberg talade som officiant vid det högtidliga tillfälle, då den nya samlingsregeringen tillträdde, talade å den socialdemokratiska riksdagsgruppens vägnar och sålunda i viss mån även å mina, eftersom jag tillhörde denna grupp. Jag tror inte att det var bara undertecknad, som kände ett behov av att fria sig från varje delaktighet uti ett sådant yttrande, och jag har begagnat mig av detta tillfälle för att för min del fria mig från denna delaktighet.

Sedan erkänner jag att jag använde ett mycket starkt uttryck, då jag karakteriserade detta på det sättet, att det visar, hur långt man kan föras utav en doktrin, vilken jag beklagligen inte kan beteckna med något annat ord än neutralitetsidioti. Om jag kunde hitta på något uttryck, som vore lindrigare och ändå adekvat, skulle jag mycket gärna använda det, ty jag har inte något behov att använda stötande uttryckssätt. Men låt oss se saken som den är. Jag förstår så väl, hur ett sådant uttalande kommit till. Den, som säger, att samlingsregeringen har att klargöra för bägge de stridande nationerna etc., han måste ju haft en mycket stark förnimmelse av att här gäller det att vara riktigt neutral, så att bägge parterna behandlas i fullaste jämvikt, och det är ju ur en sådan föreställning om hur man skall handhava neutraliteten, som ett uttryckssätt som det jag här återgivit härflyter.

För min del kan jag inte förstå annat, än att det är förnuftsvidrigt att tro, att man behöver på detta sätt karakterisera den finska nationens försvarsstrid för att man skall ha uppfyllt neutralitetens anspråk, och det var därför som jag karakteriserade det såsom neutralitetsidioti. Om nu herr Åkerberg gärna själv vill fria sig ifrån detta yttrande, har jag självfallet ingenting att däremot invända.

Jag kan i detta sammanhang få i förbigående säga herr Branting, att det ju är litet starkt att så begagna denna sak, som jag nyss har berört, att man kan förklara, att jag med detta velat sätta betyg på hela den svenska neutralitetspolitik, som jag själv har förordat. Tror herr Branting att det går att få kammaren att hysa den uppfattningen, att det inte finns så mycket sammanhang uti min hjärna att jag skulle kunna överhuvud taget i samma ögonblick återupprepa vad jag tidigare sagt om svensk neutralitetspolitik och samtidigt vilja mynta ordet neutralitetsidioti för denna politik? Även på den punkten skall herr Branting finna, att han har mycket illa följt med under det anförande, som jag höll på förmiddagen.

Jag tror att det är nödvändigt att jag också påpekar åtminstone ett par av de grövsta vantolkningarna av mitt anförande, som förekommo i herr Brantings uttalande. Jag skulle ha tolkat den stora hjälp, som nu har givits åt Finland i denna sista tid, som ett sammanbrott för den nordiska politiken. Ja, jag frågar mig: var har jag sagt det uti mitt anförande? Jag har talat mycket klart och tydligt om vad det är, som jag för min del betraktar så-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

som ett sammanbrott för det nordiska samarbetets politik. Det hänför sig till den Ålandsfråga, som vi ha haft här tidigare att taga ställning till.

En annan punkt uti herr Brantings anförande, som mycket överraskade mig, var den, att han såsom en kritik av mitt framträdande kunde meddela, att man på finskt håll ingalunda hade något intresse av att det finska kriget blir en del av det stora kriget. Ja, herr Branting, det var ju just detta, som jag sökt att framhålla i mitt anförande, att det här föreligger både ett svenskt och ett finskt intresse att inte bli indragna i det stora kriget. Sedan är det en bedömningsfråga, vilka metoder som äro de lämpligaste för att begränsa denna risk. Och jag har tillåtit mig ge uttryck åt den meningen, att om det svenska stödet blir så kraftigt, som det under våra förhållanden kan bli så ligger däri en begränsning av den risk som det här var tal om.

Jag kanske också bör, innan jag går vidare, säga ett ord till herr Sam Larsson. Han framställde med nästan darrande tonfall den frågan, varför inte undertecknad tidigare framlagt förslag om ett militärt förbund mellan de nordiska länderna. Ja, helt naturligt därför, herr Sam Larsson, att jag inte ansett förutsättningar föreligga för ett sådant förslags framläggande, och därför att jag också har förmenat, att det måhända inte vore behöfligt. Det, som herr Sam Larssons yttrande måste hänföra sig till, är vad jag har sagt i slutet av mitt anförande i dag. Den, som uppmärksamt har följt med detta, kunde ju inte undgå att lägga märke till att här fanns det en ny punkt. Det är fullkomligt riktigt, att de erfarenheter, som jag har dragit ur de sista veckornas händelser, ha lett mig till den slutsatsen, att vad förhållandet här i Norden angår kan för framtiden behovet av samarbete icke begränsas enbart till Ålandsregionen, utan om någon verklig säkerhet skall finnas för de tre nordiska riken, som där i norr ha gemensamma intressen, kommer det efter min uppfattning att krävas även ett militärt samarbete. Detta är den uppfattning, som jag har fått ur de händelser, som utspela sig inför våra ögon.

Vad Ålandspolitiken beträffar är det ju en gammal och känd sak — och det är ju tills vidare icke någonting att göra åt det förhållandet — att min uppfattning är en annan än den, som både den förutvarande regeringens flertal och den nuvarande regeringen hyser.

Då det här nu är tal om att det skulle ha varit så mycken kritik av regeringens politik, tror jag visst, att man skulle kunna finna en punkt, där det kan sägas, att det kan vara frågan om någonting sådant. Det är, då jag säger i mitt anförande, att om man tror att halva steg också äro halva risker, så kan det hända, att man bedrar sig på denna s. k. försiktighetens politik. Vad jag menar med att ha sagt detta, det är, att jag ville bringa till regeringens kännedom den synpunkt jag har i avseende å riskerna i detta fall.

Vad de uttalanden beträffar, som ha gjorts från regeringens sida, ge de ju mig ingen som helst anledning att känna någon särskild misstämning över vad som har uttalats från vare sig den ene eller den andre regeringsmedlemmen.

Statsministern sade någonting om mina hårda omdömen, och jag tycker, att det är i sin ordning, att jag stryker under detta som framgick av själva anförandet, att dessa hårda omdömen hänförde sig till vad jag har tillåtit mig kalla förnedringens period, som vi nog alla ännu ha i gott minne. Då jag yttrade mig om Sverige nu och Sverige under Abessinienkriget, var det ju fråga om de reflexioner, som man gör på andra håll i världen, och jag sade uttryckligen, att detta hänförde sig till den undran över Sveriges hållning, som spridde sig under en relativt kortvarig övergångsperiod. Jag kan icke alls för egen del och framför allt inte med tanke på den situation, som

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
föreligger i dag, använda dessa omdömen såsom berättigade i avseende å regeringens nuvarande politik. Men, mina herrar, det må så vara, att det är en orättvisa, att sådana jämförelser ha gjorts, det är i alla fall ett faktum, som inte är utan sin betydelse, att de ha kunnat göras, då de efter min uppfattning inte hade behövt ifrågakomma, därest man inte hade haft att uppleva dessa veckor av ovisshet och osäkerhet, som jag här tidigare har talat om.

Herr statsministern sade till slut, att det i verkligheten nu från svensk sida göres mera än det gjordes under Abessinienkriget, och till detta har jag bara att säga, att det tror jag. Och jag säger: tack.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag hade ursprungligen tänkt att stanna vid den korta replik, som jag lämnade omedelbart efter Rickard Sändlers första anförande, men jag har senare, vid närmare övervägande, funnit, att det kanske skulle se egendomligt ut, om det icke från regeringens sida sades något mer om en av kärnpunkterna i detta anförande, den som gällde talet om det nordiska sammanbrottet.

Det måste i Danmark och i Norge väcka den allra största förvåning att höra, att det nordiska samarbetet skulle ha brutit samman. Vi befinna oss i ständig kontakt och samverkan med regeringarna i dessa länder. Känslan för att denna kontakt och samverkan är lika riktig och nödvändig som tidigare är ömsesidig. Jag har svårt att tro, att man ens i de kretsar i Finland, som ha kännedom om vad som är, är villig att underskriva den sandlerska satsen. Jag har fått mottaga mer än ett bevis på det värde man där alltjämt tillmäter det nordiska samarbetet och de förhoppningar, man hyser, att Finland skall få möjlighet att fortsätta sin medverkan i detsamma.

Jag kan icke finna någon annan förklaring till Rickard Sändlers uttalande, än att han råkat förväxla det nordiska samarbetet med personliga meningar om hur detta samarbete skulle gestaltas. Men en sådan förklaring gör icke saken mera begriplig för mig. Den skulle nämligen betyda, att jag icke under de många år, då Rickard Sandler och jag ha befunnit oss i mycket nära samarbete, lyckats förstå, att våra meningar i fråga om den nordiska politiken, dess uppgifter och syftningar, varit delade. Jag har högt skattat Rickard Sändlers uppslag och bemödanden för att berika detta samarbete och giva det en ökad praktisk betydelse. Jag har också trott mig finna, att stats- och utrikesministrarna i de två tidigare regeringar, i vars spets jag stått, befunnit sig i fullständig överensstämmelse. Skulle detta icke ha varit fallet, måste det ha berott på antingen oförmåga att fatta eller på bristande uppriktighet. Jag vill inte tro någotdera, minst av allt det senare. Men jag måste förklara att Rickard Sandler icke inom regeringen givit det nordiska samarbetet ett annat innehåll än vi andra. Därför kunna vi heller icke förstå hans tal nu om det nordiska samarbetets sammanbrott. Det nordiska samarbetet, sådant det under åren tagit gestalt, har icke lidit sammanbrott. Det lever. Det kan icke vara till gagn för vare sig det ömsesidiga förhållandet mellan Nordens länder eller för deras gemensamma ställning utåt, att man söker utbreda en annan och oriktig föreställning. Jag beklagar därför mycket Rickard Sändlers uttalande.

Jag har naturligtvis observerat att detta uttalande knöt an till den meningsskiljaktighet som uppkom i fråga om den så kallade Stockholmsplanens ikraftsättande. Det är av vikt att Rickard Sandler själv understrukit, att här icke funnos några utfästelser, från vilka man dragit sig tillbaka. Han och jag ha varit ense även i fråga om Ålandspolitiken, när det gällt såväl förutsättningar som åtaganden. Utgångspunkten var ett svenskt intresse av be-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

varandet av Ålandsöarnas neutralitet. En svensk medverkan ansågs därav motiverad. Men det planerade samarbetet för Åland hade till förutsättning, att de båda ländernas regeringar hade att var för sig pröva uppkommande lägen. Jag behöver icke i detta sammanhang fästa avseende vid de förändringar i läget vid Östersjön som ägt rum sedan förhandlingarna om Ålandskonventionens tillämpning upptogs. Prövningsrätten var fri även i detta läge. Det var med tillämpning av denna fria prövningsrätt, som Rickard Sandler och jag kommo till olika resultat i en given situation. Båda vidbliva vi i dag våra ståndpunkter. Min bestämdes av den meningen, att det i denna situation var fråga endast om ett första steg, vars effekt man icke kunde överblicka, och varom man alltjämt icke kan ha något tvärsäkert omdöme, men som kunde antagas leda oss in i större företag. Något led i den samlade nordiska samverkan var detta icke, men det kunde naturligtvis få återverkningar på denna, om det ledde ut i större engagemang för två av de nordiska länderna.

Jag skall icke använda denna möjlighet för en turnering av Rickard Sändlers tal om sammanbrott. Men det kan vara en synpunkt värd att beakta även i diskussionen om det nordiska samarbetet. Det finns mer än ett sätt att sticka huvudet i busken. Det finns också olika slag av mod. Det sämsta behöver icke vara att väga alla omständigheter. Att man tillägger den ena eller andra av dessa olika vikt, kan inte betyda någon skillnad i redbarheten i bedömande och uppsåt.

Jag har stor respekt för Rickard Sändlers vilja till klarhet och hans förmoda att ge besked. Därför överraskade mig hans första anförande i dag. Detta väckte förvisso hos många den föreställningen, att han icke blott i avseende å svenskt uppträdande på Åland haft en annan mening än kollegerna i den förra regeringen. Jag tillhörde dem som icke tolkade hans uttalande så, och jag ansåg mig ha stöd härför i vad som förekommit inom regeringskretsen medan Rickard Sandler tillhörde denna. Jag anser mig ha fått ett ytterligare stöd i Rickard Sändlers sista anförande, där han icke velat tillbakavisa den tolkningen, att han är med regeringen ense om den politik i fråga om Finland som nu föres.

Jag förstår honom icke, när han talar om förnedringens period och om verkorna av ovisshet och osäkerhet. Såvitt jag kan erinra mig var den svenska regeringen redan från början på det klara med, att man skulle lämna Finland hjälp på det sätt som sedan har skett. Vi voro också ense därom, att denna politik icke skulle ha till sitt förnämsta syfte att skrika ut för världen hur duktiga svenskarna voro, utan det skulle vara mera en handlingens än en ordens politik. Den har också betytt att Sverige tidigare än något annat land har valt sin ståndpunkt och dragit konsekvenserna av denna ståndpunkt. Om man har levat i okunnighet därom i utlandet, kan ju detta ha berott på att man här inte fann anledning att informera förrän man upptäckte missförståndet. Men Rickard Sandler kan knappast gagna saken genom att han med sitt tal nu ger den föreställningen att man hade rätt i sitt bedömande av Sverige. Det hade man inte.

Jag antar väl att Rickard Sandler och jag kunna föra ett mera enskilt samtal om den där förnedringsperioden. Jag beklagar att det har fällt sådana uttryck, men jag fäster mest avseende vid att det skapats klarhet därom, att Rickard Sandler icke menade det som han fick applåder för.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag vill ta ad notam herr Sändlers uppmaning att läsa igenom hans första anförande i protokollet, och jag skall vara uppriktigt tacksam för varje uttryck och vändning i detta protokoll, som kan ge mig möjlighet att revidera min uppfattning och läsa

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

fram en annan uppfattning hos herr Sandler. Men efter att ha talat med flertalet ledamöter här i kammaren vill jag konstatera, att åtminstone alla de jag talat med hade samma uppfattning om anförandet som jag. Senast har ju utrikesutskottets ordförande för sin del förklarat sig ur herr Sändlers anförande utläsa en krigsförklaring mot regeringen. Och i likhet med hans excellens statsministern är jag övertygad om att det inslag i herr Sändlers anförande, som han fick applåder och handtryckningar för, just var det som han nu i sitt senare, något dämpade anförande försöker svära sig fri ifrån.

Vad sedan vårt eget mellanhavande beträffar, så har jag i fråga om det uttryck jag fällde i december först — jag upprepar det ännu en gång — i min tidning avgivit en förklaring beträffande den rätta innebörden och sedan i dag upprepat denna förklaring. När herr Sandler nu, trots dessa båda förklaringar, vidhåller sin oriktiga läsart, så måste jag fråga mig, vad meningen kan vara att vidhålla en föreställning om min mening i detta anförande, som jag själv inte vill vidkännas. Jag kan verkligen inte komma till något annat resultat än att det är hans egna sår som svida, och inte mina.

Herr Sandler: Herr talman! Ja, herr Åkerberg skall så gärna få strö salt i mina sår, så de svida ännu mera. Det gör ju bara gott.

Jag vill säga till herr Åkerberg, mera allvarligt talat, att jag varken har svurit mig fri från någonting, som jag sagt i mitt första anförande, eller tänker göra det.

I anledning av hans excellens statsministerns anförande skall jag helt kort säga, att efter de förklaringar, som här föreligga från regeringens sida om den hjälpaktion, som skall fylla trontalets anspråk, så förmodar jag, att det inte skall vara någon svårighet för mig att stödja regeringen i dessa strävanden. Jag säger bara: God fortsättning!

Efter härmed slutad överläggning hänvisades föreliggande kungl. propositioner till statsutskottet, varjämte dels propositionen nr 1 hänvisades, såvitt den avsåg pensionsväsendet (tolfte huvudtiteln, dock med undantag av det därunder upptagna förslagsanslaget till allmänna indragningsstaten) samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet samt, i vad propositionen angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet, dels ock propositionen nr 2 hänvisades, i vad den angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och godkändes kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Herr talmannen yttrade: Beträffande arbetets ordnande under den närmaste tiden vill jag, efter samråd med andra kammarens talman, meddela, att sammanträden komma att hållas om lördag kl. 11 f. m., om måndag likaledes kl. 11 f. m. och om tisdag, som är sista dagen av den s. k. ordinarie motionstiden, såväl kl. 2 e. m. som kl. $\frac{1}{2}$ 8 på kvällen. Nästa plenum därefter kommer, såvitt nu kan bedömas, att hållas fredagen den 26 januari kl. 2 e. m.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att denna kammare måtte besluta att tillsätta två tillfälliga utskott, vardera bestående av åtta ledamöter och sex suppleanter.

Denna hemställan bifölls.

Herr talmannen föreslog, det kammaren ville besluta att vid sammanträdet fredagen den 26 i denna månad företaga val av ledamöter och suppleanter i de nu beslutade utskotten.

Detta förslag antogs.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 15, av herr *Nilsson, Theodor*, m. fl., om ändrade grunder för erhållande av lån till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.; samt

nr 16, av herr *Ewerlöf* m. fl., om anslag till bidrag till svenska stadsförbundet.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.45 e. m.

In fide[m]

G. H. Berggren.
